רבי שמואל מאיר

בשואת אירופה

בסיוע
המשרד לשוויון חברתי
וקידום מעמד האשה

ספר ביוגרפיה

תולדותיו חייו של מהרש"ם הכהן הולנדר מאמסנא

ספר ביוגרפיה

שואת אירופה

תולדות רבינו

מהרש"ם הכהן מאמסנא

בהוצאת גנזי נצח

שע"י

המפעל ללימוד המשנה וההלכה היומית

להנצחת ששת המיליונים

(ע"ר 580498921)

ספר ביוגרפיה זה מחייו ופעליו של רבנו
הרב שמואל מאיר הכהן הולנדר זי״ע
מאמסנא וצ׳רנוביץ
אשר שרד את מאורעות השואה האיומה מלחמת אירופה
והיה שותף בהצלת רבים מבני עמנו
נערך בהשקעה אדירה ע״י צוות עורכים וחוקרים מקצועיים
אנו תקווה שתפיקו את מירב התועלת
ולמען ידע דור אחרון ולא יישכח מעשה עמלק

לתגובות הערות והארות

office@kviuta.org

© כל הזכויות שמורות

להמפעל ללימוד המשנה וההלכה היומית
להנצחת ששת המיליונים (ע״ר 580498921)

כתובתנו החדשה: רח׳ אלישע 29 / ת.ד. 207 בני ברק

טלפון: 072-272-0000

השואה דומה לתהום פעורה
אשר ככל שאנו קרובים אליה,
אי אפשר להבין את עומקה.

דווקא מן המרחק אפשר לראות
אותה בכל גודל הזוועה.

ככל שעוברות השנים, מספר
המתעניינים בשואה גדל
ומתרבים החוקרים והגילויים.

אין לי ספק שבעוד מאה שנים
יגדל מספר המתעניינים פי
כמה.

(הרב ישראל מאיר לאו)

עם כל הכאב האיום שבטרגיה
הזאת, ברור ש״אין רע יורד
מלמעלה״, ובתוך הרע והסבל
של הצרות, טמון טוב רוחני
נשגב, אף על פי שאין שכל אנוש
משיגו, קיים הוא בכל תוקפו.

הנה כך קיימת גם אפשרות
ששואה פיזית תהיה טובה
רוחנית, משום שתחומי הגוף
והנפש אינם בהכרח מקבילים.

(הרבי מחב״ד אמונה ומדע, עמ׳ 116)

ושמואל בקוראי שמ'ו

שנים ארוכות של הסתר פנים, נכונו לישראל קדושים בכל מדינות יבשת אירופה. שנים שבהן לא שקעה השמש מבלי שנרצחו, נהרגו ונטבחו, בכל מיתות משונות שבעולם, אלפים מישראל.

חורבן, שכול, דם ואש שלטו בכל. בבחינת ניתנה רשות למשחית וכיון שניתנה רשות, שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע.

תחת הסיסמה העמלקית 'לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד!' נעשו כל גויי הארצות ההן לגרועים שבחיות הטרף, וכמעט קט בצע אותו צורר ימ"ש את אמרתו אשר זמם, לולא הותיר לנו ה' לפליטה גדולה את שארית ישראל, והשיב זממו של עשו לפיו למען הקים שם ושארית לישראל ככל דברי הברית אשר כרת את אבותינו לבלתי הכחיד שם ישראל מן העולם ולחיותינו כהיום הזה בחן, בחסד וברחמים.

באותן שנות חושך, נצצו בשמי היהדות מצדיקי הרבים – ככוכבים, הלא המה צדיקי האמת, רבנים וגדולי ישראל, שעמד הקב"ה ושתלן בכל דור ודור שהאירו בנגהם - מעט אור דוחה הרבה מן החושך - את ליל הגלות האפילה והמתיקו במעט את מרירותה המרה כלענה במעט דבש, מעט צרי ולוט. וכמים קרים על נפש עיפה היו להם לישראל.

אף אותם הצדיקים שתו את כוס התרעלה עד תומה ויותר, אך אפס, כי אמרו לנפשם שחי ונעבורה חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, הוחילי לאלקים כי עוד אודנו ישועות פני ואלקי.

אחד מאותם הצדיקים שהיו למשען לישראל ומשגב לעתות בצרה, היה רבינו **הגה"ק ר' שמואל מאיר הכהן הולענדער אבדק"ק אמסאנא, טשערנאוויץ ודאראבאן** ולאחמ"כ רב ואב"ד ביהכנ"ס 'קהל חסידים' בת"א בעמח"ס **"שו"ת ש"ם הכהן" ו"מהרש"מ הכהן"** עה"ת, שהיה למחסה ומסתור מכל מיני פורענויות שהתרגשו ובאו לעולם באותם ימים קשים. ביתו ובית מדרשו הפכו למקלט ואכסניה בעבור כל דכפין, ועוד הוסיף ואזר כגבר חלציו וייסד בבית מדרשו בית תמחוי גדול, בו נאספו אלפים ורבבות מישראל כדי לחיות את נפשם, ועוד יד רבינו נטויה בחסד וברחמים, עצה ותושיה, עבור כל בעל מכאוב וצרה. כפי שיסופר להלן בהרחבה, ביריעה אשר לפנינו.

ויגדל שמואל עם ה' - ימי נעורים

כי מן ה' שאלתיו

בחודש אשר מרבים בו בשמחה, אדר שני דשנת תרמ"ט, זרח אורו של רבינו הגה"ק ר' **שמואל מאיר הכהן הולענדער** זצ"ל בעיר **אמסאנא** שבגליציא לאביו הגה"ק ר' **נתן דוד הכהן אב"ד אמסאנא** זיע"א ולאמו הרבנית הצדקנית מ' **גיטל רייזל יכט** ע"ה בת הרה"ג ר' **זאב יהודה שפרינגער זצ"ל מקראקא**[א]. ונקרא שמו בישראל 'שמואל מאיר' – 'שמואל' ע"ש אבי זקנו הרה"צ ר' **שמואל הולענדער מצאנז,** ו'מאיר' ע"ש הרה"ק **האמרי נועם מדז'יקוב**, לכבוד זקנו ר' יהודה זאב שפרינגער שהיה מסתופף בצילו.

מדוכן ליוחסין

מיוחסים שבכהונה נחשבו בגליציא משפחת הכהנים הולענדער מדור דור, צדיקי הדורות בגליציא היה בידם קפידא מאבותיהם לקחת לפדיון הבן ממשפחת הולענדער דייקא, כי היה מקובל בידם כי המה כהנים מיוחסים.

והעיד הרה"ק מהר"א מבעלזא כי משפחת הולענדער הינם בן אחר בן להגה"ק המפו' ר' **חיים הכהן ראפפורט** זיע"א בן דורו של **הבעל שם טוב הק'**. משפחת ראפפורט נודעים הם בכל תפוצות ישראל לכהנים מיוחסים.

נצר משרשיו יפרה

שרשיו של רבינו משתרגים בענפי עצי אבותיו בגליציא של מעלה, למן ר' **אליעזר הכהן הולענדער מצאנז** שהיה גיסו של הגה"ק בעל **ה'ברוך טעם' מלייפניק** זיע"א (בזוו"ר) חותנו של הרה"ק מצאנז זיע"א, בהיות שניהם חתני הגביר הנודע מוה"ר ר' **יהודה פרנס מווישניצא** ז"ל.

בנו של ר' אליעזר היה ר' **יהודה הולענדער מצאנז,** שהיה מראשי הקהל בעיר צאנז, והוא היה מראשי העוסקים בדבר הבאת רבו הרה"ק מצאנז לעיר צאנז ממקום שבתו כסאות

א. החסיד המופלא הרבני הנגיד ר' זאב יהודה שפרינגער מקראקא נולד ביום כ"ט שבט שנת תקצ"ו. היה מחסידיו הקרובים של הרה"ק בעל 'אמרי נועם' מדז'יקוב זיע"א, נודע במעשיו הטובים ובצדקת פזרונו בלמדנותו וחסידותו, היה בעל תורה ורבינו מביא משמו בספרו עה"ת כמה אמרות ממנו, בתארו אותו (ראה פ' ויצא ד"ה ויאמר) כ"החו"ב החסיד יר"ש מוהר"ר זאב יהודה שפרינגער מקראקא" (ראה עוד פ' מקץ ד"ה למה תתראו, פ' ויחי ד"ה האלקים הרועה). ייסד בעיר מגוריו קראקא רבתי את בית מדרשם של חסידי דז'יקוב. היה עסקן ושתדלן מפורסם והרבה מצדיקי הדור קרבוהו ברוב כבוד והדר. נלב"ע ביום כ"ג שבט שנת תרע"ג.

למשפט בק"ק רודניק עד אותה העת. ר' יהודאל'ה זכה להתקרב להרבה מצדיקי דורו ובתוכם הרה"ק ר' **צבי הירש מזידיטשוב** זיע"א, שהיה לומד עמו חברותא בנגלה ובנסתר.

בנו היה הרה"צ ר' **שמואל הכהן הולענדער מצאנז** שהיה נאמן ביתו ויד ימינו של הרה"ק מצאנז זיע"א, והיה דואג לכל הצטרכות ביתו בנאמנות ובמסירות. זו' היתה הרבנית מ' **רחל פריידא** ע"ה בת הגה"ק ר' **בנימין זאב בלומענפעלד ראב"ד דק"ק לבוב** זצוק"ל.

הגאון ר' **בנימין זאב בלומענפעלד** היה הראב"ד דק"ק לבוב-תוך העיר. היה מפורסם בדורו כאחד מן הרבנים המובהקים והמפורסמים. כתביו נאמדו באלפי דפים (יש המדייקים, שהיה בידו כ-ל"ו ספרים בכתב ידו) ודרשותיו ואמרותיו נתחבבו על עם קודש והפכו לנכסי צאן ברזל גם בקהילות הרחוקות מתחומה של לבוב. רבינו בכתביו הביא כי ר' בנימין זאב היה מוכתר בפי בני דורו כ'שר התורה'.

משנסתלק ר' בנימין זאב, נקרא ע"י בני העיר וגדולי דורו הרה"ק **משינאווא** והגה"ק ר' **שמעון סופר האבד"ק קראקא**, בן בתו חביבו ויד ימינו, מרן רבינו הגה"ק **ר' יוסף הכהן מאמסאנא** למלא את מקום זקנו הגדול.

מרן מהר"י פקפק רבות בכך, עקב המתחדשים למיניהם שהחלו פורשים את רשתם בעיר לצוד בה נפשות תמימות ואת מעברו לעיר לבוב עשה בלב לא קל ומתוך חשש כבד. תוך זמן קצר הבין מרן מהר"י כי אין לבוב העיר, מקום לגדל בו ילדי ישראל הקדושים בדרך ישראל סבא, ובמסירות נפשו לדור העתיד עקר מן העיר והעמיק שבת אל תוככי גאליציא, שם לא עדיין לא הטילו רשעים אלו את ארסם המפעפע.

היתה זו מסירות נפש של ממש עבור מרן מהר"י, לוותר במחי יד על משכורת מנופחת בעיר גדולה לאלקים כלבוב ולגלות לעיר קטנה כאמסאנא. גם מעמדו כרב בעיר לבוב רם היה הרבה לעומת העיר אמסאנא שהיתה עיירה קטנה, אי שם, במרחבי גליציא.

את פירות עמלו ומסירות נפשו זכה מרן מהר"י לראות בצאצאיו הק' שהיו כולם זרע ברך ה' ובראשם בנו ממלא מקומו מרן רביה"ק מהרנ"ד זיע"א.

כיורשו הרוחני וממלא מקומו של זקינו, ירש מרן מהר"י גם את כתבי קדשו של זקינו הגאון רב"ז, והיה משתעשע תמידין כסדרן בכתבי זקינו. אך הכל תלוי במזל ואפי' ספר תורה שבהיכל, ובעת אשר אירעה שריפה בביתו של מרן מהר"י, בעת שכבר היה האב"ד באמסאנא, כלו באש כל כתבי קדשו ואמרותיו הנחמדים המסולאים בפז של הגרב"ז לדאבון לב ולא נותר לפליטה כי אם אי אלו דפים, אודים מוצלים מאש, שבחלקם הודפסו ע"י רבינו מרן מהרש"ם וקרובי משפחתו בספריהם.

בית אמסאנא

ציון מצבת קודש מקום שכינת כ"ק רביה"ק
מרן מהר"י מאמסאנא זיע"א

מרן הגה"ק ר' **יוסף הכהן הולענדער** זצוק"ל **אבדק"ק אמסאנא** נולד לאביו ר' שמואל הכהן הולענדער ואמו בת הגה"ק מלבוב בשנת ת"ר. כבר בגיל פעוט רך הכירו עליו כי לגדולות נוצר, שוקד היה על תלמודו בהתמדה בלתי מצויה ומקדש עצמו בסילודין בכל עת להתדבק בקונו. משבגר, היה רביה"ק מהר"י מתלמידיו הקרובים של הרה"ק מצאנז. הרה"ק מצאנז הניח עליו את עינו לטובה והדריכו וניתבו בדרך העולה בית א-ל בצוותא חדא עם ידידי נפשו נכדי הרה"ק מצאנז, הרה"ק **מהר"ש** (הראשון) **מבאבוב** זיע"א והרה"ק ר' **משה מבארדיוב** זיע"א (ואף המליץ הרה"ק מצאנז לנכדיו אלו למנות את מרן מהר"י לראש חבורתם כיון שראוי הוא לכך), כשהוא עולה ומתעלה בתורה ועבודה לנחת רוח רבו הרה"ק מצאנז ואביו ר' שמואל. התבטאויות נדירות התבטא אודותיו הרה"ק מצאנז באמרו כי מחשיבו למרן מהר"י בין בניו (!!) הק'[ב]. כן כשהתקיימה שבת שבע ברכות לאחד מצאצאיו הק', בעת השולה"ט בא מרן מהר"י לשולחן הרה"ק מצאנז, באותה עת נעשה מרן מהר"י לחתן, מיד כשראהו הרה"ק מצאנז, הורה להושיבו

ב. אחר שנים רבות, נתארח נכד רבינו, הרב שלום הכהן הולענדער שליט"א בצל קדשו של כ"ק הרה"ק מהר"ש השני מבאבוב ואכל על שולחנו את שולחן הסדר נאכט, בפסח. כשסדרו את מקומו בין היושבים בשולחן, ביקש הרה"ק מבאבוב להושיבו בין בניו וחתניו, ואמר שעושה כפי שעשה זקינו הרה"ק מצאנז לזקינו של ר' שלום הולענדער – מרן מהר"י, שג"כ החשיבו והושיבו בין בניו.

בשולי הדברים נוסיף, שכשביקר הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא אצל הרה"ק ר' שלמה מבאבוב והזכירו לפניו כי הנחל יצחק הינו חתן של מרן מהרנ"ד מאמסאנא, התלהב האדמו"ר מבאבוב מאוד ודיבר בהתרגשות גדולה מאוד על בית אמסאנא, בתוך הדברים התבטא: "אמסאנא איז געווען בייי אונז חשוב און מקודש... די זיידעס האבן זיך פארלאזט אויף זיי און געשיקט זיך פראווען בייי זיי!", ובהתרגשותו כי רבה פנה אל בן האדמו"ר מזוטשקא – כ"ק האדמו"ר מסטאניסלאב זיע"א ואמר לו: "א זכיה! אן אמסאנא אייניקל אויכעט...!".

העיר אמסאנא במבט כללי (מסומן בעיגול – ביהכנ"ס הגדול של רבותינו הק' מאמסאנא)

ברוב כבוד והדר במקום קרוב אליו והחל לדבר מרוב מעלתו וחשיבותו, וכך היה הולך ומדבר שבחיו בפניו כל עת השולחן.

הרה"ק מצאנז הוא אף אשר המריצו ליטול על שכמו את הנהגת עדת קודש בעיר אמסאנא ואף לא חסך פעולות עם אנשי אמסאנא לצורך כך. טרם שעקר ר' יוסף לאמסאנא לשמש שם ברבנות, ציוה עליו הרה"ק מצאנז לקחת פתקאות ולנהוג כ'גוטער יוד'.

זוגתו של מרן מהר"י היתה הרבנית הצדקנית מ' **חנה** בת הרה"ק ר' **אריה לייבוש קאננער מרימנוב** חתן (בזיוו"ר) הרה"ק הר"ר **הערש מרימנוב** זיע"א וממלא מקומו בהנהגת העדה[ג]. ובזיוו"ש היה ר' לייבוש חתן הרה"ק ר' **מרדכי זיסקינד הלוי לנדא אב"ד סטריא** – ממנה היה לו את כל ילדיו.

בשנת תרמ"א נחלש מרן מהר"י מעבודתו הרצופה והמאומצת, רופאיו הזהירו את מקורביו כי באם לא ירפה מעבודת קדשו סכנה נשקפת לחייו, אך רביה"ק מהר"י לא אבה להטות אוזן לדברי רופאיו. בלא עבודת ה' עד כלות הכוחות, למה זה לו חיים.

כוחותיו הלכו ועזבוהו והוא על משמרתו כחייל עומד. כארי התעלה מעל לכוחותיו ועבד את עבודת קדשו ללא כל שינוי עד שנתבקש בישיבה של מעלה ביום י"ב תמוז תרמ"ב בעיר קראקא, בה עשה את ימיו האחרונים. בהלוויתו הספידו תמרורים גאב"ד קראקא, הגה"ק ר' **עקיבא קורניצער** זצ"ל, ושם מנוחתו כבוד בביה"ח החדש בקראקא.

ג. רק משנסתלק ר' לייבוש וזו' רק אז בא לכהן ברימינוב בנו של הרה"ק הר"ר הערש הוא הרה"ק ר' יוסף מרימינוב כיון שעד אותה העת גודל ר' יוסף בבית אביו חורגו הרה"ק ר' ישראל מריז'ין זיע"א.

מרן מהרנ"ד זיע"א

בנו היה מרן הגה"ק ר' **נתן דוד הכהן הולענדער** אב"ד ק"ק **אמסאנא** אבי רבינו, שהיה רועה נאמן לעדתו.

בשנות ילדותו זכה להסתופף ולקבל לקח מפי הרה"ק **מצאנז**. ובנערותו היה מסתופף תמידין כסדרן בצל בני הרה"ק מצאנז ובפרט אצל הרה"ק **משינאווא** זיע"א, וכן בצל הרה"ק **מהרי"ד מבעלזא** זיע"א[ד]. וכן להרה"ק **מהר"ש** (הראשון) **מבאבוב** זיע"א והיה חביב אצלו עד לאחת.

זיו איקונין של כ"ק מרן רבינו הגה"ק
מהרנ"ד מאמסאנא זיע"א
אבי רבינו המחבר זיע"א

ד. ישנו אף מכתב המופנה אליו מכ"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א. את המכתב הדפיס רבינו המהרש"ם בספרו 'שו"ת שם הכהן' וז"ל:

ב"ה

לכבוד ש"ב הה"ג הצ' ירו"ש בנש"ק כו' כש"ת מו"ה נתן דוד הכהן האללענדער שליט"א אבד"ק אמסאנא

מכתבו הגיעני ואברכו ברפ"ש בקרוב ושיהא ביכלתו לחוג את חג הפסח הבעל"ט בכשרות ובדיצה לאכול המצות והמרור כדינו ומה ששואל אותי מה לעשות מחמת שכ"מ אינו בקו הבריאות ואין ביכלתו לאכול כזית מרור (חריין) ע"כ באתי להשיב לו כי מקובל אנכי מפי אבותי הק' זצלה"ה שאם חולה ואי אפשר לו לאכול כזית מרור שאפילו יאכל גרגיר אחד של מרור יצא וצריך לברך עליו על אכילת מרור רק אם יש לו המין הנקרא שאלאטין בזה יצא ג"כ ידי אכילת מרור לפי דעת כמה פוסקים

ומה ששאל אותי מה לעשות כי היה רגיל תמיד לדרוש ברבים בשבת הגדול ובשבת תשובה בשחרית קודם קריאת התורה וכעת תש כחו אם יבטל המנהג ע"כ באתי להשיב לכמה"ר שאין דעתי נוחה שיבטל לגמרי הדרושים רק ידרוש כמו שנוהגין כמה רבנים לדרוש לאחר תפלת מנחה בשבת או קודם תפלת מנחה וידרוש עכ"פ מעט אם אין לו כח וידרוש דברי תורה ומוסר לעם ד'. ואברכו ברפואה שלימה בקרוב ושיהיה ביכלתו לחוג החג בכשרות ובדיצה דברי ש"ב דוש"ת בלונ"ח ובאהבה

הק' ישכר דוב מבעלזא

אחר זה הוסיף רבינו בכתי"ק בגודל מעלת הדרשות של אביו מרן רביה"ק מהרנ"ד וז"ל שם:

"ובענין הדרשות בשבה"ג ובש"ת שאל כ"ק אדמו"ר הגה"צ ז"ל לאדמו"ר ש"ב הגה"צ בוצ"ק ר' ברוך האלבערשטאם זצללה"ה אבד"ק גארליץ שהוא הי' מתרעם על הרבנים שאמרו הדרשות בשבה"ג ובש"ת בגאוה ואדמו"ר הגה"צ ז"ל שאל אותו אם יפסיק מלומר כי תש כחו לעת זקנתו והשיב לו ג"כ שלא יפסיק מלומר, כי מי כל אשר ראה את גודל התלהבות ומסירת נפש בעת שהיה דורש נשבר לבו בקרבו ולב נשבר ונדכה אלה' לא תבזה. והי' הדברים דהיינו הדברי מוסר וד"ת ופלפולים יוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, ע"כ הה"צ הי' ברצונם שיאמר ולא יפסוק מלומר אפילו בעת זקנתו".

בזיוו"ר היה חתן ר' זאב יהודה שפרינגער מקראקא (ראה לעיל). משנפטרה הרבנית בדמי ימיה בהותירה אחריה את בנה רבינו המהרש"מ, והוא אך בן י"ב שנים, עם אחותו הרבנית מ' **חיה סאסיא** ע"ה אשת הגה"צ ר' **שמואל זיינוויל בעער אבד"ק מאקוב**, נשא ר' נתן דוד את הרבנית הצדקנית מ' **אדל** בת הרה"ק ר' **משולם פייבוש נפתלי גאטעסמאן מסניאטין** (בן נינו של הרה"ק בעל ה'יושר דברי אמת' ונכד להרה"ק ר' מאיר מפרימישלאן וכן להרבה מצדיקי הדורות).

לצדקותו וקדושתו של ר' נתן דוד יצאו מוניטין למרחוק והכל קראו אחריו מקודש מקודש.

ימיו היו קודש לשקידת התורה ואף בלילה לא פסיק פומיה מגירסיה. עם בניו הקטנים והגדולים, עם צאצאיו למשפחותיהם, שיעור קבוע לבחורים מופלגי התורה, צורבי מרבנן ושיעור למתחילים העומדים כעת על מפתן בית התלמוד, שיעור לבעלי בתים, שיעור לפשוטי העם. ועל כולנה, להוסיף עוד וללמוד ולהחכים בעצמו ולהוסיף עוד מקצועות בתורה.

אף הרה"ק ר' **אהרן מצאנז** הביע את התפעלותו בפני רבינו המהרש"ם, על המסי"נ של אביו הק' להרבצת תורה ואמירת שיעורים.

בתוך השיעורים שהיה מוסר מרן מהרנ"ד, היה מניח דגש מיוחד שתהא התורה ביראת שמים ואהבת ה' קדושה וטהרה. והיה לומד עם התלמידים אף ספרי מוסר וספרי יראים, שבזה קנו התלמידים מרבינו את משנת חייו הברורה והצלולה, כיצד לראות את השי"ת ולקדשו בכל תהלוכות האדם בעולם הזה.

עבודת התפילה בצל קדשו היתה באופן נשגב. הוא מסיים תפילתו ונזקק להחליף את בגדיו שהיו רטובים וספוגים בזעה של מצוה – מצות תפילה. בשבת קודש כשהוא הוגה את המילים 'שמך ה' אלוקינו יתקדש' כל גופו מזדעזע ובנו רבינו המהרש"ם מעיד עליו שבעת זו: "הי' נראה ממש כמעט שמוסר נפשו לד' להתקדש".

עוד מספר עליו בנו רבינו מרן מהרש"ם מאשר ראו עיניו בצל אביו הק': "והנה גודל המסירת נפש של אאמו"ר הה"צ ז"ל ראה כאו"א בעת תפילתו וקר"ש שלו, שהי' ממש במסירת נפש בקול גדול מאד, כמעט כלות הנפש. בעת שהי' עוד צעיר לימים, לאחר התפילה הי' החלוק שלו לח מחמת קול התפלה שהי' מתפלל בקול רם במסירת נפש. ובפרט בשבת ויו"ט. ואח"כ לעת זקנתו שלא הי' לו כח כ"כ להתפלל בקול רם, אפ"ה נראה לכל גודל ההתלהבות שלו בעת התפלה, אשר הי' בכל כחו ובכל כונתו".

ביתו נאוה קודש של רבינו מרן מהרנ"ד בעיר אמסאנא

מתחנן היה כסדר ומוריד דמעות כמים בכל עת על אריכת הגלות וישועתן של ישראל. בכל לילה בעת חצות היה מתפלש באפריים על גלות השכינה וגלות בניה – ישראל. רבינו המהרש"ם ג"כ מוסר בהספדו על אביו: "ע"כ הי' השי"ת חוס ורחם עלינו, כי לא עבר לילה אחת שלא אמר בלילה תיקון חצות על חורבן ישראל[ה]".

מופלג היה מהרנ"ד אף במידת הצדקה והחסד, כפי אשר קיבל בבית אביו הק' מהר"י, להיות מוכן בכל רגע לקבל פני אורח, איש מישראל, כי יקלע לביתו, ולא זו בלבד שהיה ביתו מוכן ומזומן לאורח כי יבוא, אלא אף היה מחזר אחריהם ושולח לבקש ולדרוש האם נמצא בעיר אורח ויביאוהו אל ביתו. ובאם לא חפץ האורח לבוא לבית רבינו, גם אז לא אמר שלום עלי נפשי, אלא היה משלח את כל הסעודה שהיתה מוכנה בביתו עבור האורח, אל בית האכסניא בה שהה. בנו רבינו מעיד עליו "הכנסות אורחים שלו הי' למעלה ראש, שלא אכל שום סעודה בלי אורח".

כה בער בנפשו להיטיב עם כל איש מישראל עד שסחף בתבערת לבו את כל בני העיר אמסאנא אף הם, והיו מחזרים להיטיב עם כל איש מישראל. והיתה השלהבת עולה מאיליה, עד שכל ימי שבת רבינו על כסא הרבנות באמסאנא, לא התבייש אדם, אף זקן בחכמה ומופלג בתורה, כמו גם בעלי בתים נגידים ונכבדים עד אחרון הדרדקי בעיר אמסאנא, לכתת רגליהם בעיר ולדפק על הפתחים לאסוף צדקות עבור שום אדם מישראל שהיה נצרך למעות ונקלע לעיר אמסאנא כדי לזכות את נדיבי העם במצות צדקה. גם הוא עצמו היה נוסע לפרקים לצורך מצות הצדקה, פדיון שבויים, הכנסת כלה.

הוא הגבר הוקם עול – שהקים עולה של תורה בעיר אמסאנא. נודעת היתה העיר אמסאנא בתלמידי חכמים מופלגים אשר סבבו בין משעוליה ובעובדי ה' קדושי עליון שהתגוררו בתוכה. היה זה תוצאה ישירה של השפעת מרן מהרנ"ד על העיר. עד אותה

ה. גם חתן רבינו מרן מהרנ"ד כ"ק הנחל יצחק מזוטשקא היה קורא אחר חותנו בחביבות של יראת הכבוד: "א חצות ייד".

העת, למי אשר נשא בצקלונו מעט רובלים יתרים על הצריך לו, זכה ללמוד הוא וללמד אף את בניו. לשכור למו מלמד בעל שיעור קומה, שהיה מרומם את בניו וצאצאיו במעלות התורה והשגותיה, פלפוליה ודרכיה. ומי אשר לא נתברך במתת שמים יתירה על הצריך לו, ומי מדבר אף פחות מכך, היו ילדיו גדלים פרא, או – במקרה הטוב – היו נעשים יהודים פשוטים האומרים תהלים ומתפללים ג' תפילות תמידין כסדרן.

בא רבינו מהרנ"ד ואמר – כן ירבה! ייסד בית תלמוד להוראה על הריסותיו המפוחמות של ביתו[ו] בו היו מקבלים כל אשר חשקה נפשו בתורה אף ללא תמורה כל שהיא (גם רבינו אחז מעשי אבותיו וייסד ג"כ תלמוד תורה שכזה בעיר טשערנוביץ שבו נתקבלו עניים לא כל תמורה. ראה להלן) ומיד החלו שבילי אמסענע מתמלאות בתלמידי חכמים צעירים, בקיאים וחריפים, שהיו מביישים את הוריהם בידיעת התורה ומכמניה, לשמחת לב הוריהם.

משנטו צלילי ערב ונר האלקים טרם יכבה, סבל מרן מהרנ"ד ייסורי איוב. ואף בשעה קשה זו התחזק דוד בה' אלוקיו כפי שהספידו רבינו המהרש"ם: "הנה אאמו"ר הה"ג הצ' ז"ל קיבל תמיד כל היסורים שהי' לו באהבה והי' לו מידת בטחון. שאמר בכל פעם 'ודאי הכל לטובה והשי"ת בוראי יעזור לנו'. והי' בשמחה תמיד, ואפי' בעת פטירתו שהי' לו ייסורים גדולים רח"ל, לא הי' בצער, וקיבל הכל באהבה. ונסתלק מן העולם בשמחה ולא מתוך עצבות. ולא שכח רגע אחת בעת פטירתו להתפלל לד' שיהי' לו היסורים לכפרת עון, וקיבל הכל באהבה. שעליו נאמר 'והי' כצאת השמש בגבורתו'."

עלה בסערה השמימה בעיר קראקא ביום כ' סיון תרח"צ ושם חלקת מחוקק ספון.

רבינו מרן מהרש"ם נשא עם כלות השבעה על רבינו מרן מהרנ"ד מספד תמרורים בו ביכה את אובדנו של צדיק, הצדיק אבד לדורו אבד. במספד גדול זה, נפתח לפנינו חרך צר לעולמו של רבינו מרן מהרנ"ד קצות דרכיו ותהלוכות חייו הנאדרים בקודש. וכה קובע רבינו נחרצות אחר מיטת אביו הק':

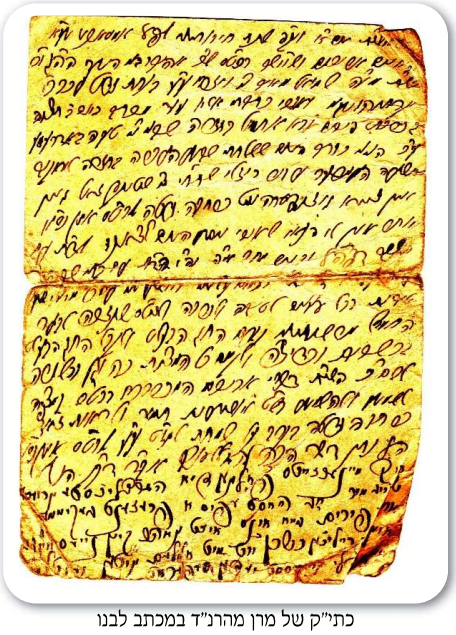
ו. רבינו בהספדו על אביו מספר: "והי' לאאמו"ר הה"ג הצ' ז"ל בית של קהל שהי' דר בשם וגם אביו הי' זקני הה"ג הג' הצ' ר' יוסף הכהן האללענדער ז"ל אבד"ק אמסאנע. והי' נשרף בשריפה גדולה עם הבהכ"נ. אז אמר אאמו"ר הה"ג הצ' ז"ל שברצונו יותר יבנה הבהכנ"ס, וגם על המקום הדירה בית לתלמוד תורה עבור הצעירים ולא לבנות הדירה שלו וישב בדירה בשכירות. והי' לו יסורים רבים עי"ז, ולא רצה לבנות ולקנות בעצמו בית אחרת, כי אמר שאין כדאי לבנות בית שיצטרך לבטל עי"ז מתלמוד תורה, כי אין לו מעות, ע"כ יצטרך לקבל מעות מן אחרים, ויתבטל עי"ז מתלמוד תורה, ואמר שאין זה כדאי. ועל מקום הבית שלו נבנה מהקהל, בית תלמוד תורה שיצאו עי"ז בחורים ת"ח ויר"ש."

"**אין עוד נולד איש כזה שהי' לו בכל פעם כמעט מסירת נפש על כל דבר מצוה אפילו מצוה מה שהוא רק צד חסידות כמו מקוה,** שהלך במקואות שהי' הכפור עליהם ולא הביט על יצרו הרע שלא הי' ביכלתו להלך וכדומה, ות"ח שהי' למד יום ולילה כמוהו".

והנער שמואל הולך וגדל

ויהי ה' את הנער שמואל מאיר ויגדל ובמעלליו התנכר, וישם את כל מאוייו בתורה ומשוש חייו בעבודת ה'.

מצטרף הוא לאביו הגדול בנסיעותיו לצדיקי הדורות, כמו הרה"ק **משינאווא**, שזכה רבינו לקבל את פניו כשלש פעמים, וכן אל הרה"ק ר' **אהרן מצאנז** (ה'קרייזער רב'), ואל **מהר"ש הראשון מבאבוב** זיע"א עת שלן בישיבתו שנים מספר בעומקה של הלכה. גם שבתות מספר שבת רבינו בצל הרה"ק **המהרי"ד מבעלזא** זיע"א שהראה לו אותות קירוב וחיבה.

כתי"ק של מרן מהרנ"ד במכתב לבנו רבינו מרן מהרש"מ זיע"א

פעם נסע רבינו אל ה'קרייזער רב' בעת שהיה נצרך לדבר ישועה ורחמים, ובבואו לפני ר' אהרן תינה בפניו את אשר העיק על לבו וביקש מהרה"ק כי יברכו ויזכה להפקד ולהוושע. ויען אליו ר' אהרן בענוותנותו: "מה לך ר' שמואל מאיר, כי דרשת אלי? וכי מה אני ומה חיי שאברכך? וכי מעלה הנך בדעתך כי כאבי הרה"ק מצאנז אנכי? הן קטונתי מקטנה שבציפורניו ואך עפר ואפר אנכי למרגלותיו של איש האלקים שעלה ונתעלה ברכב וסוסי אש ונסע לו למנוחות ואותנו הותיר לאנחות כיתומים אין אב, ולא לי העוז להבטיחך ישועה והצלחה".

נענה רבינו והשיבו תשובה ניצחת: "אף כי אמר רבינו שאין הוא כאביו, אך אף לו לא יהי כאביו, הרי רבינו יושב על כסא אביו לשפוט את ישראל, והיושב על כסא רם ונישא כזה כממלא מקום של אביו, בודאי יש בכוחו הגדול לעזרינו ולברכני".

נהנה ר' אהרן מתשובתו של רבינו והרעיף על ראשו ברכות לרוב. ואכן, נושע רבינו באשר היה זקוק לוז.

והיה רבינו יונק אל תוכו את אוירת הפסגות שריחפה בבית אביו הגדול, ובכך קבע כיתד שלא תמוט לכל ימי חייו את להט לבו לכל דבר שבקדושה, ע"פ דרך החסידות הצרופה.

מימין – בית המטבחיים של העיר אמסאנא בו שימש רבינו כרב

כה ספג אל תוכו את לשד תמצית קדושת בית צאנז בבית אביו ובבית רבותיו, עד שהיה ממעתיקי השמועה להנהגות והליכות מלכי בקודש שהיו נהוגים בקרב בתיהם של הרה"ק מצאנז ובניו הק'. גם משאר חצרות הקודש היו ידיו רב לו לאמרות טהורות ופתגמין קדשין. לימים, חסידים ואנשי מעשה היו באים אליו לדלות ממנו עובדות ומימרות ממעינו המפכה מים חיים מבאר אותה חפרו שרים כרוה נדיבי עם.

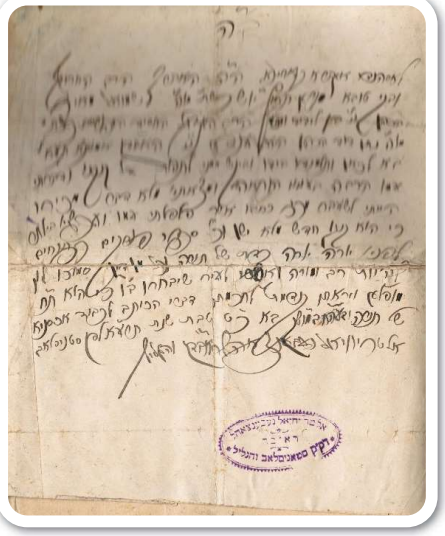
ציור המיוחס להרה"ק מהר"ש (הראשון) מבאבוב זיע"א

אביו הגדול, מרן מהרנ"ד, משראה את בנו כלי מוכשר לקבל תורה וקדושה, מיד החל מחנכו, כבר מקטנותו, לגדולות. כבר שהיה כבן שש שנים בלבד למד עמו אביו תמידין כסדרן והדריכו באורחות צדיקים ודרכי ישרים.

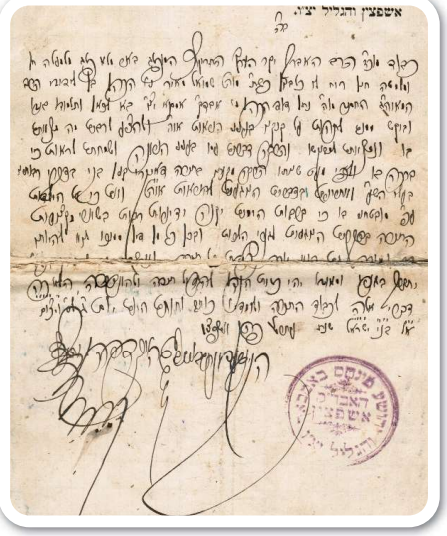
והיה העלם שמואל מאיר ממית את עצמו באהלה של תורה ועבודה ומיום ליום היה הולך ומתעלה בחילא סגי עד שלאילנא רברבא איתעביד, והעידו בו ברבינו גדולי אותו הדור[ח] שנפעמו מהיקף השגותיו והוא עודנו נער, כי בקיא הוא בחלקים נרחבים מן התורה ונהירין ליה שבילי דנהרדעא וסורא כשבילי אמסאנא עיר מולדתו.

ז. בדרשת ההספד שנשא רבינו על אביו ג"כ הביא ממה שסיפר לו ר' אהרן כשהיה בצל קדשו באחת הפעמים. בזה"ל: "ששמעתי כ"פ מן כ"ק ש"ב אדמו"ר הה"ק ר' אהרן האלבערשטאם ז"ל אבד"ק צאנז שאמר לי" וכו'.

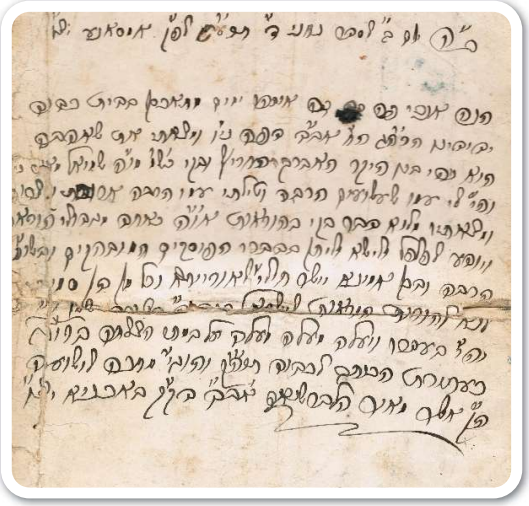
ח. כך העיד עליו הגה"ק ר' מאיר רפפורט אב"ד ליקובה מדייניה של קראקא בהיותו כבר י"ב שנים בלבד (!). ר' מאיר היה מגאוני הדור המפורסמים, והיה גיסו של הגה"ק ר' יעקב ווינפעלד מהירמלוב בעל 'כוכב מיעקב' אביו של הגאון מטשעבין זצ"ל.

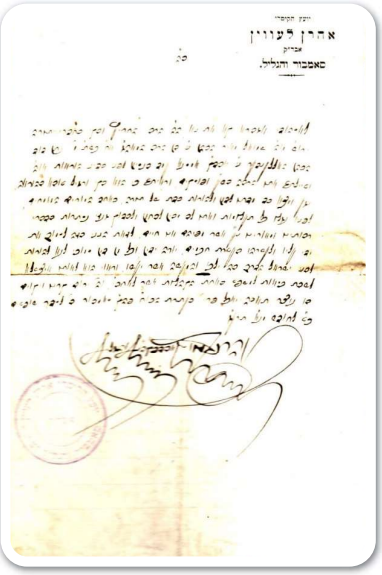
כתב הסמיכה לרבינו מהגה"ק ר' אלטער יחיאל
נעבענצאל אבד"ק סטאניסלאב

כתב הסמיכה של רבינו מאת הגה"ק ר' יהושע
פנחס בומבאך אבד"ק אושפיצין

כתב הסמיכה לרבינו מאת הגה"ק
ר' אשר מאיר מבוכניה

כתב הסמיכה לרבינו מהגה"ק ר' אהרן לעווין
אבד"ק סאמבור ואח"כ ריישא

ויהי כי גדל עד כי גדל מאוד, נסע לעמוד בכור המבחן אצל גדולי הדור למען יסמכו ידיהם על ראשו ויורוהו יורה יורה ידין ידין.

מהם היו, הגה"ק ר' **יהושע פינחס בומבאך אבד"ק אושפיצין**, הגה"ק ר' **אשר מאיר האלברשטאם אבד"ק בוכניא** נינו הגדול של הרה"ק **מצאנז**,

הגה"ק ר' **אלטר יחיאל נעבענצאל אבד"ק סטאניסלאב** מתלמידי הרה"ק **מהר"ש מבאבוב** והגה"ק ר' **בצלאל זאב שאפראן** אבד"ק **באקוי** שברומניה. וכן מהגה"ק ר' **אהרן לעווין אב"ד ריישא** (לפני כן היה רב בסאמבור ובה נתן לרבינו את כתב הסמיכה) זצ"ל הי"ד.

הגה"ק ר' אהרן לעווין
אבד"ק סאמבור וריישא

בברית הנישואין

ויהי בבואו לפרק האיש מקדש, היו מונים בו השדכנים את כל המעלות שבהם נתקשטו גדולי ישראל לדורותיהם. חריף ובקי, חכם ונבון, בר אוריין ובר אבהן, בנש"ק ובעל יחוס עצמי. ויתנו בו עיניהם רבים וטובים. סופו שאמרו לדבק טוב מן השמים בזו' הרבנית הצדקנית מ' **עטל סערקא לאה** ע"ה לבית משפחת פרענקל-תאומים מהעיר ליביטשוב[ט] בהיותו כבר טו"ב בלבד, והוא כבר אב בחכמה ורך בשנים, קנקן חדש מלא ישן.

בצל אביו הק'

אחר תקופה קצרה, בהיות רבינו כבר שיבסר, נקרא ע"י אביו הק' לסייעו ברבנות העיר אמסאנא כ'הרב הצעיר', כשאביו מניחו לנהוג כדעתו בסמכו עליו בעיניים עצומות,

ט. שם אמה נודע בשם 'גיטל' שם אביה לא נודע, יש המוסרים כי משפחה זו, היו נכדי אחיו של הגה"ק בעל 'ברוך טעם'.

בראותו אותו, לשמחת לבו, כשהוא בקי כאחד הפוסקים המובהקים בכל נבכי ההלכה ודקדוקיה. ונתן ביד בנו, רבינו, להיות הרב הממונה על השו"ב שבבית המטבחיים בעיר אמסאנא שעמד תחת השגחת אביו, מרא דאתרא.

ואכן לא איכזב רבינו את אביו וירווה ממנו רוב נחת דקדושה, בראותו את בנו עולה ומתעלה במעלות ההוראה והרבנות תחת עינו הפקוחה, כשבד בבד קובע עמו אביו הגדול חברותא ושיעורים מדי יום ביומו כמקדמת דנא בשנות ביכוריו, ומדריכו עוד ועוד להיות עולה ומתעלה בלי הפסק במעלות התורה והיראה.

אף בהיותו במרחקים, בארץ רומניה, הרחק ממקום מושבו של אביו הק', לא נתקררה אהבת האב והבן והיו עומדים בקשרי חליפי מכתבים תמידין כסדרן, מכתבי תורה ויראה, הדרכה וחסידות.

יש שאף יצא רבינו למסע ע"פ הארץ כשפניו אל ארץ מולדתו, גליציא, להסתופף בצל אביו הק' וליאות לאורו הגדול לתקופות קצרות.

גם אחר הסתלקותו של אבי רבינו, מרן מהרנ"ד לגנזי מרומים, היו עיני האב על אפיקי בנו הגדול להשגיחו, לסמכו ולסעדו בחייו וחיי הרבנות וההוראה בישראל, מגן עדן. ומעשה שהיה בהיות רבינו עוד על כסא ממלכתו שבטשערנוביץ, באחד הלילות נגלה מרן מהרנ"ד לבנו רבינו ואמר לו: "דע לך בני, כי במקוה הנמצאת בפיקוחך, המחיצה המפרידה בין אוצר הגשמים והבור – נפלה, והמקוה נפסלה. עורה בני וראה לתקן את הפסול ותנוח על משכבך בשובה ובנחת". הקיץ רבינו ונפעם מדבר החלום וחש אל המקוה שייסד בבית מדרשו בעשר אצבעותיו למען טהרתן של ישראל והנה מדברי אביו בחלום לא נפל שערה ארצה. הבוקר אור, מיד קרא רבינו לבעלי המלאכה המתאימים והדבר תוקן לשביעות רצון רבינו לפי כל הדקדוקים השמורים עמו משכבר. דבר המעשה נתפרסם והכל שחו על אודות אהבת האב והבן שבחייהם ומותם לא נפרדו.

כה היה רבינו דבוק באביו עד שלא מש מזכרונו, וכל ימיו על לשונו היה שגור: 'אבי הק' היה אומר', 'אבי הק' עשה כך', 'כך היה מנהג אבי הק'', 'שמעתי מאבי הק''. גם בכתביו מביא הוא הרבה ציטטות מאביו מהרנ"ד. כל מסורת בית אביו נמסרה ע"י רבינו בדייקנות רבה, בדיוק כפי שקיבלה, אל דור ההמשך, צאצאיו אחריו.

בימי הייא"צ של אביו היה עורך את שולה"ט לכבוד בעל ההילולא והיה אומר משמו תורות ואמרות טהורות שאת חלקם אף העלה על הכתב. לשולחנות אלו היו נוהרים רבים שהיו זקוקים לישועה והיה רבינו ביום זה פועל עבורם ישועות וברכות בשפע רב ובגילוי שלא כדרכו בכל השנה, והיה הכל תולה בזכות אביו מורו ורבו.

לולא תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי

ויהי אחר שנעשה לבעל בעמיו, לתקופת השנה, ילדה זוגתו הרבנית בת למזל טוב, ויקרא שמה בישראל "רייזל יכט", על שם אם רבינו שנקטפה בדמי ימיה. ויאמר רבינו להתנחם בבתו זו אחר אמו.

ביקש רבינו לישב בשלוה, אך מה' יצא הדבר, ומיד קפץ עליו רוגז. אין ויהי אלא לשון צער. אחר ימים מספר מיום לידת בת רבינו, נפלה היולדת החלושה למשכב ממנו לא קמה עוד, למגינת לב כל קרוביה, ותגוע ותאסף אל עמה והיא בדמי ימיה.

ויוותר רבינו לבדו עם בתו, פעוטה בת ימים מספר, וישב בעמק הבכא שבעת ימים אחרי אשתו.

ויהי ככלות ימי האבל, התרומם רבינו מאפרו ואבלו ויתעודד, ולא נתן לנפשו לפול בבור הייאוש והשכול וינחם אחרי אשתו תוך שהוא מתמסר עוד ועוד לעבודת הרבנות. ואף בתורתו הוסיף יגיעה על יגיעתו וקיים בנפשיה לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי, כשבאותה התקופה בילה את ימיו בלימוד חזרה נוסף של ד' חלקי שו"ע, שלאחריה, עמד בכור המבחן על כולם.

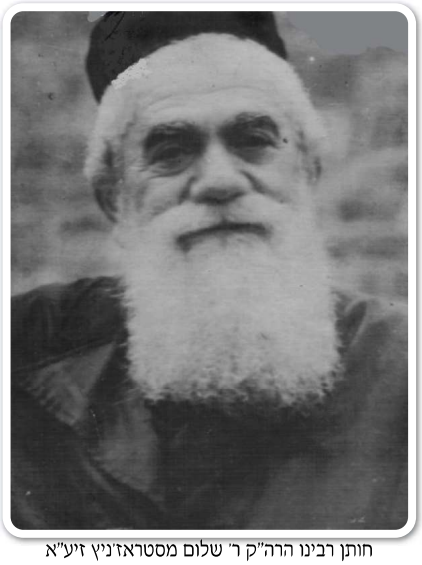
באותו הזמן החל רבינו מתכתב עם גדולי דורו במשאה ומתנה של תורה, עד שהתקבלה בקרב הציבור האימרה כי 'סתם שואל (בשו"ת של שנות תר"ע-תש"כ) – הוא רבינו'. מתוך כתביו ופלפוליו שעשו את דרכם לשולחנם של גדולי ישראל וחזרה, הוכר רבינו על ידיהם כאב בחכמה ורך בשנים.

תכתובת נדירה כשל רבינו, בלתי מצויה היא. התכתבות שכזו, פעמים והיא אחת בדורות מספר.

מכל קצוות הארץ עושים את דרכם שאלות ותשובות ממנו ואליו – מליטא הלמדנית ופולין החסידית, מהונגריה של מרנא החתם סופר ומרוסיה הפשטנית, אוקראינה, רומניה, ועוד. הצליל העולה מבין שיתי כל המכתבים כולם, הוא גודל הערצתם של גדולי וצדיקי הדור המבוגרים מרבינו בדור ודורותיים, והערכתם, לעילוי הצעיר העומד להפוך לאחד ממאורי יהדות רומניה.

משהחל שמו מתפרסם עוד ועוד, החלו מריצים אליו שאלות הלכתיות סבוכות וחמורות מכל הארצות בהכוונתם של מאורי הדור הקודם שנסעו למנוחות והורו להריץ שאלות[י]

וידברו בו נכבדות בפעם השנית ויוסף עוד ויקח אשה, בת גדולים וקדושים מצוקי ארץ, בתו של הרה"ק ר' **שלום האגער מסטרוז'ניץ** זיע"א בן הרה"ק ר' **יחיאל מיכל מסטרוז'ניץ** (בן הרה"ק ר' דוד מזבאלטוב בן הרה"ק האהבת שלום מקוסוב) שהיתה סמוכה לטשערנוביץ, עיר רבנותו בעתיד.

חותן רבינו הרה"ק ר' שלום מסטראז'ניץ זיע"א

י. רבינו כותב בספרו 'שו"ת 'שם הכהן' בסי' כ"ב כמשיח לפי תומו: "והנה אספתי על ההיתר זה מכל המדינות חתימות והי' לערך מאה ושלשים חתימות ע"כ הי' רעש גדול זה בצ'רנאביץ בהעתונים מכל הלשונות שזה פעם ראשון שמתירין בפה חרם דר"ג, כי הרבנים הקודמים בפה לא הי' להם כ"כ התחברות עם הרבנים מכל המדינות כמוני ע"כ לא הי' ברצונם להשתדל בזה להתאסף חתימות ק' רבנים מג' מדינות כמוני וב"ה התרתי ע"י ההתירים שכתבתי לעיל. אבל ת"ל ית"ש שזכות אבותי הק' עמדה לי שקודם הנישואין של האיש מתה אשתו הנשתטית בבית המשוגעים בפה ושמחתי שלא הי' צריך לי להתיר חרם דרבינו גרשום מאור הגולה לגמרו להלכה ולמעשה, כי רבים מהרבנים מונעים עצמם מזה".

כאן הולך רבינו ומונה את הרבנים אשר היו עמו בהיתר הרבנים. רבנים מכל מדינות אירופה. מהם: הג"ר מאיר אריק מטורנא (גליציא – פולין), הג"ר יוסף ראזין מרוגאטשוב (ליטא), הג"ר אברהם יעקב הורוויץ מפרובניזא (גליציא), הג"ר אהרן וואלקין מפינסק קרלין (ליטא), הג"ר אלטר יחיאל נעבענצאהל מסטאניסלאב (גליציא), הג"ר ר' יהודה לייב צירעלזאהן מקישינב (בסרביה – רומניה) ומחו' הג"ר יקותיאל יהודה רוזנבערגער מגעריש (טרנסלבניה – רומניה), ועוד.

שנות דמדומים טרם החורבן

וידבר שמואל אל העם את משפט ה'

שמעו הטוב יצא למרחקים כקנקן חדש מלא ישן חריף ובקי ופוסק בר סמכא והחלו זורמים לפתחו הצעות כהונת רבנות בקהילות רבות שחפצו להכתירו אלוף לראשם, באחת מן הקהילות שבא אליהן בשלחם אחריו כי יאות לכהן להם כרב ואב"ד, פגע באדם אחר שהגיש את מועמדותו לרבנות העיר, ויהי כראות רבינו כן, מיד חזר בו מרצונו לכהן בקהילה זו כרב ויעזוב את הכסא הרם לאותו יהודי[א].

תיכף ומיד לאחר מכן, קיבל רבינו את הצעת הרבנות בק"ק טשערנוביץ ששימשה כעיר הבירה לחבל בוקובינה וכמרכז ליהודי הסביבה. ויט רבינו שכמו לסבול עול הרבנות בעיר גדולה לאלקים כטשערנוביץ בשנת תרע"ג (מאוחר יותר, קיבל רבינו ג"כ כתב רבנות מהעיר דאראבאן שברומניה, אלא שלא חפץ רבינו לעזוב את טשערנוביץ, על כן העביר משרה רמה זו לחתנו הגה"צ ר' יצחק משולם לייפער הי"ד).

עובר לבואו שמה, הפך ביתו הקט לתל תלפיות שכל פיות פונים בו לברכה, עצה ותושיה, בכל עת מעתות היום והלילה. והזמנים כולם שווים לטובה שהדלת על צירה תיסוב בבוא יהודים לשפוך את ליבם ולשמוע את דבר האלקים ותורותיו היוצאים בשפה ברורה ונעימה מפי רבינו שחן הוצק בשפתותיו נוטפי מור עובר ומתקו מדבש ונופת צופים.

המביט לארץ ותרע"ד

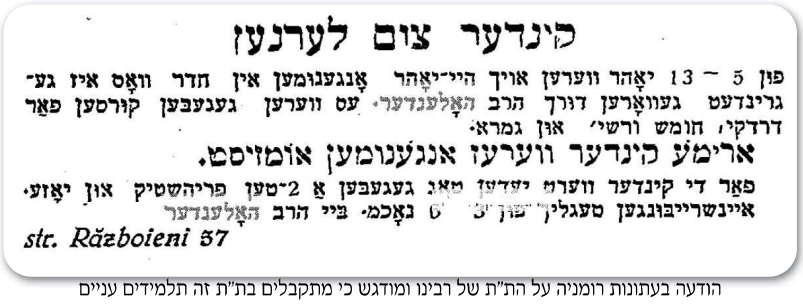
בעת אשר פרצה המלחמה העולמית הראשונה, בשנת תרע"ד, חש רבינו כי האדמה בוערת תחת רגליו ויברח וינס מפני הרעה אל העיר פראג הנודעת שבבוהמיה, שם נחבא כל ימי המלחמה עד יעבור זעם.

יא. רבינו הגיע לעירה זו בלוית אביו מרן מהרנ"ד עקב גילו הצעיר. רק משהגיעו לעיירה מצאו כי ישנו מועמד נוסף. דרשו שני המועמדים באותה השבת ברבים, והכל ציפו לראות כיצד יפול דבר. משהגיעו לידי החלטה, ביקשו פרנסי הציבור ממרן מהרנ"ד לקבוע איזה מהשנים יכהן כרב. למרבה הפלא, בחר מהרנ"ד ברב השני ולא בבנו, רבינו. מרן מהרנ"ד הוסיף והכביר בפני רבינו על הזכות לותר, עד שרבינו מרצונו הטוב ויתר על הרבנות. למפרע התברר, כי היה זה נס הצלה לרבינו כשלא נבחר לכהן בה כרב, כי בשנות הזעם, עלה אותו רב ונתעלה במעלות קדושים וטהורים עם כל משפחתו וקהילתו על קידוש ה'. כי היתה העיירה במדינת גליציא, בה הושמדו רוב יהודיה, לעומת רומניה בה נצלו חיי רבים ובתוכם רבינו, כי בה היה השלטון מתון בהרבה ממדינת גליציא ופולין.

משנדמו תרועות המלחמה ממדינת רומניה או אז שב רבינו להיכלו כבראשונה כשהוא אינו משנה מסדר יומו הגדוש לעיפה כהוא זה במידת ההשתוות שהפליאה את כל רואיו.

תורת חסד על לשונו

בראות רבינו את העזובה הרבה בכל שטחי היהדות בקרב יהודי רומניה בכלל, וטשערנוביץ בפרט, שכל מיני מרעין בישין שלטו בה ביהדות מפוארה זו, הציונות, הבונד, הקומניזם, סוציאליזם. שיטפון של מים עכורים שסחפו עמם את כל הנראה בדרכם וביניהם את טובי בניה, שמנה וסלתה, של יהדות רומניה. עמד רבינו ואזר כגבר חלציו ושינס מתניו, ובסמוך לבית מדרשו אותו ייסד בטשערנוביץ, ייסד תלמוד תורה עצמאי עפ"י הדרך המסורה מאבותינו ללא כל שינוי וסטייה מן המקובל מדור דור, כשאף התקבלו בו ללא תמורה תלמידים עניים, ואף קיבלו בו ארוחות יום יומיות תמידין כסדרן ככל שאר תלמידי הת"ת. כך שהשתלבו בת"ת זה, תורה וגמילות חסדים, והיו זה וזה עולים ביד רבינו בסייעתא דשמיא מופלאה.

כינדער צום לערנען

פון 5 — 13 יאָהר ווערען אויך היי־יאָהר אָנגענומען אין חדר וואָס איז געגרינדעט געוואָרען דורך הרב האָלענדער. עס ווערען געגעבען קורסען פאַר דרדקי, חומש ורשי, אוּן גמרא.

ארימע כינדער ווערען אנגענומען אומזיסט.

פאַר די קינדער ווערט יעדען מאָנ געגעבען אַ 2־טען פריהשטיק אוּן יאָזע. אייגשרייבונגען טעגליך פון 3 ביז 6 נאָכמ. ביי הרב האָלענדער

str. Războieni 57

הודעה בעתונות רומניה על הת"ת של רבינו ומודגש כי מתקבלים בת"ת זה תלמידים עניים ללא תשלום ("ארימע קינדער ווערען אנגענומען אומזיסט")

בית מדרשו של רבינו היה הומה בכל שעות היום מתלמידי חכמים וצורבי מרבנן ששהו בו בכל שעות היום והלילה ומילאו את חללו בקול תורה, עד לחורבנה של הקהילה היהודית בטשערנוביץ. גם תפילות תמידין כסדרן התקיימו בו בכל שעות היום לסירוגין. וכך היה בית מדרשו של רבינו לפנת יקרת בעיר טשערנוביץ וכל השוהים בעיר היו באים עדיו להתבשם מניחוחו המשכר של גן עדן התחתון זה.

היה בית המדרש למגדלור ליהודי הסביבה כולה, כשבשבתות, עוד נוספה על המקום קדושה על קדושתו - היא קדושת השבת, כשגולת הכותרת של השבתות - היו, דרשותיו העמוקות של רבינו הגדושות מלוא חפניים בינה והשכל, חכמה ודעת, אותם נשא מדי שבת בשבתו בבית המדרש.

אל דרשות אלו נהרו כל למדני טשערנוביץ וחכמיה, מי כדי להוסיף לקח מפלאי חידושיו העמקניים של רבינו, ומי כדי לקיים מצות עונג שבת באמרותיו הנפלאות של רבינו על פרשת השבוע ועל עניני השעה אותן חרז בדרשותיו במתק שפתיים ולשון קולחת.

רב פעלים היה רבינו לתורה ולתעודה. משראה כי רבה המכשלה תחת ידי בעלי העסקים שהחלו מחללים שבת עקב מיסים וארנוניות שונים ומשונים שהטילה עליהם ממשלת רומניה על כל השומר שבת מחללו ואינו פותח את עסקיו ביום זה. כאב הדבר לרבינו עד דכדוכה של נפש, שבת מה תהא עליה?

ייסד רבינו לבדו חברת שומרי שבת להרבות פעלים לחיזוק חומות השבת בעיר טשערנוביץ. מפעולותיה של האגודה היה בין שלל פעולותיה, לשכנע את תושבי טשערנוביץ לשמור את השבת וכן להזכיר ליהודי טשערנוביץ עם ערוב יום השישי כי ימהרו לביתיהם לקבל פני שבת מתוך אושר וכבוד.

לא תגורו מפני איש

טשערנוביץ העיר הגדולה והנודעת בשער בת רבים, נגועה היתה במיוחד בכל נגע ופגע שעלו בו בכרם בית ישראל.

המפלגות השונות שפעלו בה והרוחות הזרות שנשבו ברחובותיה, נעלו את שעריהן של בתי מדרשות ותלמודי תורה רבים, עד כי היה מנין פורקי העול שבה יתר על שומרי התורה ההולכים בדרך המסורה.

משכך, דמותו העוטה הוד קדומים של רבינו, שחרד היה לשנות כקוצו של יוד מדרכם של אבותיו, ולבושו היה כלבושם של היהודים היראים והשלמים מקדמת דנא, היתה לצנינים בעיניהם של אלו אשר שנאתם למסורת אבותיהם העבירתם על דעתם. וכה הוסיפה שנאתם – שנאת עמי ארצות לת"ח – לבעור ולרחוש, עד כי הלשינו על רבינו בפני הרשויות והעלילו עליו עלילות שונות עד שעלה בידם לבטל את משכורתו של רבינו שקיבל עד העת ההיא מידי מוסדות הקהילה, בגין כך, הגיע רבינו לפת לחם ממש.

אך אף בזאת לא אמרו רודפיו די ולא נתקררה דעתם, ועמדו עליו להצר את צעדיו על כל צעד ושעל. ירדו לחייו ומיררום.

על אף כל זאת, לא שת רבינו לבו לכל זאת, והיה שש ושמח בכל עת על כי זוכה הוא לעשות רצון אלוקיו בכל מעשיו ותהלוכותיו. והיה מתגבר כארי לבל יענה חורפיו דבר.

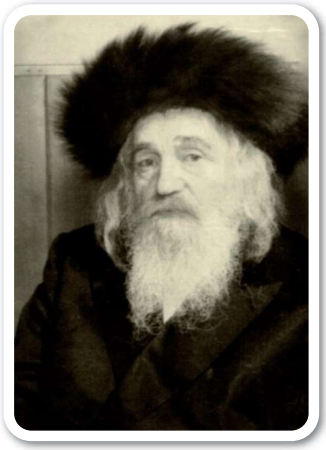
ואכן, זרחו פניו והבהיקו כצאת השמש בגבורתה, ממאור החכמה שנגה על פניו וכל הרואה אומר ברקאי, ולא היה זז משלו כמלוא נימה, אלא היה עושה כמעשיו בראשונה מבלי לסור מדרכי אבותיו הק' ימין ושמאל, כפי אשר ינק אל תוכו בינקותו ונערותו.

באותם ימים קשים, היתה פרנסת ביתו ובניו רק ממעות הפדיונות שנתנו לו משחרי פתחו, מבקשי ישועות ודורשי עצתו הרבים.

יש והיה נוסע רבינו מביתו וממשפחתו לכפרי ועירות הסביבה, להצית בלב יהודיהן את אור ה' וטובו, לסייעם ולחזקם בעידוד וברכה ואף בסיוע שיש בו ממש. והיה משיב במסעותיו אלו את לב ישראל לאביהם שבשמים וחושב מחשבות ותחבולות לבלתי ידח ממנו נדח, והכל יהיו מוכנים ומזומנים לעבודת המלך, מלכו של עולם.

מזווג זיווגים

בטשערנוביץ הכיר רבינו את הרה"ק ר' **איתמר מנדבורנא** זיע"א שהתגורר בטשערנוביץ, והיה מתרועע עמו כסדר. משגדלה קרבתו עמו, הפליאו הנער אייזיקל' בצדקותו ופרישתו לקדושה, יגיעתו הנוראה בתורתו ונועם הליכותיו. הניח עליו רבינו זה זמן זמנים טובא את עינו לטובה והתחקה אחר הליכותיו בקודש עד שנגמר הדבר בלבו להציע עלם חמודות זה לפני אביו לאחותו הצדקנית מ' חנה, עמד ושלח לאביו את הצעת השידוכין עם הרה"ק ר' איתמר, בבנו. אותו נער מופלא היה, מי שנודע ברבות הימים כהרה"ק ר' **יצחק אייזיק מזוטשקא** זיע"א.

כ"ק הרה"ק ר' איתמר מנדבורנא זיע"א

אחר שהפך אביו בדבר, סמך את שתי ידיו על השידוך ויאמרו המחותנים הק' לדבק טוב, כשרבינו משמש כשדכן ושושבינין בראש.

כן גם נתקרב שם עם הגה"ק ר' **יקותיאל יהודה רוזענבערגער אבד"ק דיערעש** שברומניה. כי היה נצרך לו לר' יקותיאל יהודה כמה פעמים לרגלי סידורים שונים לעשות ימים מספר בעיר טשערנוביץ. אירע כי נפגש עם רבינו וכדרכם של תלמידי חכמים החלו משתעשעים זה עם זה בדברי פלפול והלכה כדת של תורה, ויהי כי נתארכה השעה, נתגלגל הענין בענין שידוך לבנו של ר' יקותיאל יהודה, ויען רבינו אל הרב מדיערעש ושטח בפניו את הצעתו להתחתן את בנו באחותו בת אביו מ' הינדא לאה, מצא הדבר

חן בעיני הרב מדיערעש ונגמר הדבר בכי טוב, ואף כאן, היה זה רבינו שהיה המוציא והמביא בכל עניני השידוכין והיה לשושבין הראשי בחתונה זו.

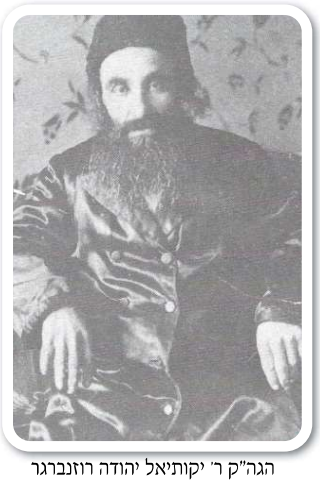
הגה"ק מגמזו אף ציין בספרו בגדולת רבינו, כי אביו, הרב מדיערעש, סמך על רבינו לגמרי וגמר את כל עניני השידוך והתנאים רק עפ"י דיבורו של רבינו, ואף לא נסע לגליציא לבדוק את המדוברת טרם השידוך, כמקובל.

כן היה רבינו כפעם בפעם מבקר בהיכלות צדיקי בית ויז'ניץ לדורותיהם, מעת שהתיישב בטשערנוביץ, וסופג אל תוכו את הליכותיהם הק' ואמרותיהם. וביותר נתקרב עמם כשנעשה חתנו של ר' שלום מסטרוז'ניץ שהיה ממשיכי השושילתא דדהבא לבית קוסוב.

גיס רבינו חתן אביו כ"ק הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא זיע"א

במיוחד עמד רבינו בקשרים הדוקים עם הרה"ק ר' **חיים מאנטיניא** זיע"א (שהיה אף חו"ז של גיסו הרה"צ ר' אלעזר האגער מסטרוז'ניץ). כשעלה אותו צדיק בסערה השמימה, ערך עליו רבינו מספד גדול בעיר טשערנוביץ. בכתביו העלה רבינו הספד זה על הכתב וכה כתב:

הגה"ק ר' יקותיאל יהודה רוזנברגר אבד"ק דיערעש

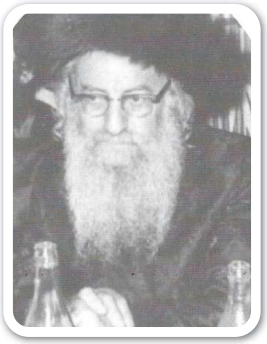
"אנכי דברתי עמו כ"פ בפילפולי אורייתא והייתי אצלו כ"פ והייתי מרגיש גודל הגאונות מלימוד תורה של זה הצדיק ואע"פ שלאו כאו"א ידע זאת. רק שמרגיש החסרון הגשמי מה שניקח מאיתנו רבינו ואדונינו מאורינו ולא החסרון הגדלות והקדושה שלו, אבל יש חסרון זה, כי נוכל להיות שאם הי' עוד חי, הי' כאו"א מרגיש כך החסרון הרוחני ע"י שאם הי' מדבר עמו ד"ת או שאם הי' מביט בצורת פניו בעת תפילתו והי' מביט בנשמתו, הי' רואה את גדלתו, מה שהי' מוח גדול על כל דבר בחכמה ובתבונה ובתורה, ובנגלה ובנסתר, וגודל חכמתו לענין ליקח עצה ממנו ולדבר עמו בד"ת ובדברי מסחר ובכל דבר. ע"כ יש חסרון כעת, ויש חסרון מה

שהוא על לאחר זמן. כי כל מה שהי' משיג את גדלו ותפארתו וקדושתו יראה יותר גודל חסרונו, לפיכך באתי לעורר לבכות בהספד לאחריו".

בתקופה ההיא, גם היה נוסע לעתים אל הרה"ק ר' **אברהם מתתיהו משטפנשט** זיע"א שהתגורר בתחום מושבו של רבינו.

הגה"ק מגמזו עם גיסו הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא ואחיו וחתנו הרה"ק מנדבורנא חדרה בשמחת בר מצוה לנכדו של הרב מגמזו

גיס רבינו חתן אביו הגה"ק ר' אברהם ברוך רוזנברגר אבד"ק גמזו סוליצא וגעריש

רבינו בשנות הבינה

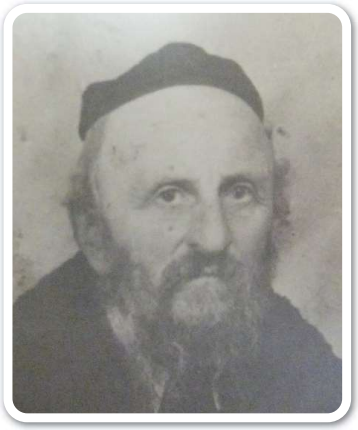
רבינו זיע"א - תמונת פספורט

הרה"ק ר' חיים מאנטיניא זיע"א

בשנות עברה וזעם - המלחמה

עננים שחורים החלו מחשיכים את שמיה הבהירים של יהדות אירופה. תור הזהב של יהדות מפוארת זו בא אל קיצו. החרב הוצאה מנדנה והחלה משכלת על ראשי עם קודש, ומחדרים אימה.

רבינו בגטו טשערנוביץ בשנות הזעם

השמועות שזרמו ממדינות פולין וגליציה לא היו מרנינות כלל ועיקר, אם כי היו בחבל ארץ זו שפקפקו באמיתותן של השמועות וזלזלו בחומרתן, אך זאת ידעו הכל, כי ברור הדבר כשמש בצהריה כי המדינות בהם נעצה החיה הנאצית את ציפורניה, לא מלקקים בהן יהודיהן דבש ונהנים מחיי רווח ושלוה, רק בבחינת בערב יאמר מי יתן בוקר ובבוקר יאמר מי יתן ערב וצרות אחרונות משכחות את הראשונות.

הכל החלו חוששים לבאות, כשאין איש יודע מה יולד יום.

האנטישמיות ברומניה לא שקטה על שמריה. אט אט החלו אף יהודי רומניה חשים על בשרם את פעמיו המהדהדים של הסוף המר. הגויים המקומיים החלו מצרים את צעדי היהודים בגלוי לעין כל, בהבהירם ליהודים כי חלף ועבר זמנם של היהודים מן העולם, ואין בעולמם הצר מקום נוסף, אף לא לעוד יהודי אחד.

מדינת רומניה אף היא עוברת מיד ליד במהירות רבה. מהמלך קרל לידי גנרל אנטונסקו החובר לגרמניה הנאצית, כשאחר הסכמים שונים בין רוסיה הקומוניסטית לגרמניה הנאצית, מוצא העם הרומני כי חלקו קם לבוקר רוסי וחלקם נעשים בין לילה אזרחי הונגריה, ורק מיעוט קטן וזניח זוכה להקראות בשם 'רומניה הישנה'.

מקץ שנת שלטון רוסי על חלקי בוקובינה שעל עריה נמנתה טשערנוביץ – כבירתה של בוקובינה, פולשים הגרמנים עם בני בריתם הרומנים אל בוקובינה ומספחים אותה בזריזות מפליאה אל הרייך, וכך מוצאים את עצמם יהודי בקובינה חולקים את גורלם עם אחיהם במדינות פולין כשגורלם נחרץ.

כשם שדרך נסיגתם של הרומנים המתוסכלים בשלהי שנת ת"ש מבוקובינה, היתה בדם ודמע, גם שובם לבוקובינה, כעבור שנה, בשלהי שנת תש"א, בפלישתם עם הגרמנים לבקובינה, שוב היה זה בסימן רצח וסאדסטיות.

בין חומות הגטו

הקמת הגיטאות ברומניה היתה כעת משימת ה'על' של השלטון הצורר. ישיבות רבות ישבו רבי השלטון בענין הגיטאות, ורק הודות לסייעתא דשמיא שליוותה את השתדלנים הלא רבים שעמדו לה ליהדות רומניה בשעה קשה זו, בחלקים נרחבים מרומניה לא הוקמו כלל גיטאות. אם כי סבלו אף הם לא פחות מאחיהם מגירושים לטרנסניסטריה היא "אושוויץ דרומניה", וכן מרציחות, פוגרומים ושדידת רכוש, אך נחמה פורתא היתה למו, שיכלו להמשיך במידת מה את שגרת חייהם.

באיזור בוקובינה זה מכבר הוקמו גיטאות בערים: גורא הומור, סטרוז'ניץ, שאץ, ועוד.

בעיר טשערנוביץ עצמה בה התגורר רבינו, התעכבה גזירת הגיטאות לתקופת מה, זאת הודות לראש העיר טשערנוביץ, ד"ר טראיאן פופוביץ, שהוכר ברבות הימים כ'חסיד אומות העולם'. שבכל עת מצוא מצא לו תואנות ומענות ותחבולות שונות כדי לעכב את גזר הדין.

בחג הסוכות תש"ב ניתנה פקודה ע"י מושל בוקובינה, גנרל קאלוטסקו, כי יוקם גטו בעיר טשערנוביץ ללא שהיות, חרף מחאותיו של ראש העיר. יהודי טשערנוביץ השלימו עם מר גורלם והצדיקו עליהם דין שמים ויצאו אל הגלות.

חמישים אלף יהודי טשערנוביץ נדחסו אל הגטו הקטן והצפוף, אליו נשלחו להמתין בשקט לגזר דינם.

יהודי טשערנוביץ נשלחים אל דרכם האחרונה עלי אדמות

משלוחי היהודים אל חבל טרנסניסטריה, אל מחנות העבודה וההשמדה שבמקום, החלו מיד למחרת הקמת הגטו. משלוח זה יצא לדרכו ביום שמחת תורה תש"ב ועל העולים עליו נמנו הצדיקים הקדושים הרה"ק ר' **אהרן מבאיאן** ואחיו הרה"ק ר' **מרדכי שרגא מבאיאן** (בני הרה"ק ר' מנחם נחום מבאיאן טשערנוביץ) וכן הרה"ק ר' **יחיאל מיכל מהארדאנקא** (אחי הרה"ק האהבת ישראל מויז'ניץ, וחתן אחיו הרה"ק ר' חיים מאניטיניא) עם ילדיו: הרבנית מ' **מרים** אשת הה"צ ר' **אלעזר האגער מסטרוז'ניץ** גיסו ותלמידו של רבינו, והגה"צ ר' **ברוך האגער**, נשותיהם, בניהם, עולליהם וטפם. הי"ד. איש מהנזכרים לא שב.

אף אחר כך, לא נח מר פופוביץ מפעולותיו עם מרכז ההצלה היהודי שבטשערנוביץ ופעל ללא לאות להשגת אישורי שהייה עבור ה'חיוניים לצרכי העם' כחשמלאים, נגרים,

בעלי מקצועות חפשיים ועוד, כשהרשימה מתארכת כמובן, כשכל יהודי שנותר לפליטה משמש כנגר, רצען, או שען - לבחירת הממונים.

פעולת צדיק לחיים

רבינו המהרש"ם נתגלה אז במלוא יפעתו והדרו, גליא לדרעיה במידת החסד ונפל נהורא. בית מדרשו וביתו של רבינו הפכו עם פרוץ המהומות למקום מנוס ומבטח לכל נכאב לב ושבור נפש.

"עפ"י נס" – כלשון רבינו בספרו על הימים הקשים ההם – נקבע איזור הגטו באיזור בית מדרשו של רבינו, כך שזכה אותו צדיק שהיתה דעתו פנויה במידת מה, לעזור, לעודד ולנחם, את כל נכאי הרוח, וכוחו היה פנוי לכאורה, לשאת במשא העם. להתרוצץ, לפנות, לארגן, לסדר, להביא, להוציא, להכניס, את כל הנצרך עבור פליטי עמנו הנדכה.

אפשר שנעלה בדעתנו כי לא היו לו לרבינו כל טרדות ומה בכך כי נטה שכמו לסבול עול אחיו האהובים, אפס, כי אף הוא גופו היה נתון בסכנת חיים ככל אחיו היהודים המעונים והנרדפים, וגם לרבות צרה חדשה שנוספה לו על ראשו, כי חשדו בו כי חתרן הוא ומהפכן מסוכן ומארגן הינו מרד נגד השלטון, ואו אז אחת דתו... בלי כל טענות ומענות, מבלי כל שופט ומשפט, כדור וחסל. מלבד מה שהיה רב ורבנן, שזה דרכם כסל למו של הצוררים ימ"ש, להתעלל ברבנים ובכלי הקודש בראש ובראשונה בכל מקום בואם, למען התריס כלפי שמיא חלילה.

באותם ימי חושך ואפילה, כשמסביב יהום הסער. שכול ואבדון. דם ואש ותמרות עשן, כל אחד באשר הוא מתאמץ בכל כוחותיו כדי לשרוד עוד רגע של חיים, רגע יקר מפז של חיים עלובים, חיי רעב ומות. הראש אינו חושב, כולו שקוע בהישרדות. רק לא למות. רק לא להתפס. רק לא ליפול ולחטוף כדור או מכת מחץ שתשים לאל את כל מאמצי ההישרדות. להאיחז בכל שארית הכוחות שאינם - בבדל של חיים, כולי האי ואולי לזכות ולראות את יום הנחמה, יום הנקמה, היום שכה רבים קיוויהו וייחלוהו אך לראותו זכו רק בישבם במקומם בגן עדן כה גבוה ונשגב, שרק מקדשי ה' זוכים להכנס בעדו.

בחוצות העיר, מחוץ לגטו, הסתובבו להן חיות הטרף ואך זה ציפו כי יפול לידם כפרי בשל יהודי החפץ להשיב את נפשו במעט מזון ראוי למאכל, ומיד זה יקרעוהו לגזרים, וישסעוהו באבחת חרב.

הסכנה ארבה ליהודים אף מבית. שבצאת יהודי מביתו, יפול כמטרה לחצי קנה רובהו

של אחד הז'נדרמים שיתאמן בקליעה למטרה להנאתו, ביהודי המתבוסס בדמו.

אי לזאת, גבר הרעב בקרב יהודי הגטו. הן מחמת חוסר במוצרי המזון בייבוא מחוץ לגטו, באין מי שיהין לצאת אל רחוב העויין, והן אף בתוככי הגטו, צרו צעדינו מלכת ברחובותינו. אין מזון ואין מחיה.

אך רבינו מידה אחרת היתה עמו. ובעוד הכל עסוקים בעצמם, רבינו עמל ללא ליאות להקים במרתף בית מדרשו בית תבשיל גדול בו חולקו מנות לכל דורש ונזקק.

בצוותא חדא שקד רבינו על הקמת המטבח ועל השגת האוכל היקר מפז להאכיל בו את היהודים המעונים והמיוסרים, יחד עם הרה"ק בעל **הנועם אליעזר מסקולען** זיע"א, כשבנו, **כ"ק האדמו"ר מסקולען** זיע"א עוזר אף הוא לרבינו במפעלו הכביר (מעדותו של כ"ק האדמו"ר מסקולען זיע"א. ראה להלן בפרק 'באהבתו ובחמלתו' בהרחבה).

לך עמי בוא בחדריך

כאמור, לא זו אף זו, אלא שהוסיף רבינו להכניס את עצמו בסכנה מוחשית נוספת.

באותם ימים שבהם החרב הנאצית קצרה בהם ביהודי פולין, עם פרוץ המלחמה, פליטים רבים מפולין וגליציא הבריחו את הגבולות ונמלטו על נפשם בערום ובחוסר כל אל רומניה, בה היה המצב נסבל יחסית, אלא שעם הכיבוש הרומני המתחדש, שוב מצאו את עצמם יהודי פולין לכודים, מן הפח אל הפחת.

דא עקא, סכנה כפולה רחפה על ראשם, בהיותם שוהים בלתי חוקיים במדינה זרה. ואף בהיות שאר יהודי רומניה חוקיים במידת מה, הרי שאחר פליטים אלו בלשה המשטרה ללא הרף, ועונש מוות הוטל על המסתיר אחד מפליטים אלו, וכמובן, אף על המסתתר או המשתף פעולה עם המסתיר.

רבים היו שחרדו לעורם ולא ההינו להושיט עזרה לפליטים נדכאים אלו, אף מבין היהודים. אך רבינו לא שת לבו אל הסכנה והשליך נפשו מנגד להסתיר רבים מהם בבית מדרשו ותלמוד התורה הסמוך אליו, ואף כלכלם - כפי השגת ידו באותם ימים - בארוחות מזינות פרי עמלו ויגיעו. וכה עלה מספרם של החוסים בצילו הגדול של רבינו, עד שהגיע לכדי 150 (!) נפש פליטים, המתאכסנים במסתורי רבינו (מקורבו של רבינו ויד ימינו, הגה"צ ר' יהודה זרחיה סג"ל, מנה את מספרם של החוסים בצל רבינו בזמנים הקשים ההם באלפים...).

בין המסתתרים בבית רבינו, היה הרה"ק **מהר"ש מבאבוב** זיע"א אשר נס על נפשו

מאימת הנאצים ימ"ש למדינת רומניה בה כאמור, היה השלטון סבלני יותר. כאן בטשערנוביץ, אך טבעי היה הדבר כי יפנה הרה"ק מבאבוב אל ביתו של רבינו. כי מכירו היה לשעבר הרה"ק מבאבוב מבית אבותיו הרה"ק ר' **בן ציון מבאבוב** הי"ד וזקינו הרה"ק **מהר"ש הראשון מבאבוב** זיע"א, עת שלמד רבינו בישיבתו של הרה"ק מהר"ש הראשון מבאבוב.

באחד הימים פשטה השמועה ברחוב היהודי, כי בו ביום עתידים הרומנים לחפש פליטים המתחבאים בבתים ללא ניירות חוקיים ולשלחם חזרה אל ארצות מוצאם, בה יפלו כפרי בשל לידיהם המגועלות בדם של הנאצים ימ"ש.

מיד אפף את הכל חרדת מות, ובביתו של רבינו התחוללה מהומה של ממש. הכל חיזרו מאחר מקומות מחבוא, גם רבינו היה בסכנת מוות עבור החבאת פליטים. ארון הספרים גדל מידות וכבד משקל היווה מאחוריו מקום מסתור לעשרות יהודים.

כצפוי, פתע פתאום נשמעו שאגות פרא וקולות מקפיאי דם של הרשעים הרומנים בחפשם אחר טרף. לא חלף זמן רב והדלת נפרצה ורוצחים ספורים החלו משוטטים בבית ועושים בו כבשלהם, סורקים כל פינה, מרימים כל חפץ, ואף דופקים על הקירות בנסיון לזהות מקומות מסתור ייעודיים לפליטים בקירות הבית ובעליות הגג תוך שהם משחיתים את כל הנקרה בדרכם מחפצי הבית. משלא מצאו את מבוקשם, החלו דוקרים את ארונות הספרים, שמא מאחוריהם מסתתרים להם אותם יהודים 'בלתי חוקיים'. וידקרו הלוך ודקור עד שכמעט זה הפכו את הארון לכברה, אך בחסדי ה' לא גילו אף יהודי, ותהי להם לפליטים הנרדפים - נפשם לשלל. ויהי לנס ופלא גם מה שלא נדקר וניזוק איש מכל הנחבאים מאחורי הארון, אף לא בקצה צפורנו.

כצאת השמש בגבורתה

אחד מן הבאים לשבור בבית התמחוי את רעבון לבו, היה אחד **מראשי** רודפיו של רבינו שלא נחו ולא שקטו עד שהביאו את רבינו ובני ביתו לחרפת רעב. היה אותו אחד בא ואוכל מכל אשר מלאו לבו כשרבינו עומד עליו מאכילו ומשקהו ואף רחצו וחבשו מפצעיו בידיו ממש (!) ונענה לו שוב ושוב לדרישותיו, כשהוא אינו נוטר לו איבה ושנאה עבור מה שעולל לו ומירר את חייו.

היו כל סובבי רבינו ובאי ביתו רואים כל זאת ומשתוממים למראה הגדול הזה, כיצד זה רבינו טורח ומכרכר סביב אדם זה אשר כל הכרותו עם רבינו היתה אך ורק דרך רדיפותיו והצקותיו הבלתי מתפשרות לרבינו משך כל השנים. אך רבינו הראה באותם הימים את

תוקף דבקותו במדותיו של הקב"ה - מה הוא רחום אף אתה תהא רחום, מה הוא חנון אף אתה תהא חנון, כפשוטו, בהתרוממו והתעלו מעל לרגש האנושי הדורש במידת צדק - נקמה ומשפט.

מסירות נפש למצות מצה

והנה ממשמשים ובאים ימי חודש האביב, חודש ניסן דשנת תש"ב, החלה הדאגה מכרסמת בלבבות, מנין ישיגו חיטים למצות מצוה שמורות ומהודרות מעין הצוררים כדי להודות לה' על גאולתנו ופדות נפשינו כי נגאלנו וכי עתידין אנו להגאל בזה החודש אשר ישועות בו מקיפות.

הרה"ק האמונת אברהם מפיטסבורג זיע"א

החל רבינו בפעולות קדחתניות למען השיג אי אלו גרגירי חיטה משומרות. בדרך לא דרך הצליח רבינו לקנות בהון רב שקים מספר של חיטים. בדרכם חזרה של רבינו ומלויו אל הגטו ובידיהם שקי החיטים, זוהו ע"י הצוררים שרחשו כל העת כדבורים סביבות הגטו לבלוש אחר אי מי כי יצא מן הגטו ללא האישורים המתאימים או מי אשר יימצא מבריח אל הגטו, אל היהודים המעונים, מעט אוכל או מצרכי יסוד ספורים היכולים להאריך את חייהם של יהודים ספורים לעוד ימים מספר, מיד כשזיהום הרשעים ימ"ש החלו לירות לעבר רבינו ולרדוף אחריו לתפסו. יחד עם רבינו שהה הרה"ק **ה'אמונת אברהם' מפיטסבורג** זיע"א שסייע לו לרבינו במבצע קצירת החיטים ונשיאתן. תוך שהם נמלטים על נפשם, רבינו והרה"ק מפיטסבורג, לימד רבינו את הרה"ק מפיטסבורג שם משמות הקודש המקובל בידו מהרה"ק הנועם אלימלך הידוע כסגולה להנצל מכל צרה וצוקה בכל עת, ואכן באורח פלא נצלו רבינו ועמו כל העוסקים במלאכת הקודש במצאם מקלט בבית זר לימים מספר עד אשר חלפה הסכנה.

מיד משנסתלקה הסכנה שריחפה על ראש רבינו, הביא רבינו את שקי החיטים שנקנו בעמל ויזע, כמעט במחיר חייו, אל בית מדרשו שהפך למאפיית מצות כדי לקיים מצות ה' ברה, כשהכל נעשה בחשאי ובזהירות המירבית לבל תוודע עבירה פלילית זו לצוררים ימ"ש ובזאת ילכו להם כל המאמצים לריק.

הכל התגייסו לפעולה, לאפיית המצות בבית מדרשו של רבינו. לשים, מערבבים,

שופכים, מרדדים, והדמעות זולגות מהעינים, מי מהתרגשות ומי מזכרונות מימים עברו עד אשר לא באו ימי הרעה, עת ששעה זו עסוקים היו יהודי טשערנוביץ בקרצוף, ניקוי וביעור שיירי חמץ אשר בל יראו ובל ימצאו חלילה אי אלו גרגירי חמץ שכוחים, מה שונה הדבר מימים קשים אלו, בימים אלו מיותר הוא המאמץ לבער כל חמץ מן הבית הן כל פירור כבר נתעכל זה זמן רב ע"י אחד מדיירי הגטו המורעבים. לא נותר כי אם לפרוש את הידיים אל על ובעיניים מצועפות לבקש ולהתחנן בפני גואל ישראל בכל דור ודור כי אם לא העניק לבניו אהוביו את הזכות לבער את החמץ הרי כי לפחות יבער הוא את החמץ האמיתי, החמץ המתהלך לו שעה זו בחוצות ועושה ביהודי טשערנוביץ כבשלו, ובמהרה יזכו הכל לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בארה"ק בתחית המתים עת יתאחדו שוב כל יהודי טשערנוביץ הטבוחים והמומתים עם החיים והשורדים יחדיו, ויהיו נמנים עם כל שאר בני משפחתם על קרבן פסח.

השמועה על אפיית המצות בבית המדרש של רבינו גונבה לאוזני הצוררים. מיד ירד רביו אל המחתרת כשהוא מחליף את מחבואו בכל יום לבל יצליחו לעלות על עקבותיו ולשלחו מארץ החיים בעוון "התארגנות למרד מזוין באפיית המצות". משחלפה הסכנה, שב רבינו להתהלך בקרב יהודי הגטו והכל נשמו לרווחה.

באותו הפסח זכו יהודים רבים להחזיק בידיהם כזית מצה, היה זה קרן אור בחשכת אותם הימים.

נתת ליראיך נס להתנוסס

באחת השבתות יוצאת דופן היתה אכזריותם של הז'נדרמים הרומנים, באותה השבת נשלחו חלקם המכריע של יהודי טשערנוביץ אל מותם האיטי או המהיר בגלות טרנסניסטריה הנודעת לשימצה[יב].

עם פרוש השבת את כנפיה הצחורות על העולם ועל העיר טשערנוביץ, יצאו מלאכי החבלה אל חוצות הגטו להבהיל את כל יהודי טשערנוביץ ולהעמיסם אל רכבות הבקר הממתינות עבורם.

קולות הזוועה מלאו את חלל הגטו, זעקות ייאוש ההרוגים והפצועים. יבבות נשים

יב. רבינו מציין (מהרש"מ הכהן ויקהל ד"ה לא תבערו וכו') כי מן השמים סבבו שהנאצים ועוזריהם ימ"ש יפתחו בכל פורענות ביום הש"ק כדי לעורר את ישראל שזהו עונש על מה שלא שמרו את יום השבת לקדשו.

וילדים שניטל מהן ראשן או שהם עצמם נגררים כשיות אל הרכבות, מהדהדות בין סמטאות הגטו. גניחות המוכים וצעקותיהם מקפיאות הדם של הרומנים השתלבו היטב בנביחת כלביהם המאולפים ו"המתורבתים".

בשעה זו ישב רבינו בביתו. ויהי בשמעו את רעמי האנושות, הרודפים והנרדפים, פכר את ידיו בחוסר אונים ומיד הסב את פניו אל הקיר ופרץ בבכי מר אשר עלה עד כסא הכבוד ובקע רקיעים בזעקו וחננו פני מלך אדיר ונורא, כי יחוס ויחונן את עמו הדווי ויגאלם מהרה מכל צרותיהם. ועוד הוסיף את נפשו בשאלתו, כי אף אם יצא הקצף משפטיך תהום רבה וגזירה היא שתלקח קהילת טשערנוביץ ותעלה כעולה תמימה השמימה, הרי שמפיל הוא את בקשתו לפני אדון כל כי ימלטו מרעה ויצילו, ותיקר נפשו ונפשות בני ביתו ויחוס עליהם ויותיר להם את נפשם לשלל לפליטה גדולה.

"ואם לא בזכותי" עשה רבינו פלילות עם קונו, "הרי תעמוד להם לבני קהלתי ולבני ביתי, זכות אבותי הק' מצוקי ארץ אשר התהלכו לפניך ואשר עבדוך וירא מפניך כל ימיהם על אדמתם, וכן זכות כתבי הקודש מצדיקי עולם אשר גנוזים עמי באוצרותי להחיות עם רב בדור אחרון". ובאמרו זאת היה רבינו מניף בידיו כלפי מעלה את תכריך כתבי הקודש מצדיקים קדמונים[יג] ומאבותיו הק' אשר היו ברשותו. אחר, הוסיף בדמעות שליש ואמר: "וכולי האי ואולי, תעמוד לי ולהם, אף זכות יגיעתי ושקידתי ורוב עמלי בתורת ה' תמימה, אשר כתבתי ואשר הורתי הוראות בישראל, למען הרבות דעת ליראת ה'".

כה עמד רבינו שעה ארוכה בתפילתו. וכל העם רואים את הקולות, ויעמדו מרחוק לצפות כיצד יפול דבר כשליבם נמוג מפחד מקול עלה נידף.

משסיים רבינו את תפילתו סמכו כל בני הבית על כוחו הגדול של צדיק, ופנו להם לשנת ליל כשהם עומדים ומצפים לנס שיצילם ממר הגורל המצפה למי אשר נסחבו באישון ליל אל הרכבות.

פנה גם רבינו לענג את השבת בשינה כדת, ותפול תרדימה על רבינו והנה לפניו נגלה

יג. יש לציין כי בין כתבי הצדיקים שהחזיק רבינו ברשותו היה אמרותיהם הטהורות של הרה"ק מנחם נחום מבאיאן טשערנוביץ ובנו הרה"ק ר' אהרן זיע"א שכתבם מפיהם המשמש בקודש הרב החסיד רבי אלטר בירבראייער ז"ל הי"ד וטרם נשלח אל הרכבות לטראנסנאסטער, ממנה לא שב, הפקיד את הכתבים בידי רבינו למשמר. רבינו הביא עמו את הכתבים לארה"ק ואחר שנים רבות מסר בן רבינו הרב זאב יהודה בטובת עינו את הכתבים לידי כ"ק מרן האדמו"ר מבאיאן שליט"א ומשם נדפסו והופצו ע"פ תבל דבריהם הק' של אדמור"י בית באיאן טשערנוביץ.

אביו הק' עומד עליו מבהיק באור יקרות, כצאת השמש בגבורתו, והנה פונה אליו אביו ויאמר:

"בני בני, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

ננער רבינו משנתו ומיד נתמלא שמחה גדולה כי שמע ה' לתפילתו ולתחנוניו, ובטח בדברי אביו כי לא יינזקו הוא ובני ביתו ולא תפול שערה מראשם ארצה, כי חופפת עליהם שמירה מיוחדת משומר ישראל אשר עיניו משוטטות בכל להצילם ולמלטם מכל רעה ופגע בזו השעה. וכך הוה, ובעוד רוב יושבי טשערנוביץ נלקחו אל טרנסניסטריה, נותרו רבינו עם בני משפחתו בעיר לעת עתה.

כך מלומד היה רבינו בניסים, כי היה כל כולו דבוק ביוצרו וקונו, ומה לי טבע ומה לי שלא בדרך הטבע, כי אין מעצור ביד ה' להושיע ולהיטיב לשומרי בריתו ועדותיו.

באחד הימים, עוד טרם הוקם הגטו בטשערנוביץ, הופיעו בבית רבינו ז'נדרמים רומניים, ובקריאות רמות החלו תובעים את ניירותיו של רבינו, רבינו אזרח אוסטרי היה, מגליציא, ולא היה בידו ניירות 'חוקיים'. מיד בראותם כך, פקדו על רבינו לצאת את הבית ולהמתין לגזר דינו ברחובה של עיר תוך שהם מחטטים בחורי הבית וסדקיו במצג של 'חיפוש ניירות'. הכל חרדו לבאות, הן באותם ימים מעשים שבכל יום היה, שנורו אנשים על עבירות, אף פעוטות מכך, ללא כל דין ומשפט.

בעוד רבינו ממתין, חלף קצין גרמני רכוב על סוסו ברחוב. משראה את רבינו עומד מחוץ לבית וממתין ובשמעו את המולת הז'נדרמים בבית רבינו, התעניין לפשר הדבר כשהוא אף פונה לרבינו בתואר 'הער רבינער' (כבוד הרב), משהשיבו רבינו כי החיילים מחפשים את תעודותיו, הניף הקצין בידו בביטול ומיד פקד על החיילים כי יעזבו את הבית.

ולרבינו, קרא הקצין כי יתלוה אליו למשרדו. משהגיעו למשרד, נכנס הקצין אל החדר לדקות ספורות והגיח משם כשבידו תעודות חתומות כדת וכדין, ללא אומר ודברים הגישם לרבינו ושחררו לאלתר לחיים ולשלום. בטרם שב אותו קצין לעסוקיו ה'דחופים', נכנס לבית העיריה בטשערנוביץ, שם סידר כי בית מדרשו וביתו של רבינו, יוכללו בתוך שטח הגטו. מה שלא כן היה מלכתחילה (זהו ג"כ מה שכתב רבינו בהקדמה על כך ש'עפ"י נס' היה נכלל בית מדרשו וביתו בתוך שטח הגטו).

שב רבינו לביתו כששפתיו מלאות שיר ושבח לבורא כל עולמים, על חסדיו הנראים והנגלים עמו בכל עת ובכל שעה, שאתו הוא להצילו מכל צרה וצוקה. ועל החסד שעשה

עמו על שאף אין צריך הוא ליטול את מקל הנדודים ולגלות אל מחוץ לביתו, כי ביתו, כאמור, נכלל בתוך איזור הגטו.

שוב מעשה, באנטישמי שונא ישראל וצורר כל היהודים, שהיה מתגורר בשכנות לרבינו. משפרצה המלחמה, הצטרף הלה לשלטון הרשע הרומני וכיהן בו כקצין צבא רם דרג.

בהכירו את רבינו, מנוי וגמור היה עמו לשלח את רבינו מארץ החיים.

באחד הימים, קם אותו גוי ועלה לביתו של רבינו, ופקד, כי על רבינו להתלוות עמו. פחד וחרדה נפלו על כל בני הבית, באותם ימים להוות בן לויה לקצין או חייל לקריאה ופקודה עלומה, היה פירושה אחד. מות ביריה. במקרה דומה, היה הקרבן נפרד מבני משפחתו וקרוביו ו'מתלוה' אל הקצין או החייל עד לקרן הרחוב, בקרן הרחוב היה איש הצבא מורה על הקרבן כי יסתובב ופניו לקיר, ובו במקום היה מחסלו.

רבינו לא היה אותה השעה על יד פתח הבית, ומשפרץ אותו קצין לבית, לא היה רבינו לפניו ולא ראה את רבינו.

מיד כשפער אותו רשע את פיו בפקודתו האכזרית, בתו של רבינו, מרת שרה אסתר המאירי ע"ה, לא איבדה את עשתונותיה ומיד מיהרה בבהלה לרבינו והאיצה בו כי יעלם מלפניו של אותו רשע למקום דלא שלטא בה עינא בישא, ויחבא עד יעבור זעם.

משנחבא רבינו במקום מבטחים, נעמדה בת רבינו מ' שרה אסתר ממול הקצין ובתוקף דרשה ממנו כי יציג מסמך המאשר כי עליו לקחת את רבינו וכי בלי מסמך לא יתלווה אליו רבינו בשום אופן. נדהם אותו אכזר מ'חוצפתה' של בת רבינו ומשך רגעים ארוכים לא הוציא הגה מפיו, בחלוף ההלם הראשוני, סינן בזעם, "לא תמלטו מידי, אכן כן, שוב אשוב לכאן מחר עם מסמך המאשר את הפקודה. בין כך הן, בידי אתם, לשבט או לחסד, אם כן, המתינו נא למחר, מחר אשוב". כך לגלג במבוכה ועזב את הבית. הדאגה לא סרה מעיני האנשים, הן עתיד הוא אותו רשע לקיים את דברו ולשוב למחרת, ומה זה יענו לעומתו ביום המחר?

דא עקא שדיה לצרה בשעתה, והכל הניחו לדבר.

משבב רבינו להתהלך בבית, שוב היתו זו בתו מ' שרה אסתר שטענה לעומתו כי עליו להתחבאות עד ישכך זעמו וכעסו של אותו שכן רשע, אך רבינו לא נראה מודאג, רק הפטיר בשלוה: "מחר הוא כבר לא יבוא"...

למחרת אכן לא בא אותו הגוי שוב, כי נתפגר באותו הלילה ואת יום המחרת לא זכה

לראות.

קלני מראשי קלני מזרועי

כך בכל עת היה רבינו מיצר בצערן של ישראל ונותן נפשו עבורם בתפילות ותחנונים אמירת תהלים לבל ינזק איש מישראל חלילה ומצפה לישועתן בכל יום ועת.

את צערו וכאבו וכאבם של כל ישראל, ביטא רבינו בפיו בדרשות מספד מר שנשא עם שובם של הגולים מארץ גלותם היא טרנסניסטריה. וכה נשא רבינו את דבריו בבכי ובתחנונים קבל עם ועדה ועורר רחמים על ישראל בדמעות שליש:

"רבש"ע, כתבת בתורתך 'לא תקח האם על הבנים' אפילו בבעה"ח, וכעת לקחו האם על הבנים והרגו, ונשארו בנים יתומים בלי אב ואם רח"ל, ואם הי' לאדם שדה, הי' צריך להניח פיאה, וכעת, אפילו באוה"ע, שאם הי' לאדם כרם או יער לא הי' ביכלתו לקצוץ כל האילנות, רק להניח קצת כדי שישארו ולא יקוץ כל האילנות קטנות, כי המה יהי' ראוים עוד לגדל אותם לטובות המדינה. וכעת, בבני אדם, שהרגו כל המשפחה, הגדולים עם הקטנים, האבות עם הבנים ולא הושארו כלום מכל המשפחות שלהם לזכר עולם, ועקרו השורש שלהם שלא יגדל עוד מן המשפחות האלה עוד אנשים...

"והגה"ק מהר"מ מרוטינבורג בקינה איזה 'שאלי שרופה באש' מביא 'אוריד דמעות עדי יהי' כנחל ויגיע לקברות ישני שדי אצילך (דהיינו התורה הקדושה) משה ואהרן בהר ההר ואשאל היש תורה חדשה? ובכן נקרעו גלילך?' – דהא אין לנו ולא תהי תורה חדשה, כמ"ש הן 'העיר הקודש והמחוזות היו לחרפה ולביזות וכל מחמדי' טבועות וגנוזות ואין שיור רק התורה הזאת'. וכעת נשרפו ונקרעו התוה"ק וכל הספרים עד לאלפים"...

"כמו שעני הי' שנגנב ממנו מטבעה קטנה, אך הי' מונח בארגז של אדם גדול ושר, ע"כ אמר לשר 'תבקש הארגז שלך כי גנבו ממך, ואם תבקש הארגוז, תבקש ג"כ המטבע והמעות שלי שהי' שם'. **כן רבש"ע, תנקם נקמת הבתי כנסיות ובתי מדרשות והספרים שלך שנשרפו, ותנקם לעינינו ג"כ נקמת דם עבדך השפוך שהי' בין הס"ת ובתוך הבתי כנסיות ובהמ"ד. אך רבש"ע, למה נטשת את צאן עמך להרוג ולאבד ולשרוף, לתלות ולנחר אותם במיתות משונות ע"י אוה"ע וע"י שונאי ישראל ושונאי ה' ועוללים שואלים ללחם ואין, ונקרע הילדים בשני חתיכות בארכו וגם קברו אותם ואת עמם בחיהם חיותם?** היסופר בקבר חסדיך – שיהי' זה חסד על איש שביכלתו להקבר בקבר עפ"י דת תורתינו הק' ונהרג על מיטתו ביד ה' ולא ביד אדם – ע"י רוצחים במיתות משונות. אם

ביכלתי לספר לך, רבש"ע, ואמתך באבדון, בעת שמת, מת בפיו 'שמע ישראל' ולא נאבד האמונת השי"ת ממנו ח"ו, אם ביכלתך לספר לך זאת מן אחרונים אשר המה היו חביבים אצלך תמיד וכעת נהרגו, אבות ובנים ה"ה הה"ג אבד"ק נעפולאקוויטץ ז"ל עם בנו הה"ג ר' יהושעלי פרענקיל אבד"ק פוטולוב ז"ל וכדומה קדושים ואנשי שם"...

עוד בעיצומם של ימי הצרות, עוד בטרם הושבה החרב לנדנה, עמד רבינו ונשא את דברו בדם לבו על צאן ישראל הסחופה והדוויה:

"ועל אלה אני בכי' ועיני עיני יורדי מים כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי דהיינו מר חתני הה"ג בנש"ק ירו"ש מוה"ר יצחק משולם לייפער ע"ה אבד"ק דארבאן במאהליב בחולאת טיפוס רח"ל אברך בן ד"ל שנים אשר הי' ת"ח מובהק וירו"ש ושלשלת היחסין ורודף צדקה וחסד נכד הייטב לב ונכד הה"ק ר"מ מפרימישלאן ונכד הה"ק ר"נ מראפשיטץ ועוד וגם בתי הבכירה ה"ה זוגתו הרבנית הצנועה רופדי צדקה וחסד וכפיה נותנו לעניים שהי' תמיד אורחים אוכלים אצלה מ' ריזל יכט ע"ה בת ל"ג שנים עם ילדה קטנה וגם נהרגו באמסאנע אמו"ח הה"צ בש"ק אידל בת הה"צ הג' ר' משולם פייביש גאטטעסמאן מסאניאטין וגם אחותי הה"צ בש"ק חי' סאשיא עם בעלה הרה"ג החו"ב ירו"ש שמואל זיינוויל בעער אבד"ק מאקוב עם ז' בנות ת"ח וירו"ש והי' לו ב' בנים שהי' להם התרות הוראה מהרבנים הגאונים בפאלין ובניהם הי' ת"ח ירו"ש וגם אחותי הרבנית הצנועה רחלי שהי' בעלה דיין ומו"צ באמסאנע וגם אחותי הרבנית הצנועה יענטשי ע"ה שהי' בעלה ר"מ ודיין ומו"צ באמסאנע וכולם עם בני' ובנותיהם ביו אחד ובעליהם הלכו בגולה ומי ידוע כעת מה נעשה עמהם וז"ש בירמי' י"ג ודמע תדמע ותרד עיני דמעה ואמר בחגיגה ה' ע"ב ג' דמעות הללו אחת על מקדש ראשון וא' על מקדש שני ואחד על הגולה וי"ל שזה קאי על מה שנהרגו ועל מה שנהרגו במיתות משונות ואכזרות ועל מה שגלו אותם מביתם ולא קברו אותם בקברות אבותיו רק הרבה מהם נתנו את נבלת עבדך למאכל לעוף השמים בפאלין ובטראנסניסטער בלי קבורה ואכלו הכלבים את גופם וגזלו את ממונם ואת אשר להם ע"כ י"ל קול דמי אחיך צועקים עלי מן האדמה מדוע נהרגו במיתות משונות כאלה וברצונם לנקם נקמות מן הרוצחים האלה והילדים הקטנים שנהרגו באבן אחת בפני אמת המה צועקים להשי"ת שינקם נקמתם"...

כה עמד רבינו וביכה את אסון עמו

אודך ה' כי אנפת בי

Primăria Municipiului Cernăuți
Cabinetul Primarului

Autorizație

Noi, Dr. Traian Popovici, Primarul Municipiului Cernăuți, având în vedere că evreii, cari nu au fost evacuați din localitate, rămân pe loc până la noi dispoziții, considerând că se pot întoarce la foștul lor domiciliu, autorizăm prin prezenta pe ... cate posedă autorizația No. ... 941, ... să rentre în fosta sa locuință situată în strada ... No. ... apartament ... etaj, evacuat la data de 11 Octomvrie 1941.

Drept care s'a eliberat prezenta autorizație spre cele legale.

Primarul Municipiului Cernăuți:
Dr. TRAIAN POPOVICI

'אישורי פופוביץ' - המחזיק באישור זה היה מוכר כ'חיוני' לצרכי העיר והאזרחים וזכה להוותר בחיים

על אף כי רבים היו מכאוביו של רבינו ותלאות חייו, הן טרם פרוץ המלחמה וביתר שאת לאחר שפרצה, מעולם לא נשמעה מפיו טרוניה או שמץ תלונה על ההנהגה העליונה אשר סיבבה את הצער שנגרם לו, ולא עוד, אלא שמעולם לא פסק פיו מלמלל ולספר בקרב ישרים ועדה את נפלאות השגחתו הפרטית של השי"ת עליו ועל בני ביתו ורחמיו המרובים, כששפתיו לא פוסקים מרון שיר ושבח לבורא כל עולמים על כל הטוב אשר זכה לו מידו הרחומה והמלאה.

ואף בתוך כל התלאה אשר מצאתהו לרבינו, אף בה היה מוצא את הטוב הגנוז בה, ושמח בה כמוצא שלל רב ומודה ומהלל למי שעשה עמו את החסד הפרטי הזה, ואף היה משפיע משמחתו זו בה' אלוקיו, על כל הסובבים איתו והשוהים במחיצתו.

יהודים מעונים ממתינים לגזר דינם על גדות הדנייסטער שהרשעים ימ"ש יעבירום את הנהר אל מחנות העבודה וההשמדה

עוברים את הדנייסטר ברפסודה רעועה (לא פעם נפלו יהודים מרפסודה כמו זו אל מותם)

יהודים מגורשים על שפת הדנייסטער בטרנסניסטריה בטרם שילוחם למחנה מוגילוב

ויהי אחר המבול

הרצחת וגם ירשת

מששב רבינו אל ביתו ובית מדרשו שבטשערנוביץ, נוכח בפלצות כבלע את הקודש, אחר שהפכוהו תושבי המקום לבית חרושת לעצים ונגרות. בו ברגע גמלה ההחלטה בלב רבינו כי אין מקומם של יהודים כי אם בארה"ק, וגמר אומר, שבהזדמנות הראשונה כי תקלע לידיו, יעלה לארץ הקודש לחון את עפרה ולעשות את שארית ימיו בין רגביה של ארץ האבות.

דא עקא, שכרטיס עליה מיידי לארה"ק לא היה תחת ידי רבינו. אי לזאת, פנה רבינו מטשערנוביץ הגדולה ושם פעמיו ומטלטליו הלא רבים, אל העיר דאראבאני המולדובית שבמחוז דורהוי, בה כיהן פאר עד פרוץ המהומות, חתנו הגה"ק ר' **יצחק משולם לייפער** הי"ד[ד] כרב ואב"ד.

את השריפה אשר שרף ה'

משנתפזרו עננ המלחמה, החלו החיים שבים למסלולם. לא למסלולם משכבר ימים, כי את השיגרה בטרם פרוץ המלחמה אין להשוות לזו שלאחריה, אם כי השגרה בה אין האדם נלחם על חייו בכל רגע נתון בו הנשמה באפו, אכן שבה לשכון בין היהודים. באותם הימים, או אז התבהרה לה גודל הטרגדיה וממדיה, בה נמחקו מעל פני האדמה חייה המפכים של יהדות רומניה על פסיפס אנשיה ושלל עדותיה ודעותיה. הניצולים – אחד מעיר ושניים ממשפחה – מצאו את עצמם בדד בעולמם ללא משען ומשענה, ללא צליל פתיחה לחיים תקינים.

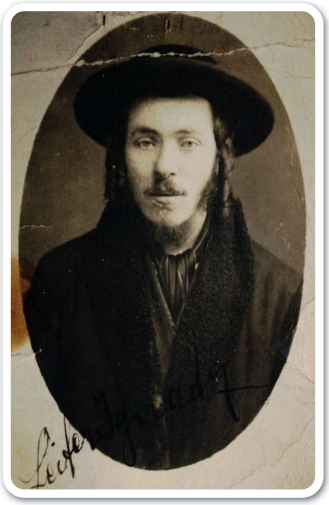
אחד היה שהתנער מאפרו ואבלו והתעודד והכריז קבל עולם ומלואו 'כן ירבה'!

הוא רבינו זיע"א.

הוא הגבר ראה עני בשבט עברתו. אף הוא מיצה את כוס היגונים עד תומה כשמכל בית אביו הק' בגליציא נותר הוא בדד עם שני אחיותיו שנתגלגלה הזכות לידי רבינו והיה

יד. בן הרה"ק ר' מאיר שלמה מאנאשטאר בן הרה"ק ר' משה מנדבורנא בן הרה"ק ר' אהרן לייב מנדבורנא בעל 'יד אהרן' בן הרה"ק ר' בערצ'י מנדבורנא זיע"א.

השליח להצילם עד אשר לא באו שנות הרעה ולמלטם מארץ גזירה אל מדינת רומניה בה היו להם חייהם לשלל. את בתו בכורתו הרבנית הצדקנית מ' **רייזל יכט לייפער** וחתנו הגה"ק ר' **יצחק משולם לייפער אבד"ק דאראבאן** שיכל כשנספו בעיר גלותם מוהילוב בהותירם אחריהם שתי בנות פעוטות חסרות ישע, מה גם שהיתה זו בתו היחידה מזיווגו הראשון ובה ראה נצר יחיד למחברתו מזיו"ר.

חתן רבינו הגה"ק ר' יצחק משולם לייפער אבד"ק דאראבאן הי"ד

באותו הזמן גם נתבשר על הרצחו של חותנו הרה"ק ר' **ישכר דוב כהנא מפעסט** זיע"א[טו].

ועוד הושבר שבר על שברו בהתבשרו על הריגת אחיו הגה"ק ר' **אהרן אריה הכהן הולענדער אבד"ק אמסאנא** שכיהן כרב ואב"ד בעיר אמסאנא על מקום אחיו הגדול רבינו המהרש"ם ומקום אבותיו הק', הוא, משפחתו וצאצאיו עד בלתי השאיר להם שריד. ר' אהרן אריה היה אחיו היחידי של רבינו והיו מקושרים זה לזה בעבותות אהבה בבחינת 'נפשו קשורה בנפשו', ולא זז רבינו מחבבו כל ימיו.

חותן רבינו בזיו"ש
הרה"ק ר' ישכר דוב מפעסט הי"ד

עם ר' אהרן אריה ומשפחתו בא גם הכליון על כל בית אבי רבינו, רביה"ק מרן מהרנ"ד –

בראש ובראשונה, מחברתו הטהורה הרבנית הצדקנית מרת **אדל** ע"ה בת הרה"ק ר' **משולם פייבוש נפתלי גאטטעסמאן מסניאטין** זי"ע (שהיה

הה"ג ר' ש.מ. האלענדער (טשערנאוויץ) שפענדעט 60 לעי
און רופט אריוס: הה"ג יצחק משולם לוזפער (דראבאן)

פרסום בעיתון על תרומתו של רבינו למגבית אותה קיים הרה"ק האמרי חיים מויז'ניץ זיע"א בשולי המודעה צויין כי רבינו קורא לחתנו הגה"צ ר' יצחק משולם אבד"ק דאראבאן להרים אף הוא את תרומתו למגבית זו

טו. בן הרה"ק ר' מנחם מנדל כהנא מווישאווא (בן ר' יצחק לייב כהנא מווישווא נכד הגה"ק ב' קונטרס הספיקות זיע"א) חתן הרה"ק ר' אלעזר מבעלזא בן הרה"ק שר שלום מבעלזא זיע"א, וחתן הרה"ק ר' משולם פייבוש מסניאטין (חותנו בזיו"ש של אביו של רבינו, מרן מהרנ"ד) ולמעלה בקודש.

מגזע היחס נכד בתו של הרה"ק המפורסם רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע ונו"נ לבעש"ט הק' ולהרבה מגדולי תלמידיו הק' המפורסמים).

וכן חתניו ובנותיו, כולם עלו על מוקדה בקדושת שמו ית':

אחות רבינו הרבנית מ' **חיה סאסיא** ובעלה הגה"צ ר' **שמואל זיינוויל בעער** אבד"ק מאקוב[טז] שנספו עקה"ש עם קהל עדתם יושבי מאקוב הי"ד[יז].

הרבנית מ' **רחל פריידא** ובעלה הגה"צ ר' **משה וועבער** דיין ומו"צ דק"ק אמסאנא[יח].

הרבנית מ' **יענטיל** ובעלה הגה"צ ר' **יהושע טייטלבוים** ראש הישיבה דק"ק אמסאנא[יט].

האדמו"ר הרה"ק ר' משה מסטאניסלאב זיע"א הי"ד חתנו של כ"ק רביה"ק מהרנ"ד

הרבנית מ' **שרה** ובעלה כ"ק הרה"ק ר' **משה גאטליב מסטאניסלאב[כ] זיע"א הי"ד.**

הי"ד. בניהם ובנותיהם וכל צאצאי רבינו מהרנ"ד שנעעקה"ש בשלהי שנת תש"ב. כולם אהובים, כולם ברורים, כולם קדושים, עושים באימה וביראה רצון קונם.

כארי התנשא אז רבינו על כל המשברים והגלים אשר אפפוהו ויתחזק בה' אלוקיו ויוסף בו שמחה. כמאמר החסיד:

טז. בן הרה"צ רבי ישכר דב בעריש בעער בן רבי נפתלי מליטאווויסק חתן רבי אליעזר ליפא מזבארוב בן רבי פנחס אלימלך בן רבי אליהו חתן הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליזענסק זי"ע.

יז. רבינו בהקדמתו לספרו 'מהרש"מ הכהן' – בראשית, כותב על צדקותה המופלאה של אחותו זו: "ואחותי הה"צ חי' סאשיא אשת הה"צ ר' שמואל זיינוויל בער אבד"ק מאקוב נהרגה עם בעלה וכל בנ"י במאקוב והביאו את גופם אח"כ לעיר קראקא, אחר שנים, לקברם בקראקא במקום קברי אבותי הק' ז"ל. ומצאו אותה, את גופה, כמו שנקבר והי' מכירים את כל גופה בלי רקב כמו בחיים, ואפילו הכר שנטלה עמה על לבה כי הי' לה רעה לה על הלב מרוב צער. והיתה כמו שהיתה, ע"כ סימן שהיתה צדיקת, ע"כ לא נמצא רקבון על גופה. ומכל האנשים שנהרגו לא היכר שום איש, כי כולם הי' נרקבים. והי"ד".

יח. בן הגה"צ רבי חיים וועבער מטימבארג זצ"ל בן הגה"צ רבי שלמה יהודה וועבער זצ"ל אב"ד ברעזוב בן הגה"צ רבי אליהו וועבער חתן הרה"ק רבי שמעון מיערוסלאב זי"ע. רבי שלמה יהודה חתן הרה"ק רבי אלעזר בן השר שלום מבעלזא זי"ע. רבי חיים חתן הרה"ק רבי נתן נטע ליפשיץ מוויעליפאלע בן הרה"ק רבי אהרן זעליג בן הרה"ק האריה דבי עילאי מווישניצא חתן הרה"ק הישמח משה זי"ע. רבי נתן נטע חתן הרה"ק רבי שלמה זלמן מוויעלאפעלי זי"ע. יצויין כי רבי נטע הינו אחי אביו של רבי יצחק ראובן חתן רביה"ק רבי יוסף מאמסאנא זי"ע.

יט. בן הגה"צ רבי חיים זצ"ל דומ"ץ ור"י באבוב בבריגל בן הגה"צ רבי מנשה מבריגל זצ"ל בן הרה"ק רבי נחום צבי מדראהביטש זי"ע בן הרה"ק רבי אלעזר ניסן בן הרה"ק הישמח משה מאיהעל זי"ע.

כ. בן הרה"ק רבי גדליה גוטליב מלודמיר-בוריסלב בן רבי נחום מלודמיר בן רבי שלמה מלודמיר בן רבי משה מלודמיר בן הרה"ק רבי שלמה מקרלין זי"ע וחתן הרה"ק רבי יהודה לייב בעל אור הגנוז מהאניפולי זיע"א.

(חוה"ל שער אהבת ד') 'אלקי! הרעבתני ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ועוזך וגדלך הוריתני. אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך!'.

מצבת ציונם של יהודי אמסאנא הנרצחים על קבר האחים

חליינו הוא נשא

כה טרח רבינו להיטיב ולהקל מעל אחינו בני ישראל את משא העינויים והייסורים בעמל גוף ונפש עד שגופו הק' לא עמד במעמסה העל אנושית למען אחרים כשעל עצמו אינו חס ואינו מביט כי יהנה אף הוא מעמל ידיו – אכילה, שתיה ושינה. נתן בו המאמץ הנשגב את אותותיו ונחלש עד מאוד, אך גם ממיטת חוליו לא נח ולא שקט לדאוג לאחיו המעונים, עד כי משנסתיימה המלחמה בחודשי האביב דשנת תש"ד אחר שהעתיק רבינו את מושבו מטשערנוביץ לדאראבאני מצא רבינו את עצמו חולה אנושות מאפיסת כוחות ותת תזונה מרוב אונים ואימוץ כוח. הרופאים אשר עמדו על מיטת רבינו לסעדו בחוליו הרימו את ידיהם בייאוש מול בני המשפחה הפוכרים את ידיהם בחוסר אונים.

משראה זאת רבינו, נתגבר ויסב פניו אל הקיר ועמד ושפך את מר שיחו לפני השי"ת כי ירפאו, יחלימו ויחזקו אך הפעם, למען הוסיף פרסם את שם ה' הגדול והנכבד ולהפיץ את דבר המלך ותורותיו לישראל.

כנגד כל הסיכויים, קם רבינו ממיטת חוליו והתהלך על רגליו והוא בריא אולם, לשמחת לב כל מעריציו ומוקיריו.

כל פועל ה' למענהו

עם שובו של רבינו להתהלך בארצות החיים, שב במרץ עלומים לפעול ולהוסיף פעלים למען החזיק בדקי היהדות שנתרופפו עת שנתפרקו מוסדי תבל בעת המלחמה.

ייסד תלמודי תורה ובתי מדרשות לתורה ולתפילה, עודד ושוחח עם הפליטים, אימץ את לבבם וחזק את רוחם השבורה לפתוח דף חדש בחייהם ולשוב ולהתהלך ברחבה באור פני מלך חיים, בדרך אבותיהם וזקניהם שנספו ונהרגו בשנות האימים.

באותם ימי בלבול וטשטוש, כשהעתיד לוט בערפל, איש אינו יודע האם ישובו היהודים ויתקעו יתד בערי מולדתם באירופא או שמא יארזו את מטלטליהם ויעלו ארצה, כבר היה רבינו מיטלטל בדרכים כשבעגלתו המקרטעת מטען קדוש של ספרי קודש על מנת לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, בכל מקום בו נתייסדו הקהילות מחדש ונתארגנו הפליטים יחדיו להתחזק ולהתעודד ולשוב ולקומם מוסדי תבל מתוך הגחלים העשנות.

באחת מנסיעותיו של רבינו, רדפו אחריו חורשי רעתו ע"מ לרצחו נפש ולקחת את שללו שנשא עמו. תוך כדי מנוסה, נפל מעגלתו של רבינו ארגז ספרים. רבינו התרחק מן המקום במהירות ע"מ למלט את נפשו מן המבקשים אותה. מצאו הרודפים את הארגז והסיקו כי בתוכו נמצא כל הונו ורכושו של רבינו וחדלו מלרדוף אחר רבינו. ותנצל נפש רבינו בפעם המי יודע, בחסד ה' אשר היה עליו תמיד להצילו מכל צרה וצוקה.

באותה התקופה, באחד מערבי הפסחים אותם עוד ערך רבינו בניכר, נכנס אל ביתו של רבינו אחד מפליטי המחנות, אותו אדם בטרם המלחמה, היה בעל בעמיו חסיד וירא שמים. המלחמה ערטלה אותו מכל נכסיו הפיזיים והנפשיים ונותר לו בדד בעולמו ללא קרוב ומודע, משפגו ענני המלחמה ראה כי חרב עליו עולמו, ילדיו ומשפחתו עלו בסערה השמימה, רכושו נגזל ונכסיו כלו בעשן הצוררים. במר יאושו שאל את נפשו למות. רגליו כמו הובילוהו לאיטן אל ביתו של רבינו בעיצומם של ההכנות לאפיית המצות.

עבודה כבירה הושקעה בהכנה לאפיית המצות. רבינו היה מכשיר את כל ביתו, את המטחנה, את הכלים הנלווים במאמצים על אנושיים, כשילדיו הנותרים מסייעים בעדו ככל יכלתם. מובן כי בעת שכבר החלו סוף סוף באפייה, היה זה כבר סיומה של העבודה, והכל ייחלו לראות את המצות הריחניות מונחות על השולחן בהדרן.

כך בשעה זו מצא האומלל את רבינו בביתו. מן הסתם כה שקוע היה באבלו האישי, שכלל לא השים את לבו למתחולל סביבו.

מיד כשראהו רבינו נכנס לביתו שפוף וכאוב, עזב רבינו את כל ההכנות בעיצומן, ערך מיד שולחן ממה שמצא בארונות הבית והתיישב באורך רוח עם היהודי המסכן לנחמו ולעודדו, לשאת עמו באבלו ולשים לו אוזן קשבת לשפוך את זעקתו האילמת על הזוועה והשואה שפקדה את ישראל בכללותו ואותו בפרט.

ישב רבינו, הקשיב, האזין, הכיל והשתתף. לאחמ"כ אף הרעיף טללי נוחם ועידוד, וחתם, אחר שעות ארוכות, בהבטחה כי בכל עת שיבואו הריהו אורח רצוי ונחוץ, בכל שעה בכל עת.

רק משווידא רבינו כי רווח לו ליהודי ועוד נתוסף בו כוחות איתנים לעמוד באשר נגזר עליו בדין שמים מתוך שמחה ופיוס, שב רבינו והחל באפיית המצות שהתאחרה בשעות רבות.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך

מעשה פלא התרחש עם רבינו בעת שהותו בעיר דאראבאן. שנה אחת, והנה בצורת קשה פקדה את העיר, אין גשם ואין מטר. בקריאה נואשת שלחו מאת השלטונות בקשות נרגשות אל כל כהני הבעל וראשיהן הכמרים והנזירים מנהיגי הדתות השונות שנמצאו בעיר, למען יפעילו את כוחותיהם ה'שמיימיים' ולהראות את 'כוחם וגבורתם' לעין כל להוריד מטר על העיר החרבה.

מיד יצאו בזה אחר זה כל דת ומנהיגה וכוהנה אל רחובות העיר "ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל ענינו ואין קול ואין עונה ואין קשב" שפכו הגויים מים ויעשו בלהטיהם להוציא מים, אך לשוא, לא נתקשרו השמים בעבים, ולא הורוותה האדמה, אף לא בטיפת מים אחת.

בצר להם, פנו השלטונות גם אל רבינו, כרב ומנהיג היהודים בדאראבאן, כי יעתיר בתפילה ברחמים ותחנונים לפני השי"ת כי ירחם עליהם ולא ימותו גם הם גם בתיהם, בצמא וברעב.

משמע רבינו את הבקשה, מיד צפו ועלו מול עיניו מאורעות השנתיים האחרונות בהם עשו בהם השליטים כאוות נפשם כשגויי העיר מסייעים בידם ונהנים למראה עיניהם ולמשלח ידיהם בבזה. ויתרומם רבינו בכאב עצור ממושבו ויקרא בקול לא לו "הכיצד זה לא תבושו לבוא בצר לכם אלינו היהודים ולבקשנו להתפלל למענכם, הכי לא זה אתם הייתם מענינו, רוצחינו והורגי הורינו, אחינו וילדינו? בושו והכלמו לכם! כלום לפחות את הגזילה שתחת ידיכם, רכוש, קרקעות וחפצים, החזרתם לידינו? את ירושתכם שירשתם מאיתנו בחיינו?", הטיח בהם רבינו.

נבוכו חברי המשלחת ונדהמו מהצלפות לשונו של רבינו ולא יכלו להשיבו דבר, כי ידעו גם הם היטב כי הצדק עמו. ויקומו ויעזבו נכלמים את בית רבינו.

עוד באתו היום הושב רכוש רב ממון ובתים לידי היהודים הבעלים האמיתיים כפי הוראת השלטונות, ברצונם כי יתפלל רבינו בעדם.

אחר זאת נעתר רבינו להפצרותיהם ויצא בראש קהל עדתו אל רחוב העיר ועשה את

כל סדר התפילות והזעקות הנהוג בעצירת גשמים ושני בצורת. ויהי, עוד בטרם כילו רבינו והיהודים שסביבו להתפלל את כל הסדר הנהוג, החלו השמים מתעטפים בעבים ומיד החל יורד גשם עליז ושוטף ומרוה את האדמה, לעיני כל הגויים העומדים ורואים את הקולות והברד, ותהום כל העיר ויאמרו אצבע אלקים היא. ויתקדש שמו של השי"ת בקרב גויי הארץ למאוד וכן גדל אף שמו של רבינו כצדיק קדוש שתפילתו נשמעת במרומים ולמאז התייחסו אליו כל יושבי העיר אף הגויים בדרך ארץ ובמורא וידעו כי איש קדוש עובר עליהם ואף היו באים להתברך מפיו הק' בכל עת.

היתר עגונות

אחר המלחמה שאלות היתר עגונות רבות ריחפו בחלל ואין פותר אותן. הכל היה לוט בערפל. מי חי, מי מת, מי ברעב, מי במגיפה, מי בחניקה ומי בסקילה, מי נח ומי שקט.

כראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מיד שינס רבינו את מותניו, לבקש ולחקור, אחר עגונות ובעליהן להתירן, או לאסרן, הכל כדבר האלקים ותורותיו. ישבו רבינו ורבני רומניה הנוספים, וקבצו על יד על יד שמועות ועדויות, בדבר ההרוגים והנספים, הקיימים ושאינם. בבחינת 'ויעמדו בין החיים ובין המתים'.

התכתבות עניפה בענין זה הותיר רבינו אחריו עם כל גדולי דורו ורבניו. הכל סמכו את ידיהם על פסקיו של רבינו והיו מריצים אליו את שאלותיהם ותשובותיהם. כתובתו הפכה למרכז הגדול לעניני שאלות העגונות והמסתעף.

אחת מהעגונות עמן עסק רבינו עם רבנים נוספים בהיתרה, הותרה ע"י רבנים רבים מלבד רבינו. ישבו הרבנים עם רבינו ודנו עמו בשאלה של עלובה מרת נפש זו.

לידי אותה עגונה נשלח מברק מטעם שלטונות רוסיה, המבשר, כי בעלה ששירת בצבא הרוסי, נהרג במהלך המלחמה. וכמובן, הם מצרפים את תנחומיהם לנוות ביתו על מות החייל רב הפעלים ועתיר הקרבות.

רוב הרבנים צידדו להיתר אותה עגונה, אך רבינו התבצר בעמדתו כי אין להתירה להנשא. משדרשו ממנו הרבנים נימוק לפסקו זה, השיב רבינו דברים בלתי נהירים ודחם בקש ובגבבא, בלי טעם ברור. שבו הרבנים ודנו לפניו בצדדי השאלה, אך רבינו בשלו, שאין להתירה, מבלי לספק סיבה ברורה שבשלה נמנע הוא מלהתירה. משראו הרבנים כי טעמו כמוס, משכו את ידיהם משאלה זו ולא אבו להפך בהיתרה של אשה זו מבלי שרבינו ישתתף עמם בפסק.

כך הלך דינה של אותה אשה ונדחה למועד בלתי ידוע.

יום אחד כלו כל הקיצין עבור אשה זו ותקם ותעלה לבית רבינו. החלה אותה אשה זועקת במר יאושה כי אינה זזה מהבית עד כי יצטרף רבינו להיתר. בין הדברים גם הכריזה, כי ברור לה הדבר כשמש בצהריה כי בעלה אינו בין החיים.

שמע רבינו את הכרזותיה של האשה ולא התרגש יתר על המידה. השתתף בצערה, אך את התורה אין משנים.

ויהי כי הכבירה בדבריה והטיחה בזעם את תסכולה על איסורה, פתע פתאום פנה אליה רבינו ויאמר לה:

"שמעי נא בת ישראל יקרה. ביום פלוני, בשעה פלונית, פני נא לשוק פלוני, שם תמצאי את בעלך החי – ולא המת".

משמעה האשה כך, החרישה והלכה לביתה. ביום הנקוב, בשעה היעודה עליה ניבא רבינו, עשתה אותה אשה את פעמיה אל המקום המדוייק עליו הצביע רבינו בדבריו, ופגשה שם את אישה המת-החי.

ויהי לפלא.

מעשה נאה מספרים בני המשפחה בענין זה.

בעת ששהה כבר רבינו בעיר בוקארעשט, בדרך לארה"ק, התגורר יחד עם גיסו, חתן אביו, הרה"ק ר' **יצחק אייזיק מזוטשקא** זיע"א, באותה הדירה.

באחד הימים, הגיעה בדואר לרבינו שאלה בענין היתר עגונה. שאלה סבוכה המצריכה ישוב הדעת. נטל רבינו את השאלה ועיין בה.

משסיים לעיין, נטל דף מזדמן ומיד החל עטו רץ ע"ג הדף. לא היה אז תחת ידו של רבינו ספרים. משסיים לענות את התשובה, סגר את המכתב ומסרו ביד אחיינו, בן גיסו, ישראליק'ל. מי שנודע ברבות הימים כהאדמו"ר ר' **ישראל מסטאניסלוב** זיע"א, למען ישלחו חזרה אל הכתובת ממנה נשלחה השאלה.

ראה ר' יצחק אייזיק את הנעשה, פנה לרבינו בשאלה, הכיצד זה כתב ללא ספרים והשיב תשובה על היתר עגונה, שהיא חמורה שבחמורות, בשהות מועטה כ"כ ובלא שהיה שום ספר למראה עיניו?! הכיצד נוטל הוא על כתפיו שאלה כבדת משקל שכזו, ללא עיון וישוב הדעת ארוך?!

שמע רבינו את דברי גיסו, מיהר וקרא אחרי הילד ישראליק'ל, שזה עתה יצא מעל פניו

ופניו מועדות אל הדואר לשלח את התשובה ליעדה, כי ישוב לאחוריו. משהשב הילד, פתח רבינו את המכתב ונתנו לידי גיסו לעיונו.

עיין ר' יצחק אייזיק, שבקי היה בכל מכמני התורה, בכובד ראש בתשובה הפרושה לפניו, ונדהם למראה עיניו, כיצד זה כלאחר היד כתב רבינו כתשעים (!) מראי מקומות וציונים לדבריו בתשובה, ובכולם, ללא יוצא מן הכלל, קלע רבינו אל השערה לא יחטיא, כמו היו הספרים פתוחים לפניו והעתיק את תוכנם אות באות מילה במילה.

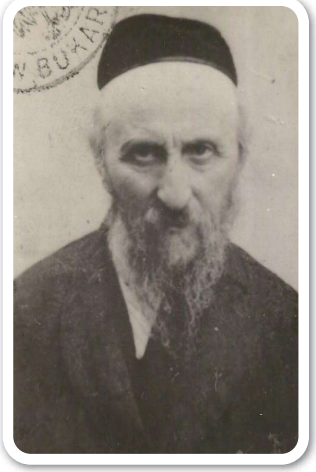

מימין: אחיינו של רבינו כ"ק הרה"ק ר' ישראל מסטאניסלב זיע"א
משמאל: גיס רבינו כ"ק הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא זיע"א

ושוב לא פקפק בתשובותיו של רבינו, אף אלו שנכתבו למראית עין ללא עיון.

הכל מעלין לארץ ישראל

השלטון הרוסי שפרש את חסותו האימתנית על מדינות אירופה המדממת והביאן תחת כנפיו 'הרחומות', נאמן לשיטתו הקומוניסטית, מיד בבואם לגאול את הארץ מידי הגרמנים והרומנים הארורים, החילו את כל חוקי 'האהבה והרחמים' של 'שיטת' הקומניזם הארורה לא פחות מהגרמנים עצמם, על כל המדינות המדממות שכבשו זה עתה, אלא שפתחו פתח כחודו של מחט בתוך עב ענן מסך הברזל, בעדו ניתן ליהודים רבים לעזוב את ארץ מולדתם הבוגדנית ולבוא אל הר ה' ולתקוע בו יתד נאמן לחיים מלבלבים ופורחים בארץ מגורי אבותיהם – ארץ הקודש.

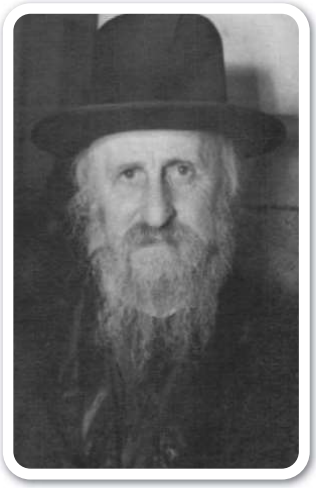

רבינו. תמונת פספורט אחר המלחמה

גם רבינו זה מכבר משאת נפשו וכיסופיו היה לעלות לארץ הקודש, אלא שגם כאן כבכל ימיו, היוה הכסף מכשול גדול ובלתי עביר בפני הרצונות והמאוויים, לא היה בידו של רבינו פרוטה לפורטה כדי לשלם אף את

הוצאות הנסיעה מדאראבאן הקטנה עד נמל קונסטנצה.

ברם זכורה אותה אשה לטובה, היא בתו של רבינו, האשה הצדקנית מ' **שרה אסתר המאירי** ע"ה, שאותה שלח אביה הגדול להורות לפניו גושנה ולסלול עבורם את הדרך, שזכתה לעלות אל ארץ האבות ולחונן את עפרה מיד אחר נפילת שלטון הנאצים ועוזריהם, בעליות הנוער המאורגנות, שבבואה אל הארץ הנחמדה הטתה שכמה לסבול עול עבודות פרך וטרחה טרחות רבות ויגיעות בלתי ניתנות לתיאור למען יהא בידה לשלוח מעות לרבינו לקנות כרטיסי נסיעה לארה"ק בעוד היא עצמה, אף כדי מנעלים לרגלה לא היה בידה, רק מנעלי עץ גסים וזולים שמשו עבורה כמנוח לכף רגלה.

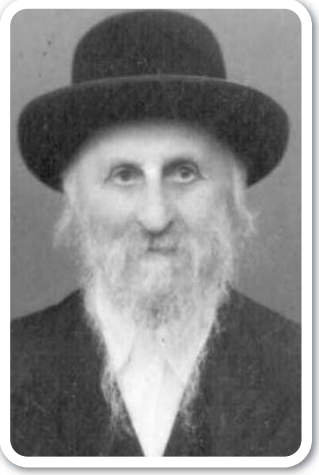

רבינו זיע"א

וכמסופר לעיל גודל מסירות נפשה להציל את אביה הק' מיד הצוררים וכמה פעמים הכניסה עצמה בסכנה ממש להציל את אביה. פעם שמסרה כל תכשיטיה וכל אשר לה לשחד את הצוררים, ופעם נתנה גוה למכים שאף נותר לה מכך מכאובים חזקים עד יומה האחרון ועוד פעמים רבות מספור שעמדה לימין אביה להגן עליו וללחום בעדו בחרוף נפש ובעוז רוח בלתי מצוי.

והיה רבינו משיב לה אהבה כל ימיו על אדמתו עבור יגיעתה בעמל כפיים ונפש עבורו ועבור בניו הקטנים ואף הבטיח לה בקדושתו כי בכל עת שתזדקק לישועה וברכה בגשמיות וברוחניות תוכל לפנות על קברו והוא יעשה עבורה כל אשר יהא בידו למען להביא לה מנוח ומרגוע בדבר שתצטרך אליו. אכן, אחר פטירתו השתמשה מ' שרה אסתר ע"ה בברכה זו פעמים מספר וזכתה לישועה וברכה מלוא חפניים כהבטחת אביה הק'.

רבינו זיע"א משתתף בשמחת אחד ממקורביו

סמוך למועד יציאת רבינו את דאראבאן, נפלה בתו העלמה מ' מידל יענטל למשכב. מצבה התדרדר והלך, בני המשפחה ובתוכם רבינו קרעו שערי שמים בתפילות להחלמתה, אך נגזרה הגזירה ותלקח בימי עלומיה הצעירים ביום כ"ח ניסן תש"ז ותקבר בעיר דורהוי הסמוכה.

רבינו בערוב ימיו

שבור ורצוץ היה רבינו ממאורעות המלחמה ועוד קודם לכן, אך לא נתן לרוחו לפול לזרועות הייאוש והעצבות, ושוב נטל כוחות לא לו ושב והתעודד והתחזק בה' אלוקיו, בהצדיקו עליו דין שמים באהבה ובשמחה.

רבינו זיע"א

וכך, כשהוא מותיר מאחורי גבו נפשות רבות מיוצאי חלציו ובשר מבשרו שהיו ואינם עוד, זכה לבסוף רבינו לבוא אל ארץ האבות בחורף שנת תש"ח כשמטלטליו הלא רבים עמו ופניו לעבר חיי קדושה וטהרה בארץ הקודש. גם זכה רבינו עוד לפקוד את הכותל המערבי עוד בטרם עלו הציונים לשלטון (אחר קום המדינה נחסמה הגישה אל הכותל המערבי, והיה הכותל תחת שליטה ערבית. משנכבשה העיר ירושלים כולה, בשנת תשכ"ז, כבר היה רבינו שנתיים ימים בגנזי מרומים).

רבינו ככהן בפדיון הבן מברך את הנפדה בברכת כהנים

רבינו מסדר קידושין אחוז שרעפי קודש
בשמחת אחד ממקורביו

תורכנה של יהדות אירופה

פרקי חיים, עדויות וראיונות
משנות הזעם והמלחמה
מפי אודים מוצלים מאש

בפרקים שלפנינו יובאו ראיונות עם אודים מוצלים מאש, אשר חוו על בשרם את הנורא מכל, וזכו להינצל מהתופת ולהשתקם באופן שמעל יכולתו של בן אנוש. ובשורות אחדות הואילו לספר למען ידעו דור אחרון את אשר עשה עמלק שבאותו הדור.

וכדי להודות ולהלל למלך שהשלום שלו, שעל אף כל התלאות לא עזב חסדו מעמנו, והקים את היהדות החרבה על תילה, וכמו שאמר שמואל הנביא "ונצח ישראל לא ישקר".

תוכן העניינים

חורבנה של יהדות אירופה..... 27
ויהי אחר המבול..... 56
גטו וורשה - רפרוף ביומן זמנים..... 64
צ'יצ'וב כשדה תיחרש..... 66
שאלוניקי..... 67
צרפת - רפרוף ביומן זמנים..... 68
קינת האדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצוק"ל..... 69
קינת הרב ואזנר זצוק"ל..... 70
קינת הרב הגאון רבי מנשה קליין זצוק"ל..... 71
עדות מאת הרב יעקב וויס זצ"ל..... 72
עדות מאת הרבנית בת שבע לנדאו תליט"א..... 73
עדות מאת רבי דב קורנבלי..... 75
עדות מאת אליעזר פולברניס..... 77
נס ההצלה של הרבי מבעלזא..... 78
דף היומי, לא של אותו יום..... 80
א גוטע וואך..... 81
שהסתלקו שונאינו..... 82
משנה, על כל נשימה ונשימה..... 84
תפוחי אדמה הללו קודש הם..... 85

מים מעטים לא יכלו לכבות את אהבה 86
אחד עשר ילדים אני יודע! 88
'תאיר כאור יום חשכת לילה' 90
כחיצי גיבור כן בני הנעורים! 91
עדות מאת הרב יעקב יהושע לאופר 93
עדות מאת הרב סיני אדלר 94
עדותו המרטיטה של הרב יוסף קליינמן במשפט אייכמן 95
מזמור לדוד ה' רועי 103
הרב אלכסנדר זושא פרידמן זצ"ל הי"ד 104
השטיקעל רב אלחנן 105
עת ספוד ועת רקוד 106
תולדות הרב שמואל מאיר הכהן הולנדר 107
ציטוטים נבחרים 109

חורבנה של יהדות אירופה

אזעקה עולה ויורדת ניסרה באוירה של פולין, הכל נחפזו בפאניקה אל המקלטים.

החורבן החל.

חורבנה של יהדות אירופה.

נחתם פרק ארוך בתולדותיה של היהדות בת האלמוות – עידן גולת אריאל שבאירופה.

י"ז אלול תרצ"ט הוא היום בו נחשכו עיניהם ולבם של ישראל.

לא היה הדבר בגדר 'הפתעה' לעם היושב בפולין, הכל ידעו כי הנה זה ממשמשת ובאה מלחמה, מלחמה שיהיה בה משום חידוש – חידוש בהיקפי ההרס שתביא בכנפיה, חידוש בממדי האסון שהיא טומנת בחובה, ולאו דוקא עבור ישראל קדושים, כי אם אף עבור עם הארץ היתה זו טרגדיה של ממש.

אפס, כי עלתה על מעלת החידושים כולם, תוקפה של 'הלכה בידוע שעשיו שונא ליעקב' והתממשות חזון אחרית הימים אות באות כפי שחזו אבותינו ונביאנו.

אותו שרץ טמא שהחל מטיל את ארסו המפעפע בעם 'המשכיל' ו'הנאור' 'שוחר הקידמה, הצדק והיושר' הצליח לשלח את כל חרצובות יצריהם האפלים שרחשו בלבות נכדיו של עמלק. את כל החסמים הסיר וכל עקש הפך למישור, שם חושך לאור ואור לחושך, רע לטוב וטוב לרע. וכבמטה קסמים נהו אחריו כעדת

חיות הטרף בדרכן

דבורים צמאות דבש גם אלו שהתחפשו, ברוח אותם הימים שקודם המלחמה, באיצטלת רופאים רחומים ושופטי דין תובעי אמת ויושר.

'ליל הבדולח' הנודע לשמצה היה רק יריית הפתיחה לסוף המר. כבר אז עמד אותו שד משחת והכריז בטירוף כי הולך להשתלט על העולם כולו ולהפכו ל'יודען ריין'. אם בתחילה הניפו עליו את ידיהם יהודי פולין בביטול בחצר השטיבלעך בין מנחה למעריב, הרי שככל שנקפו הימים, הפנימו, כי אין אלו דיבורים

עיתונים בפולין מדווחים על פרוץ המלחמה

פרעות ליל הבדולח

בעלמא – זה תחילת הסוף. משהבינו יהודי העולם כולו כי חייהם בסכנה ממשית, הבינו גם, שבמקרה ותוכרז מלחמה עם כל מדינה שהיא הרי שגורל יהודיה נחרץ. בדיוק בשלב זה החלו השמועות פורחות בפולין אודות מלחמה שתפרוץ בקרוב ועוד טרם סיפק בידי אי מי להביט לכאן ולשם כבר שקועה היתה מדינת פולין בדם עד ארכובותיה, מעורטלת מבירותיה המשגשגות ומרכזיה ההומים, ללא צבא וללא ממשלה.

'צבא פולין' – כפי שניתן בדוחק לכנות זאת, נס מקול עלה נידף על רכבו ופרשיו מפני הארטילריה החדישה והמשוכללת שהתקדם עם הצבא הגרמני. גם התרברבותם הנבובה של הפולנים בדבר עיר הבירה – ורשא הבלתי נכבשת, התמוססה כקובית קרח, בימי מצור ספורים, באוקיינוס הטרגדיות שנחת על ראשה – רעב, צמא, מחלות, ייאוש וכהות חושים, וחוסר אונים מוחלט מול התוהו ובהו ששלט בכל.

כמובן, עם הופעתם של חיילות הווארמאכט בערי פולין, החלה הזוועה במלואה.

פרעות ליל הבדולח

התעללות והתעמרות ביהודים שכל חטאם היה כי בחירי האלקים המה, חטיפות לעבודת כפיה, גיטאות שהיוו מקור לתמותה המונית מרעב כפשוטו עוני מחסור פציעות וזיהומים התאבדות ורצח. אלו שעדיין לא נפחו את נשמתם רק למראה עיניהם הובלו למחנות מוות השמדה בעבודה או בגז לרצות בהם את העונש החמור על פשעם שזכו להבחר מכל העמים ולהתרומם מכל הלשונות ביציאת מצרים ומעמד הר סיני.

יהדות פולין המפוארת שהיוותה את רוב מנינה ובנינה של גולת אירופה כמעט ונכחדה מתוך 3 מילונים שמלאו את פולין נותרו עשרות אלפים בודדים תלושים, גלמודים, מעונים.

יהדות ליטא הושמדה כמעט כליל ספורים ממש יצאו להם מתוך העשן והאש ונותרו בחיים, האסון היה כביר יותר צבכל ארץ אחרת בה נותרו אי אלו לפליטה. עולם הישיבות המפואר שהיה לאיי חרבות.

יהודי הונגריה בדרך לאושוויץ

יהודי ליטא מובלים לרצח המוני בפורט התשיעי. הגויים הגיעו לחזות בהנאה במראות

נשואי פנים ויושבי על מדין מקהילות הקודש שבאונגארין
על פתחו של גיהנם - אושוויץ

רבינו בגטו טשערנוביץ בשנות הזעם

חמש שנים של שבעת מדורי גיהנם עברו על כנסת ישראל. יש שנרתעו מלכנות חורבן זה בשם שואה כיון ש'שואה' בכתובים נזכר רק על רשעים. אך אותם יהודים שעלו במעלות קדושים וטהורים רובם היו חסידים ואנשי מעשה צורבי מרבנן במלוא מובן המילה חסידים ובעלי בתים גומלי חסד למדנים ובלי מוסר וקבלה. הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו מאהבת ה' יראתו ודביקותו שעלו השמימה מתוך זעקות על ייחוד שמו ואחדותו.

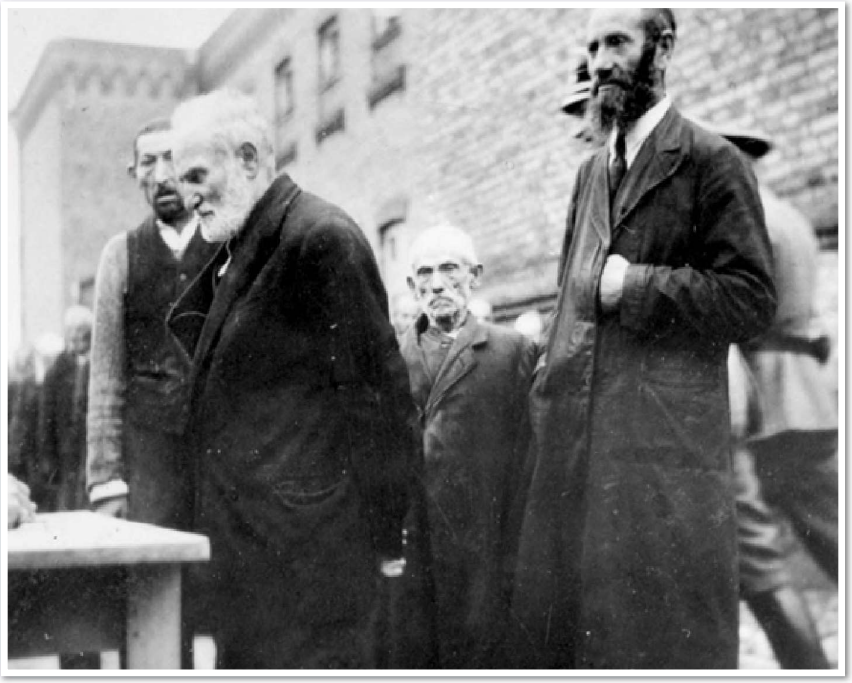
במדינת רומניה שרר שקט יחסי לעומת הפרעות שהיו במדינות פולין, גליציא, הונגריה, גרמניה וכדומה, במדינות אלו נמחקו מעל פני האדמה קהילות ומשפחות שלמות מבלי להותיר זכר ושריד. במדינת רומניה לא הספיקו הרשעים לכלות את בית ישראל כפי שזממו. באו הרוסים טרם כילו הרומנים את המלאכה והוציאו בלעם מפיהם.

השמועות שזרמו ממדינות פולין וגליציה לא היו מרנינות כלל ועיקר, אם כי היו בחבל ארץ זו שפקפקו באמיתותן של השמועות וזלזלו בחומרתן, אך זאת ידעו הכל, כי ברור הדבר כשמש בצהריה כי המדינות בהם נעצה החיה הנאצית את ציפורניה, לא מלקקים בהן יהודיהן דבש ונהנים מחיי רווח ושלוה, רק בבחינת בערב יאמר מי יתן בוקר ובבוקר יאמר מי יתן ערב וצרות אחרונות משכחות את הראשונות.

וי להאי שופרא דבלי בארעא. יהודי ליז'ענסק בדרכם האחרונה

יהודים בעיר פלונסק מכונסים לצורך התעללות ורישום. בתמונה למטה - אחר גזיזת זקנים ומכות.

"תפילה" מבויימת ע"י הרשעים ימ"ש לצרכי הנאה וצילום

שני יהודים הדורי צורה מתענים תחת ידי העם 'הנאור' ו'המשכיל'

הכל החלו חוששים לבאות, כשאין איש יודע מה יולד יום.

בתוך כך, מדינת רומניה אף היא עוברת מיד ליד במהירות רבה. מהמלך קרל לידי גנרל אנטונסקו החובר לגרמניה הנאצית, כשאחר הסכמים שונים בין רוסיה הקומוניסטית לגרמניה הנאצית, מוצא העם הרומני כי חלקו קם לבוקר רוסי וחלקם נעשים בין לילה אזרחי הונגריה, ורק מיעוט קטן וזניח זוכה להקראות בשם 'רומניה הישנה'.

האנטישמיות ברומניה לא שקטה על שמריה. אט אט החלו אף יהודי רומניה חשים על בשרם את פעמיו המהדהדים של הסוף המר. הגויים המקומיים החלו מצרים את צעדי היהודים בגלוי לעין כל, בהבהירם ליהודים כי חלף ועבר זמנם של היהודים מן העולם, ואין בעולמם הצר מקום נוסף, אף לא לעוד יהודי אחד.

מקץ שנת שלטון רוסי על חלקי בוקובינה שעל עריה נמנתה טשערנוביץ – כבירתה של בוקובינה, פולשים הגרמנים עם בני בריתם הרומנים אל בוקובינה ומספחים אותה בזריזות מפליאה אל הרייך, וכך מוצאים את עצמם יהודי בקובינה חולקים את גורלם עם אחיהם במדינות פולין כשגורלם נחרץ. וכפי שדרך נסיגתם של הרומנים המתוסכלים בשלהי שנת ת"ש מבוקובינה, היתה בדם ודמע, גם שובם לבוקובינה, כעבור שנה, בשלהי שנת תש"א, בפלישתם עם הגרמנים לבקובינה, שוב היה זה בסימן רצח וסאדסטיות.

פוגרום דורהוי והסביבה היה הפתיח לשרשרת פוגרומים שהגיעו לשיאם בשלושת ימי ההרג ביאסי הרגו באפם טבחו ולא חמלו על נער ועולל.

משפילים יהודים בוורשא

נצח ישראל לא ישקר. אביב תש"ג גטו וורשא חיות הטרף המומים למראה עיניהם. חסידישער יינגעלייט בעלי פאות וזקנים ולבוש חסידי מלא יצאו למו מתוך אופל הגטו הבוער עם סיום השמדתו, בין האברכים היו בני ונכדי הגה"ק ר' הערש הניך אבד"ק בענדין והרה"ק ר' נחמי' אלטער חתן ובן הרה"ק השפת אמת מגור זיע"א

חסידישער יידן בגטו איזביצא פולין

ילדים בדרך לעבודות כפיה והשפלה. איזביצא פולין

חטיפות להשמדה

התעללות

שוטרים מפקדים על גירוש לגטו

פרעות יאסי תש"א. היהודים מכונסים טרם הרצחם

ימי ההרג ביאסי - כבשה בין שבעים זאבים. יהודים מפוחדים טרם הרצחם

ממראות ההרס והוונדליזים ביאסי בעת הפרעות

בין חומות הגטו

הקמת הגיטאות ברומניה היתה כעת משימת ה'על' של השלטון הצורר. ישיבות רבות ישבו רבי השלטון בענין הגיטאות, ורק הודות לסייעתא דשמיא שליוותה את השתדלנים הלא רבים שעמדו לה ליהדות רומניה בשעה קשה זו, בחלקים נרחבים מרומניה לא הוקמו כלל גיטאות. אם כי סבלו אף הם לא פחות מאחיהם מגירושים לטרנסניסטריה היא "אושוויץ דרומניה", וכן מרציחות, פוגרומים ושדידת רכוש, אך נחמה פורתא היתה למו, שיכלו להמשיך במידת מה את שגרת חייהם.

באיזור בוקובינה זה מכבר הוקמו גיטאות בערים: גורא הומור, סטרוז'ניץ, שאץ, ועוד.

בית בגטו

גירוש לגטו

חומות הגטו

ילדים בגטו עם מלמדם

יהודים בגטו

בעיר טשערנוביץ עצמה בה התגורר רבינו, התעכבה גזירת הגיטאות לתקופת מה, זאת הודות לראש העיר טשערנוביץ, ד"ר טראיאן פופוביץ, שהוכר ברבות הימים כ'חסיד אומות העולם'. שבכל עת מצוא מצא לו תואנות ומענות ותחבולות שונות כדי לעכב את גזר הדין.

בחג הסוכות תש"ב ניתנה פקודה ע"י מושל בוקובינה גנרל קאלוטסקו כי יוקם גטו בעיר טשערנוביץ ללא שהיות חרף מחאותיו של ראש העיר. יהודי טשערנוביץ השלימו עם מר גורלם והצדיקו עליהם דין שמים ויצאו אל הגלות.

חמישים אלף יהודי טשערנוביץ נדחסו אל הגטו הקטן והצפוף, אליו נשלחו להמתין בשקט לגזר דינם.

יהודי טשערנוביץ נשלחים אל דרכם האחרונה עלי אדמות

משלוחי היהודים אל חבל טרנסניסטריה, אל מחנות העבודה וההשמדה שבמקום, החלו מיד למחרת הקמת הגטו. משלוח זה יצא לדרכו ביום שמחת תורה תש"ב ועל העולים עליו נמנו הצדיקים הקדושים הרה"ק ר' **אהרן מבאיאן** ואחיו הרה"ק ר' **מרדכי שרגא מבאיאן** (בני הרה"ק ר' **מנחם נחום מבאיאן** טשערנוביץ) וכן הרה"ק ר' **יחיאל מיכל מהארדאנקא** (אחי הרה"ק **האהבת ישראל מויז'ניץ**) עם ילדיו: הרבנית מ' **מרים** אשת ר' **אלעזר הגר מסטרוז'ניץ** גיסו ותלמידו של רבינו, והגה"צ ר' **ברוך האגער**, נשותיהם, בניהם, עולליהם וטפם. הי"ד. איש מהנזכרים לא שב.

אף אחר כך, לא נח מר פופוביץ מפעולותיו עם מרכז ההצלה היהודי שבטשערנוביץ ופעל ללא לאות להשגת אישורי שהייה עבור ה'חיוניים לצרכי העם' כחשמלאים, נגרים, בעלי מקצועות חפשיים ועוד, כשהרשימה מתארכת כמובן, כשכל יהודי שנותר לפליטה משמש כנגר, רצען, או שען - לבחירת הממונים.

פעולת צדיק לחיים

רבינו המהרש"ם נתגלה אז במלוא יפעתו והדרו, גליא לדרעיה במידת החסד ונפל נהורא. בית מדרשו וביתו של רבינו הפכו עם פרוץ המהומות למקום מנוס ומבטח לכל נכאב לב ושבור נפש.

"עפ"י נס" – כלשון רבינו בספרו על הימים הקשים ההם – נקבע איזור הגטו באיזור בית מדרשו של רבינו, כך שזכה אותו צדיק שהיתה דעתו פנויה במידת מה, לעזור, לעודד ולנחם, את כל נכאי הרוח, וכוחו היה פנוי לכאורה, לשאת במשא העם. להתרוצץ, לפנות, לארגן, לסדר, להביא, להוציא, להכניס, את כל הנצרך עבור פליטי עמנו הנדכה.

אפשר שנעלה בדעתנו כי לא היו לו לרבינו כל טרדות ומה בכך כי נטה שכמו לסבול עול אחיו האהובים, אפס, כי אף הוא גופו היה נתון בסכנת חיים ככל אחיו היהודים המעונים והנרדפים, וגם לרבות צרה חדשה שנוספה לו על ראשו, כי חשדו בו כי חתרן הוא ומהפכן מסוכן ומארגן הינו מרד נגד השלטון, ואו אז אחת דתו... בלי כל טענות ומענות, מבלי כל שופט ומשפט, כדור וחסל. מלבד מה שהיה רב ורבנן, שזה דרכם כסל למו של הצוררים ימ"ש, להתעלל ברבנים ובכלי הקודש בראש ובראשונה בכל מקום בואם, למען התריס כלפי שמיא חלילה.

באותם ימי חושך ואפילה, כשמסביב יהום הסער. שכול ואבדון. דם ואש ותמרות עשן, כל אחד באשר הוא מתאמץ בכל כוחותיו כדי לשרוד עוד רגע של חיים, רגע יקר מפז של חיים עלובים, חיי רעב ומות. הראש אינו חושב, כולו שקוע בהישרדות. רק לא למות. רק לא להתפס. רק לא ליפול ולחטוף כדור או מכת מחץ שתשים לאל את כל מאמצי ההישרדות. להאיחז בכל שארית הכוחות שאינם - בבדל של חיים, כולי האי ואולי לזכות

ולראות את יום הנחמה, יום הנקמה, היום שכה רבים קיוותו וייחלוהו אך לראותו זכו רק בישבם במקומם בגן עדן כה גבוה ונשגב, שרק מקדשי ה' זוכים להכנס בעדו.

בחוצות העיר, מחוץ לגטו, הסתובבו להן חיות הטרף ואך זה ציפו כי יפול לידם כפרי בשל יהודי אחד החפץ להשיב את נפשו במעט מזון ראוי למאכל, ומיד זה יקרעוהו לגזרים, וישסעוהו באבחת חרב.

ז'נדרמים רומניים בשוק היהודי באחת העיירות בבסרביה

הסכנה ארבה ליהודים אף מבית. שבצאת יהודי מביתו, יפול כמטרה לחצי קנה רובהו של אחד הז'נדרמים שיתאמן בקליעה למטרה להנאתו, ביהודי המתבוסס בדמו.

אי לזאת, גבר הרעב בקרב יהודי הגטו. הן מחמת חוסר במוצרי המזון בייבוא מחוץ לגטו, באין מי שיהין לצאת אל רחוב העויין, והן אף בתוככי הגטו, צרו צעדינו מלכת ברחובותינו. אין מזון ואין מחיה.

אך רבינו מידה אחרת היתה עמו. ובעוד הכל עסוקים בעצמם, רבינו עמל ללא ליאות להקים במרתף בית מדרשו בית תבשיל גדול בו חולקו מנות לכל דורש ונזקק.

בצוותא חדא שקד רבינו על הקמת המטבח ועל השגת האוכל היקר מפז להאכיל בו את היהודים המעונים והמיוסרים, יחד עם הרה"ק בעל **הנועם אליעזר מסקולען** זיע"א, כשבנו, **כ"ק האדמו"ר מסקולען** זיע"א עוזר אף הוא לרבינו במפעלו הכביר (מעדותו של כ"ק האדמו"ר מסקולען זיע"א. ראה להלן בפרק 'באהבתו ובחמלתו' בהרחבה).

יהודים בעבודות פרך

לך עמי בוא בחדריך

כאמור, לא זו אף זו, אלא שהוסיף רבינו להכניס את עצמו בסכנה מוחשית נוספת.

באותם ימים שבהם החרב הנאצית קצרה בהם ביהודי פולין, עם פרוץ המלחמה, פליטים רבים מפולין וגליציא הבריחו את הגבולות ונמלטו על נפשם בערום ובחוסר כל אל רומניה, בה היה המצב נסבל יחסית, אלא שעם הכיבוש הרומני המתחדש, שוב מצאו את עצמם יהודי פולין לכודים, מן הפח אל הפחת.

דא עקא, סכנה כפולה רחפה על ראשם, בהיותם שוהים בלתי חוקיים במדינה זרה. ואף בהיות שאר יהודי רומניה חוקיים במידת מה, הרי שאחר פליטים אלו בלשה המשטרה ללא הרף, ועונש מוות הוטל על המסתיר אחד מפליטים אלו, וכמובן, אף על המסתתר או המשתף פעולה עם המסתיר.

רבים היו שחרדו לעורם ולא ההינו להושיט עזרה לפליטים נדכאים אלו, אף מבין היהודים. אך רבינו לא שת לבו אל הסכנה והשליך נפשו מנגד להסתיר רבים מהם בבית מדרשו ותלמוד התורה הסמוך אליו, ואף כלכלם - כפי השגת ידו באותם ימים - בארוחות מזינות פרי עמלו ויגיעו. וכה עלה מספרם של החוסים בצילו הגדול של רבינו, עד שהגיע לכדי 150 (!) נפש פליטים, המתאכסנים במסתורי רבינו (מקורבו של רבינו ויד ימינו, הגה"צ ר' יהודה זרחיה סג"ל, מנה את מספרם של החוסים בצל רבינו בזמנים הקשים ההם **באלפים**...).

בין המסתתרים בבית רבינו, היה הרה"ק **מהר"ש (השני) מבאבוב** זיע"א אשר נס על נפשו מאימת הנאצים ימ"ש למדינת רומניה בה כאמור, היה השלטון סבלני יותר. כאן בטשערנוביץ, אך טבעי היה הדבר כי יפנה הרה"ק מבאבוב אל ביתו של רבינו. כי מכירו היה לשעבר הרה"ק מבאבוב מבית אבותיו הרה"ק ר' **בן ציון מבאבוב** הי"ד וזקינו הרה"ק **מהר"ש הראשון מבאבוב** זיע"א, עת שלמד רבינו בישיבתו של הרה"ק מהר"ש הראשון מבאבוב.

באחד הימים פשטה השמועה ברחוב היהודי, כי ביום זה עתידים הרומנים לחפש פליטים המתחבאים בבתים ללא ניירות חוקיים ולשלחם חזרה אל ארצות מוצאם, בה יפלו כפרי בשל לידיהם המגועלות בדם של הנאצים ימ"ש.

מיד אפף את הכל חרדת מות, ובביתו של רבינו התחוללה מהומה של ממש. הכל חיפשו בקדחתנות מקומות מחבוא, גם רבינו היה בסכנת מוות עבור החבאת פליטים. ארון הספרים גדל מידות וכבד משקל היווה מאחוריו מקום מסתור לעשרות יהודים.

כצפוי, פתע פתאום נשמעו שאגות פרא וקולות מקפיאי דם של הרשעים הרומנים בחפשם אחר טרף קל או כבד. לא חלף זמן רב והדלת נפרצה ורוצחים ספורים החלו משוטטים בבית ועושים בו כבשלהם, סורקים כל פינה, מרימים כל חפץ, ואף דופקים על הקירות בנסיון לזהות מקומות מסתור ייעודיים לפליטים בקירות הבית ובעליות הגג תוך שהם משחיתים את כל הנקרה בדרכם מחפצי הבית. משלא מצאו את מבוקשם, החלו דוקרים את ארונות הספרים, שמא מאחוריהם מסתתרים להם אותם יהודים 'בלתי חוקיים'. וידקרו הלוך ודקור עד שכמעט זה הפכו את הארון לכברה, אך בחסדי ה' לא גילו אף יהודי, ותהי להם לפליטים הנרדפים - נפשם לשלל. ויהי לנס ופלא גם מה שלא נדקר וניזוק איש מכל הנחבאים מאחורי הארון, אף לא בקצה צפורנו.

כצאת השמש בגבורתה

אחד מן הבאים לשבור בבית התמחוי את רעבון לבו, היה אחד **מראשי** רודפיו של רבינו שלא נחו ולא

שקטו עד שהביאו את רבינו ובני ביתו לחרפת רעב. היה אותו אחד בא ואוכל מכל אשר מלאו לבו כשרבינו עומד עליו מאכילו ומשקהו ואף רחצו וחבשו מפצעיו בידיו ממש (!), כשהוא אינו נוטר לו איבה ושנאה עבור מה שעולל לו ומירר את חייו.

היו כל סובבי רבינו ובאי ביתו רואים כל זאת ומשתוממים למראה הגדול הזה, כיצד זה רבינו טורח ומכרכר סביב אדם זה אשר כל הכרותו עם רבינו היתה אך ורק דרך רדיפותיו והצקותיו הבלתי מתפשרות לרבינו משך כל השנים. אך רבינו דבק באותם הימים במדותיו של הקב"ה - מה הוא רחום אף אתה תהא רחום, מה הוא חנון אף אתה תהא חנון, כפשוטו, בהתרוממו והתעלו מעל לרגש האנושי הדורש במידת צדק - נקמה ומשפט.

מסירות נפש למצות מצה

הרה"ק האמונת אברהם מפיטסבורג זיע"א

והנה ממשמשים ובאים ימי חודש האביב, חודש ניסן דשנת תש"ב, החלה הדאגה מכרסמת בלבבות, מנין ישיגו חיטים למצות מצוה שמורות ומהודרות מעין הצוררים כדי להודות לה' על גאולתנו ופדות נפשינו כי נגאלנו וכי עתידין אנו להגאל בזה החודש אשר ישועות בו מקיפות.

החל רבינו בפעולות קדחתניות למען השיג אי אלו גרגירי חיטה משומרות. בדרך לא דרך הצליח רבינו לקנות בהון רב שקים מספר של חיטים. בדרכם חזרה של רבינו ומלויו אל הגטו ובידיהם שקי החיטים, זוהו ע"י הצוררים שרחשו כל העת כדבורים סביבות הגטו לבלוש אחר אי מי כי יצא מן הגטו ללא האישורים המתאימים או מי אשר יימצא מבריח אל הגטו, אל היהודים המעונים, מעט אוכל או מצרכי יסוד ספורים היכולים להאריך את חייהם של יהודים ספורים לעוד ימים מספר, מיד כשזיהום הרשעים ימ"ש החלו לירות לעבר רבינו ולרדוף אחריו לתפסו. יחד עם רבינו שהה הרה"ק **ה'אמונת אברהם' מפיטסבורג** זיע"א שסייע לו לרבינו במבצע קצירת החיטים ונשיאתן. תוך שהם נמלטים על נפשם, רבינו והרה"ק מפיטסבורג, לימד רבינו את הרה"ק מפיטסבורג שם משמות הקודש המקובל בידו מהרה"ק הנועם אלימלך הידוע כסגולה להנצל מכל צרה וצוקה בכל עת, ואכן באורח פלא נצלו רבינו ועמו כל העוסקים במלאכת הקודש במצאם מקלט בבית זר לימים מספר עד אשר חלפה הסכנה.

מיד משנסתלקה הסכנה שריחפה על ראש רבינו, הביא רבינו את שקי החיטים שנקנו בעמל ויזע, כמעט במחיר חייו, אל בית מדרשו שהפך למאפיית מצות כדי לקיים מצות ה' ברה, כשהכל נעשה בחשאי ובזהירות המירבית לבל תוודע עבירה פלילית זו לצוררים ימ"ש ובזאת ילכו להם כל המאמצים לריק.

הכל התגייסו לפעולה, לאפיית המצות בבית מדרשו של רבינו. לשים, מערבבים, שופכים, מרדדים, והדמעות זולגות מהעינים, מי מהתרגשות ומי מזכרונות מימים עברו עד אשר לא באו ימי הרעה, עת ששעה

זו עסוקים היו יהודי טשערנוביץ בקרצוף, ניקוי וביעור שיירי חמץ אשר בל יראו ובל ימצאו חלילה אי אלו גרגירי חמץ שכוחים, מה שונה הדבר מימים קשים אלו, בימים אלו מיותר הוא המאמץ לבער כל חמץ מן הבית הן כל פירור כבר נתעכל זה זמן רב ע"י אחד מדיירי הגטו המורעבים. לא נותר כי אם לפרוש את הידיים אל על ובעיניים מצועפות לבקש ולהתחנן בפני גואל ישראל בכל דור ודור כי אם לא העניק לבניו אהוביו את הזכות לבער את החמץ הרי כי לפחות יבער הוא את החמץ האמיתי, החמץ המתהלך לו שעה זו בחוצות ועושה ביהודי טשערנוביץ כבשלו, ובמהרה יזכו הכל לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בארה"ק בתחית המתים עת יתאחדו שוב כל יהודי טשערנוביץ הטבוחים והמומתים עם החיים והשורדים יחדיו, ויהיו נמנים עם כל שאר בני משפחתם על קרבן פסח.

השמועה על אפיית המצות בבית המדרש של רבינו גונבה לאוזני הצוררים. מיד ירד רביו אל המחתרת כשהוא מחליף את מחבואו בכל יום לבל יצליחו לעלות על עקבותיו ולשלחו מארץ החיים בעוון "התארגנות למרד מזוין באפיית המצות". משחלפה הסכנה, שב רבינו להתהלך בקרב יהודי הגטו והכל נשמו לרווחה.

נתת ליראיך נס להתנוסס

באחת השבתות יוצאת דופן היתה אכזריותם של הז'נדרמים הרומנים, באותה השבת נשלחו חלקם המכריע של יהודי טשערנוביץ אל מותם האיטי או המהיר בגלות טרנסניסטריה הנודעת לשימצה[א].

יהודים מרוכזים בדרכם אל הרכבות

א. רבינו מציין שככל היו הנאצים ועוזריהם ימ"ש נוהגים לפתוח בכל פורענות ביום הש"ק כדי להתריס כלפי מעלה רח"ל.

עם פרוש השבת את כנפיה הצחורות על העולם ועל העיר טשערנוביץ, יצאו מלאכי החבלה אל חוצות הגטו להבהיל את כל יהודי טשערנוביץ ולהעמיסם אל רכבות הבקר הממתינות עבורם.

קולות הזוועה מלאו את חלל הגטו, זעקות ייאוש ההרוגים והפצועים. יבבות נשים וילדים שניטל מהן ראשן או שהם עצמם נגררים כשיות אל הרכבות, מהדהדות בין סמטאות הגטו. גניחות המוכים וצעקותיהם מקפיאות הדם של הרומנים השתלבו היטב בנביחת כלביהם המאולפים ו"המתורבתים".

בשעה זו ישב רבינו בביתו. ויהי בשמעו את רעמי האנושות, הרודפים והנרדפים, פכר את ידיו בחוסר אונים ומיד הסב את פניו אל הקיר ופרץ בבכי מר אשר עלה עד כסא הכבוד ובקע רקיעים בזעקו וחננו פני מלך אדיר ונורא, כי יחוס ויחונן את עמו הדווי ויגאלם מהרה מכל צרותיהם. ועוד הוסיף את נפשו בשאלתו, כי אף אם יצא הקצף משפטיך תהום רבה וגזירה היא שתלקח קהילת טשערנוביץ ותעלה כעולה תמימה השמימה, הרי שמפיל הוא את בקשתו לפני אדון כל כי ימלטו מרעה ויצילו, ותיקר נפשו ונפשות בני ביתו ויחוס עליהם ויותיר להם את נפשם לשלל לפליטה גדולה.

"ואם לא בזכותי" עשה רבינו פלילות עם קונו, "הרי תעמוד להם לבני קהלתי ולבני ביתי, זכות אבותי הק' מצוקי ארץ אשר התהלכו לפניך ואשר עבדוך וירא מפניך כל ימיהם על אדמתם, וכן זכות כתבי הקודש מצדיקי עולם אשר גנוזים עמי באוצרותי להחיות עם רב בדור אחרון". ובאמרו זאת היה רבינו מניף בידיו כלפי מעלה את תכריך כתבי הקודש מצדיקים קדמונים[ב] ומאבותיו הק' אשר היו ברשותו. אחר, הוסיף בדמעות שליש ואמר: "וכולי האי ואולי, תעמוד לי ולהם, אף זכות יגיעתי ושקידתי ורוב עמלי בתורת ה' תמימה, אשר כתבתי ואשר הורתי הוראות בישראל, למען הרבות דעת לירא ה'".

כה עמד רבינו שעה ארוכה בתפילתו. וכל העם רואים את הקולות, ויעמדו מרחוק לצפות כיצד יפול דבר כשליבם נמוג מפחד מקול עלה נידף.

משסיים רבינו את תפילתו סמכו כל בני הבית על כוחו הגדול של צדיק, ופנו להם לשנת ליל כשהם עומדים ומצפים לנס שיצילם ממר הגורל המצפה למי אשר נסחבו באישון ליל אל הרכבות.

פנה גם רבינו לענג את השבת בשינה כדת, ותפול תרדימה על רבינו והנה לפניו נגלה אביו הק' עומד עליו מבהיק באור יקרות, כצאת השמש בגבורתו, והנה פונה אליו אביו ויאמר:

"בני בני, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל".

ננער רבינו משנתו ומיד נתמלא שמחה גדולה כי שמע ה' לתפילתו ולתחנוניו, ובטח בדברי אביו כי לא ייזנקו הוא ובני ביתו ולא תפול שערה מראשם ארצה, כי חופפת עליהם שמירה מיוחדת משומר ישראל אשר עיניו משוטטות בכל להצילם ולמלטם מכל רעה ופגע בזו השעה. וכך הוה, ובעוד רוב יושבי טשערנוביץ נלקחו אל טרנסניסטריה, נותרו רבינו עם בני משפחתו בעיר לעת עתה.

כך מלומד היה רבינו בניסים, כי היה כל כולו דבוק ביוצרו וקונו, ומה לי טבע ומה לי שלא בדרך הטבע, כי אין מעצור ביד ה' להושיע ולהיטיב לשומרי בריתו ועדותיו.

ב. יש לציין כי בין כתבי הצדיקים שהחזיק רבינו ברשותו היה אמרותיהם הטהורות של הרה"ק מנחם נחום מבאיאן טשערנוביץ ובנו הרה"ק ר' אהרן זיע"א שכתבם מפיהם המשמש בקודש הרה"ח ר' אלטר בירבראייער ז"ל וטרם נשלח אל הרכבות ממנה לא שב הפקיד את הכתבים בידי רבינו למשמר. רבינו הביא עמו את הכתבים לארה"ק ואחר שנים רבות מסר בן רבינו הרב זאב יהודה בטובת עינו את הכתבים לידי כ"ק מרן האדמו"ר מבאיאן שליט"א ומשם נדפסו והופצו ע"פ תבל דבריהם הק' של אדמור"י בית באיאן טשערנוביץ.

הרכבות באושוויץ

באחד הימים, עוד טרם הוקם הגטו בטשערנוביץ, הופיעו בבית רבינו ז'נדרמים רומניים, ובקריאות רמות החלו תובעים את ניירותיו של רבינו, רבינו אזרח אוסטרי היה, מגליציא, ולא היה בידו ניירות 'חוקיים'. מיד בראותם כך, פקדו על רבינו לצאת את הבית ולהמתין לגזר דינו ברחובה של עיר תוך שהם מחטטים בחורי הבית וסדקיו במצג של 'חיפוש ניירות'. הכל חרדו לבאות, הן באותם ימים מעשים שבכל יום היה, שנורו אנשים על עבירות, אף פעוטות מכך, ללא כל דין ומשפט.

בעוד רבינו ממתין, חלף קצין גרמני רכוב על סוסו ברחוב. משראה את רבינו עומד מחוץ לבית וממתין ובשמעו את המולת הז'נדרמים בבית רבינו, התעניין לפשר הדבר כשהוא אף פונה לרבינו בתואר 'הער רבינער' (כבוד הרב), משהשיבו רבינו כי החיילים מחפשים את תעודותיו, הניף הקצין בידו בביטול ומיד פקד על החיילים כי יעזבו את הבית.

ולרבינו, קרא הקצין כי יתלוה אליו למשרדו. משהגיעו למשרד, נכנס הקצין אל החדר לדקות ספורות והגיח משם כשבידו תעודות חתומות כדת וכדין, ללא אומר ודברים הגישם לרבינו ושחררו לאלתר לחיים ולשלום. בטרם שב אותו קצין לעסוקיו ה'דחופים', נכנס לבית העיריה בטשערנוביץ, שם סידר כי בית מדרשו וביתו של רבינו, יוכללו בתוך שטח הגטו. מה שלא כן היה מלכתחילה (זהו ג"כ מה שכתב רבינו בהקדמה על כך ש'עפ"י נס' היה נכלל בית מדרשו וביתו בתוך שטח הגטו).

שב רבינו לביתו כששפתיו מלאות שיר ושבח לבורא כל עולמים, על חסדיו הנראים והנגלים עמו בכל עת ובכל שעה, שאתו הוא להצילו מכל צרה וצוקה. ועל החסד שעשה עמו על שאף אין צריך הוא ליטול את מקל הנדודים ולגלות אל מחוץ לביתו, כי ביתו, כאמור, נכלל בתוך איזור הגטו.

בדיקה בכניסה לגטו באחת הערים בחבל בסרביה - רומניה

שוב מעשה, באנטישמי שונא ישראל וצורר כל היהודים, שהיה מתגורר בשכנות לרבינו. משפרצה המלחמה, הצטרף הלה לשלטון הרשע הרומני וכיהן בו כקצין צבא רם דרג.

בהכירו את רבינו, מנוי וגמור היה עמו לשלח את רבינו מארץ החיים.

באחד הימים, קם אותו גוי ועלה לביתו של רבינו, ופקד, כי על רבינו להתלוות עמו. פחד וחרדה נפלו על כל בני הבית, באותם ימים להוות בן לויה לקצין או חייל לקריאה ופקודה עלומה, היה פירושה אחד. מות ביריה. במקרה דומה, היה הקרבן נפרד מבני משפחתו וקרוביו ו'מתלוה' אל הקצין או החייל עד לקרן הרחוב, בקרן הרחוב היה איש הצבא מורה על הקרבן כי יסתובב ופניו לקיר, ובו במקום היה מחסלו.

רבינו לא היה אותה השעה על יד פתח הבית, ומשפרץ אותו קצין לבית, לא היה רבינו לפניו ולא ראה את רבינו.

מיד כשפער אותו רשע את פיו בפקודתו האכזרית, בתו של רבינו, מרת שרה אסתר המאירי ע"ה, לא איבדה את עשתונותיה ומיד מיהרה בבהלה לרבינו והאיצה בו כי יעלם מלפניו של אותו רשע למקום דלא שלטא בה עינא בישא, ויחבא עד יעבור זעם.

משנחבא רבינו במקום מבטחים, נעמדה בת רבינו מ' שרה אסתר ממול הקצין ובתוקף דרשה ממנו כי יציג מסמך המאשר כי עליו לקחת את רבינו וכי בלי מסמך לא יתלווה אליו רבינו בשום אופן. נדהם אותו אכזר מ'חוצפתה' של בת רבינו ומשך רגעים ארוכים לא הוציא הגה מפיו, בחלוף ההלם הראשוני, סינן בזעם, "לא תמלטו מידי, אכן כן, שוב אשוב לכאן מחר עם מסמך המאשר את הפקודה. בין כך הן, בידי אתם, לשבט

או לחסד, אם כן, המתינו נא למחר, מחר אשוב". כך לגלג במבוכה ועזב את הבית. הדאגה לא סרה מעיני האנשים, הן עתיד הוא אותו רשע לקיים את דברו ולשוב למחרת, ומה זה יענו לעומתו ביום המחר?

דא עקא שדיה לצרה בשעתה, והכל הניחו לדבר.

משבב רבינו להתהלך בבית, שוב היתו זו בתו מ' שרה אסתר שטענה לעומתו כי עליו להתחבאות עד ישכך זעמו וכעסו של אותו שכן רשע, אך רבינו לא נראה מודאג, רק הפטיר בשלוה: "מחר הוא כבר לא יבוא"...

למחרת אכן לא בא אותו הגוי שוב, כי נתפגר באותו הלילה ואת יום המחרת לא זכה לראות.

גטו אחר פינויו

קלני מראשי קלני מזרועי

כך בכל עת היה רבינו מיצר בצערן של ישראל ונותן נפשו עבורם בתפילות ותחנונים אמירת תהלים לבל ינזק איש מישראל חלילה ומצפה לישועתן בכל יום ועת.

את צערו וכאבו וכאבם של כל ישראל, ביטא רבינו בפיו בדרשות מספד מר שנשא עם שובם של הגולים מארץ גלותם היא טרנסניסטריה. וכה נשא רבינו את דבריו בבכי ובתחנונים קבל עם ועדה ועורר רחמים על ישראל בדמעות שליש:

"רבש"ע, כתבת בתורתך 'לא תקח האם על הבנים' אפילו בבעה"ח, וכעת לקחו האם על הבנים והרגו, ונשארו בנים יתומים בלי אב ואם רח"ל, ואם הי' לאדם שדה, הי' צריך להניח פיאה, וכעת, אפילו באוה"ע, שאם הי' לאדם כרם או יער לא הי' ביכלתו לקצוץ כל האילנות, רק להניח קצת כדי שישארו ולא יקוץ כל האילנות קטנות, כי המה יהי' ראוים עוד לגדל אותם לטובות המדינה. וכעת, בבני אדם, שהרגו כל המשפחה, הגדולים עם הקטנים, האבות עם הבנים ולא הושארו כלום מכל המשפחות שלהם לזכר עולם, ועקרו השורש שלהם שלא יגדל עוד מן המשפחות האלה עוד אנשים...

"והגה"ק מהר"מ מרוטינבורג בקינה איזה 'שאלי שרופה באש' מביא 'אוריד דמעות עדי יהי' כנחל ויגיע לקברות ישני שדי אצילך (דהיינו התורה הקדושה) משה ואהרן בהר ההר ואשאל היש תורה חדשה? ובכן נקרעו גלילך?' – דהא אין לנו ולא תהי תורה חדשה, כמ"ש הן 'העיר הקודש והמחוזות היו לחרפה ולביזות וכל מחמדי' טבועות וגנוזות ואין שיור רק התורה הזאת'. וכעת נשרפו ונקרעו התוה"ק וכל הספרים עד לאלפים"...

מס"נ על מצות תפילין. תפילין שהוברחו ע"י ר' פנחס נוימן למחנות טרנסניסטריה

"כמו שעני הי' שנגנב ממנו מטבעה קטנה, אך הי' מונח בארגוז של אדם גדול ושר, ע"כ אמר לשר 'תבקש הארגוז שלך כי גנבו ממך, ואם תבקש הארגוז, תבקש ג"כ המטבע ומהמעות שלי שהי' בשם'. **כן רבש"ע, תנקם נקמת הבתי כנסיות ובתי מדרשות והספרים שלך שנשרפו, ותנקם לעינינו ג"כ נקמת דם עבדך השפוך שהי' בין הס"ת ובתוך הבתי כנסיות ובהמ"ד. אך רבש"ע, למה נטשת את צאן עמך להרוג ולאבד ולשרוף, לתלות ולנחר אותם במיתות משונות ע"י אוה"ע וע"י שונאי ישראל ושונאי ה' ועוללים שואלים ללחם ואין, ונקרע הילדים בשני חתיכות בארכו וגם קברו אותם ואת עמם בחיהם חיותם?** היסופר בקבר חסדיך – שיהי' זה חסד על איש שביכלתו להקבר בקבר עפ"י דת תורתינו הק' ונהרג על מיטתו ביד ה' ולא ביד אדם – ע"י רוצחים במיתות משונות. אם ביכלתי לספר לך, רבש"ע, ואמתך באבדון, בעת שמת, מת בפיו 'שמע ישראל' ולא נאבד האמונת השי"ת ממנו ח"ו, אם ביכלתך לספר לך זאת מן אחרונים אשר המה היו חביבים אצלך תמיד וכעת נהרגו, אבות ובנים ה"ה הה"ג אבד"ק נעפולאקוויטץ ז"ל עם בנו הה"ג ר' יהושעלי פרענקיל אבד"ק פוטולוב ז"ל וכדומה קדושים ואנשי שם"...

ציור של פליט טרנסניסטריה - שער המחנה

עוד בעיצומם של ימי הצרות שנת תש"א עמד רבינו ונשא את דברו בדם לבו על צאן ישראל הסחופה והדוויה:

"ועל אלה אני בכי' ועיני עיני יורדי מים כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי דהיינו מר חתני הה"ג בנש"ק ירו"ש מוה"ר יצחק משולם לייפער ע"ה אבד"ק דארבאן במאהליב בחולאת טיפוס רח"ל אברך בן ד"ל שנים אשר הי' ת"ח מובהק וירו"ש ושלשלת היחסין ורודף צדקה וחסד נכד הייטב לב ונכד הה"ק ר"מ מפרימישלאן ונכד הה"ק ר"נ מראפשיטץ ועוד וגם בתי הבכירה ה"ה זוגתו הרבנית הצנועה רופדי צדקה וחסד וכפיה נותנו לעניים שהי' תמיד אורחים אוכלים אצלה מ' ריזל יכט ע"ה בת ל"ג שנים עם ילדה קטנה וגם נהרגו באמסאנע אמו"ח הה"צ בש"ק אידל בת הה"צ הג' ר' משולם פייביש גאטטעסמאן מסאניאטין וגם אחותי הה"צ בש"ק חי' סאשיא עם בעלה הרה"ג החו"ב ירו"ש שמואל זיינוויל בעער אבד"ק מאקוב עם ז' בנות ת"ח וירו"ש והי' לו ב' בנים שהי' להם התרות הוראה מהרבנים הגאונים בפאלין ובניהם הי' ת"ח ירו"ש וגם אחותי הרבנית הצנועה רחלי שהי' בעלה דיין ומו"צ באמסאנע וגם אחותי הרבנית הצנועה יענטשי ע"ה שהי' בעלה ר"מ ודיין ומו"צ באמסאנע וכולם עם בני' ובנותיהם ביו אחד ובעליהם הלכו בגולה ומי ידוע כעת מה נעשה עמהם וז"ש בירמי' י"ג ודמע תדמע ותרד עיני דמעה ואמר בחגיגה ה' ע"ב ג' דמעות הללו אחת על מקדש ראשון

וא' על מקדש שני ואחד על הגולה וי"ל שזה קאי על מה שנהרגו ועל מה שנהרגו במיתות משונות ואכזרות ועל מה שגלו אותם מביתם ולא קברו אותם בקברות אבותיו רק הרבה מהם נתנו את נבלת עבדך למאכל לעוף השמים בפאלין ובטראנסניסטער בלי קבורה ואכלו הכלבים את גופם וגזלו את ממונם ואת אשר להם ע"כ י"ל קול דמי אחיך צועקים עלי מן האדמה מדוע נהרגו במיתות משונות כאלה וברצונם לנקם נקמות מן הרוצחים האלה והילדים הקטנים שנהרגו באבן אחת בפני אמת המה צועקים להשי"ת שינקם נקמתם"...

כה עמד רבינו וביכה את אסון עמו.

Primăria Municipiului Cernăuți
Cabinetul Primarului

Autorizație

Noi, Dr. Traian Popovici, Primarul Municipiului Cernăuți, având în vedere că evreii, cari nu au fost evacuați din localitate, rămân pe loc până la noi dispoziții, considerând că se pot întoarce la fostul lor domiciliu, autorizăm prin prezenta pe ...

care posedă autorizația No. ... 941,

să rentre în fosta sa locuință situată în strada ...

No. ... apartament ... etaj

evacuat la data de 11 Octomvrie 1941.

Drept care s'a eliberat prezenta autorizație spre cele legale.

Primarul Municipiului Cernăuți:
Dr. TRAIAN POPOVICI

'אישורי פופוביץ' - המחזיק באישור זה היה מוכר כ'חיוני' לצרכי העיר והאזרחים וזכה להוותר בחיים

אודך ה' כי אנפת בי

על אף כי רבים היו מכאוביו של רבינו ותלאות חייו, הן טרם פרוץ המלחמה וביתר שאת לאחר שפרצה, מעולם לא נשמעה מפיו טרוניה או שמץ תלונה על ההנהגה העליונה אשר סיבבה את הצער שנגרם לו, ולא עוד, אלא שמעולם לא פסק פיו מלמלל ולספר בקרב ישרים ועדה את נפלאות השגחתו הפרטית של השי"ת עליו ועל בני ביתו ורחמיו המרובים, כששפתיו לא פוסקים מרון שיר ושבח לבורא כל עולמים על כל הטוב אשר זכה לו מידו הרחומה והמלאה.

ואף בתוך כל התלאה אשר מצאתהו לרבינו, אף בה היה מוצא את הטוב הגנוז בה, ושמח בה כמוצא שלל רב ומודה ומהלל למי שעשה עמו את החסד הפרטי הזה, ואף היה משפיע משמחתו זו בה' אלוקיו, על כל הסובבים איתו והשוהים במחיצתו.

עוברים את הדנייסטר ברפסודה רעועה (לא פעם נפלו יהודים מרפסודה כמו זו אל מותם)

יהודים מעונים ממתינים לגזר דינם על גדות הדנייסטער שהרשעים ימ"ש יעבירום את הנהר אל מחנות העבודה וההשמדה

יהודים מגורשים על שפת הדנייסטער בטרנסניסטריה בטרם שילוחם למחנה מוגילוב

ויהי אחר המבול

הרצחת וגם ירשת

משכב רבינו אל ביתו ובית מדרשו שבטשערנוביץ, נוכח בפלצות כבלע את הקודש, אחר שהפכוהו תושבי המקום לבית חרושת לעצים ונגרות. בו ברגע גמלה ההחלטה בלב רבינו כי אין מקומם של יהודים כי אם בארה"ק, וגמר אומר, שבהזדמנות הראשונה כי תקלע לידיו, יעלה לארץ הקודש לחון את עפרה ולעשות את שארית ימיו בין רגביה של ארץ האבות.

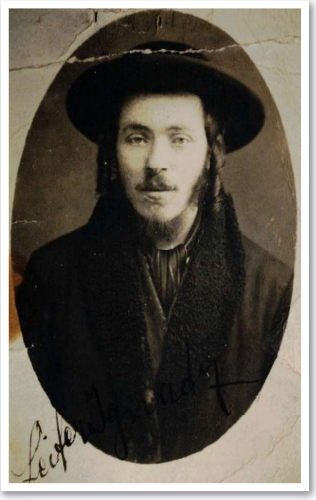
דא עקא, שכרטיס עליה מיידי לארה"ק לא היה תחת ידי רבינו. אי לזאת, פנה רבינו מטשערנוביץ הגדולה ושם פעמיו ומטלטליו הלא רבים, אל העיר דאראבאני המולדובית שבמחוז דורהוי, בה כיהן פאר עד פרוץ המהומות, חתנו הגה"ק ר' **יצחק משולם לייפער** הי"ד[ג] כרב ואב"ד.

את השריפה אשר שרף ה'

משנתפזרו עננ המלחמה, החלו החיים שבים למסלולם. לא למסלולם משכבר ימים, כי את השיגרה בטרם פרוץ המלחמה אין להשוות לזו שלאחריה, אם כי השגרה בה אין האדם נלחם על חייו בכל רגע נתון בו הנשמה באפו, אכן שבה לשכון בין היהודים. באותם הימים, או אז התבהרה לה גודל הטרגדיה וממדיה, בה נמחקו מעל פני האדמה חייה המפכים של יהדות רומניה על פסיפס אנשיה ושלל עדותיה ודעותיה. הניצולים – אחד מעיר ושניים ממשפחה – מצאו את עצמם בדד בעולמם ללא משען ומשענה, ללא צליל פתיחה לחיים תקינים.

אחד היה שהתנער מאפרו ואבלו והתעודד והכריז קבל עולם ומלואו 'כן ירבה'!

הוא רבינו זיע"א.

חתן רבינו הגה"ק ר' יצחק משולם לייפער אבד"ק דאראבאן הי"ד

הה"ג ר' ש.מ. האלענדער (טשערנאוויץ) שפענדעט 60 לעי
און רופט אריס: הה"ג יצחק משולם לויפער (דאראבאן)

פרסום בעיתון על תרומתו של רבינו למגבית אותה קיים הרה"ק האמרי חיים מויז'ניץ זיע"א ושולי המודעה צויין כי רבינו קורא לחתנו הגה"צ ר' יצחק משולם אבד"ק דאראבאן להרים אף הוא את תרומתו למגבית זו

ג. בן הרה"ק ר' **מאיר שלמה ממאנאשטאר** בן הרה"ק ר' **משה מנדבורנא** בן הרה"ק ר' **אהרן לייב מנדבורנא** בעל **'יד אהרן'** בן הרה"ק ר' **בערצ'י מנדבורנא** זיע"א.

חותן רבינו בזיו"ש הרה"ק ר' ישכר דוב מפעסט הי"ד

הוא הגבר ראה עני בשבט עברתו. אף הוא מיצה את כוס היגונים עד תומה כשמכל בית אביו הק' בגליציא נותר הוא בדד עם שני אחיותיו שנתגלגלה הזכות לידי רבינו והיה השליח להצילם עד אשר לא באו שנות הרעה ולמלטם מארץ גזירה אל מדינת רומניה בה היו להם חייהם לשלל. את בתו בכורתו הרבנית הצדקנית מ' **רייזל יכט לייפער** וחתנו הגה"ק ר' **יצחק משולם לייפער אבד"ק דאראבאן** שיכל כשנספו בעיר גלותם מוהילוב בהותירם אחריהם שתי בנות פעוטות חסרות ישע, מה גם שהיתה זו בתו היחידה מזיווגו הראשון ובה ראה נצר יחיד למחברתו מזיו"ר.

גם נתבשר באותו הזמן על הרצחו של חותנו הרה"ק ר' **ישכר דוב כהנא מפעסט** זיע"א[ד].

ועוד הושבר שבר על שברו בהתבשרו על הריגת אחיו הגה"ק ר' **אהרן אריה הכהן האלאנדער אבד"ק אמסנא** שכיהן כרב ואב"ד בעיר אמסנא על מקום אחיו הגדול רבינו המהרש"ם ומקום אבותיו הק', שהיה אחיו היחידי של רבינו והיו מקושרים זה לזה בעבותות אהבה בבחינת נפשו קשורה בנפשו, ולא זז רבינו מחבבו כל ימיו.

נצח ישראל לא ישקר

כארי התנשא אז רבינו על כל המשברים והגלים אשר עברו ראשו ויתחזק בה' אלוקיו ויוסף בו שמחה. כמאמר החסיד: (חוה"ל שער אהבת ד') 'אלקי! הרעבתני ועירום עזבתני, ובמחשכי הלילה הושבתני, ועוזך וגדלך הוריתני. אם תשרפני באש לא אוסיף כי אם אהבה אותך ושמחה בך!'.

כה טרח רבינו להיטיב ולהקל מעל אחינו בני ישראל את משא העינויים והייסורים בעמל גוף ונפש עד שגופו הק' לא עמד במעמסה העל אנושית למען אחרים כשעל עצמו אינו חס ואינו מביט כי יהנה אף הוא מעמל ידיו אכילה שתיה ושינה. נתן בו המאמץ הנשגב את אותותיו ונחלש עד מאוד, אך גם ממיטת חוליו לא נח ולא שקט לדאוג לאחיו המעונים, עד כי משנסתיימה המלחמה בחודשי האביב דשנת תש"ד אחר שהעתיק רבינו את מושבו מטשערנוביץ לדאראבאני מצא רבינו את עצמו חולה אנושות מאפיסת כוחות ותת תזונה מרוב אונים ואימוץ כוח. הרופאים אשר עמדו על מיטת רבינו לסעדו בחוליו הרימו את ידיהם בייאוש מול בני המשפחה הפוכרים את ידיהם בחוסר אונים.

משראה זאת רבינו, נתגבר ויסב פניו אל הקיר ועמד ושפך את מר שיחו לפני השי"ת כי ירפאו, יחלימו

ד. בן הרה"ק ר' **מנחם מנדל כהנא מווישאווא** (בן ר' **יצחק לייב כהנא מווישאווא** נכד הגה"ק ב' **קונטרס הספיקות** זיע"א) חתן הרה"ק ר' **אלעזר מבעלזא** בן הרה"ק **שר שלום מבעלזא** זיע"א, וחתן הרה"ק ר' **משולם פייבוש מסניאטין** (חותנו בזיו"ש של אביו של רבינו, מרן מהרנ"ד) ולמעלה בקודש.

אחיינו של רבינו כ"ק הרה"ק ר' ישראל מסטאניסלב זיע"א עם אביו גיס רבינו
כ"ק הרה"ק הנחל יצחק מזוטשקא זיע"א

ויחזקו אך הפעם למען הוסיף פרסם את שם ה' הגדול והנכבד ולהפיץ את דבר המלך ותורותיו לישראל.

כנגד כל הסיכויים, קם רבינו ממיטת חוליו והתהלך על רגליו והוא בריא אולם, לשמחת לב כל מעריציו ומוקיריו.

כל פועל ה' למענהו

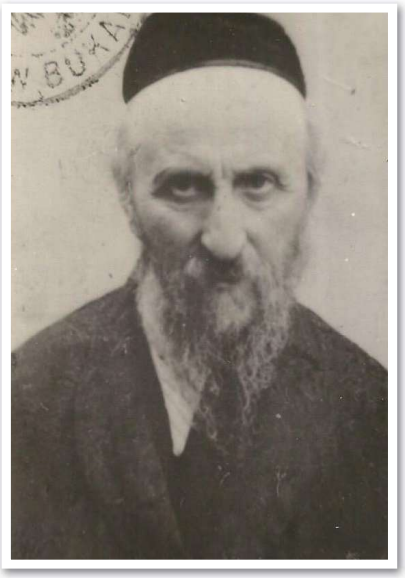
רבינו זיע"א משתתף בשמחת אחד ממקורביו

עם שובו של רבינו להתהלך בארצות החיים, שב במרץ עלומים לפעול ולהוסיף פעלים למען החזיק בדקי היהדות שנתרופפו עת שנתפרקו מוסדי תבל בעת המלחמה.

ייסד תלמודי תורה ובתי מדרשות לתורה ולתפילה, עודד ושוחח עם הפליטים, אימץ את לבבם וחזק את רוחם השבורה לפתוח דף חדש בחייהם ולשוב ולהתהלך ברחבה באור פני מלך חיים, בדרך אבותיהם וזקניהם שנספו ונהרגו בשנות האימים.

באותם ימי בלבול וטשטוש, כשהעתיד לוט בערפל, איש אינו יודע האם ישובו היהודים ויתקעו יתד בערי מולדתם באירופא או שמא יארזו את מטלטליהם ויעלו ארצה, כבר היה רבינו מיטלטל בדרכים כשבעגלתו המקרטעת מטען קדוש של ספרי קודש על מנת לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, בכל מקום בו נתייסדו הקהילות מחדש ונתארגנו הפליטים יחדיו להתחזק ולהתעודד ולשוב ולקומם מוסדי תבל מתוך הגחלים העשנות.

באחת מנסיעותיו של רבינו, רדפו אחריו חורשי רעתו ע"מ

רבינו. תמונת פספורט אחר המלחמה

לרצחו נפש ולקחת את שללו שנשא עמו. תוך כדי מנוסה, נפל מעגלתו של רבינו ארגז ספרים. רבינו התרחק מן המקום במהירות ע"מ למלט את נפשו מן המבקשים אותה. מצאו הרודפים את הארגז והסיקו כי בתוכו נמצא כל הונו ורכושו של רבינו וחדלו מלרדוף אחר רבינו. ותנצל נפש רבינו בפעם המי יודע, בחסד ה' אשר היה עליו תמיד להצילו מכל צרה וצוקה.

באותה התקופה, באחד מערבי הפסחים אותם עוד ערך רבינו בניכר, נכנס אל ביתו של רבינו אחד מפליטי המחנות, אותו אדם בטרם המלחמה, היה בעל בעמיו חסיד וירא שמים. המלחמה ערטלה אותו מכל נכסיו הפיזיים והנפשיים ונותר לו בדד בעולמו ללא קרוב ומודע, משפגו עננ המלחמה ראה כי חרב עליו עולמו, ילדיו ומשפחתו עלו בסערה השמימה, רכושו נגזל ונכסיו כלו בעשן הצוררים. במר יאושו שאל את נפשו למות. רגליו כמו הובילוהו לאיטן אל ביתו של רבינו בעיצומם של ההכנות לאפיית המצות.

עבודה כבירה הושקעה בהכנה לאפיית המצות. רבינו היה מכשיר את כל ביתו, את המטחנה, את הכלים הנלווים במאמצים על אנושיים, כשילדיו הנותרים מסייעים בעדו ככל יכלתם. מובן כי בעת שכבר החלו סוף סוף באפייה, היה זה כבר סיומה של העבודה, והכל ייחלו לראות את המצות הריחניות מונחות על השולחן בהדרן.

כך בשעה זו מצא האומלל את רבינו בביתו. מן הסתם כה שקוע היה באבלו האישי, שכלל לא השים את לבו למתחולל סביבו.

מיד כשראהו רבינו נכנס לביתו שפוף וכאוב, עזב רבינו את כל ההכנות בעיצומן, ערך מיד שולחן ממה שמצא בארונות הבית והתיישב באורך רוח עם היהודי המסכן לנחמו ולעודדו, לשאת עמו באבלו ולשים לו אוזן קשבת לשפוך את זעקתו האילמת על הזוועה והשואה שפקדה את ישראל בכללותו ואותו בפרט.

ישב רבינו, הקשיב, האזין, הכיל והשתתף. לאחמ"כ אף הרעיף טללי נוחם ועידוד, וחתם, אחר שעות ארוכות, בהבטחה כי בכל עת שיבואו הריהו אורח רצוי ונחוץ, בכל שעה בכל עת.

רק משווידא רבינו כי רווח לו ליהודי ועוד נתוסף בו כוחות איתנים לעמוד באשר נגזר עליו בדין שמים מתוך שמחה ופיוס, שב רבינו והחל באפיית המצות שהתאחרה בשעות רבות.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך

מעשה פלא התרחש עם רבינו בעת שהותו בעיר דאראבאן. שנה אחת, והנה בצורת קשה פקדה את העיר, אין גשם ואין מטר. בקריאה נואשת שלחו מאת השלטונות בקשות נרגשות אל כל כהני הבעל וראשיהן הכמרים והנזירים מנהיגי הדתות השונות שנמצאו בעיר, למען יפעילו את כוחותיהם ה'שמיימיים' ולהראות את 'כוחם וגבורתם' לעין כל להוריד מטר על העיר החרבה.

מיד יצאו בזה אחר זה כל דת ומנהיגה וכוהנה אל רחובות העיר "ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואין קול ואין עונה ואין קשב" שפכו הגויים מים ויעשו בלהטיהם להוציא מים, אך לשוא,

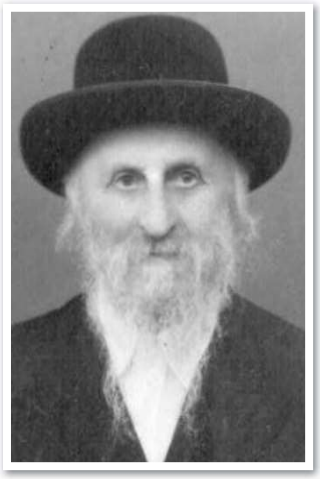
לא נתקשרו השמים בעבים, ולא הוורתה האדמה, אף לא בטיפת מים אחת.

בצר להם, פנו השלטונות גם אל רבינו, כרב ומנהיג היהודים בדאראבאן, כי יעתיר בתפילה ברחמים ותחנונים לפני השי"ת כי ירחם עליהם ולא ימותו גם הם גם בתיהם, בצמא וברעב.

רבינו זיע"א

משמע רבינו את הבקשה, מיד צפו ועלו מול עיניו מאורעות השנתיים האחרונות בהם עשו בהם השליטים כאוות נפשם כשגויי העיר מסייעים בידם ונהנים למראה עיניהם ולמשלח ידיהם בבזה. ויתרומם רבינו בכאב עצור ממושבו ויקרא בקול לא לו "הכיצד זה לא תבושו לבוא בצר לכם אלינו היהודים ולבקשנו להתפלל למענכם, הכי לא זה אתם הייתם מענינו, רוצחינו והורגי הורינו, אחינו וילדינו? בושו והכלמו לכם! כלום לפחות את הגזילה שתחת ידיכם, רכוש, קרקעות וחפצים, החזרתם לידינו? את ירושתכם שירשתם מאיתנו בחיינו?", הטיח בהם רבינו.

רבינו בערוב ימיו

נבוכו חברי המשלחת ונדהמו מהצלפות לשונו של רבינו ולא יכלו להשיבו דבר, כי ידעו גם הם היטב כי הצדק עמו. ויקומו ויעזבו נכלמים את בית רבינו.

עוד באתו היום הושב רכוש רב ממון ובתים לידי היהודים הבעלים האמיתיים כפי הוראת השלטונות, ברצונם כי יתפלל רבינו בעדם.

רבינו ככהן בפדיון הבן מברך את הנפדה בברכת כהנים

רבינו מסדר קידושין אחוז שרעפי קודש בשמחת אחד ממקורביו

אחר זאת נעתר רבינו להפצרותיהם ויצא בראש קהל עדתו אל רחוב העיר ועשה את כל סדר התפילות והזעקות הנהוג בעצירת גשמים ושני בצורת. ויהי, עוד בטרם כילו רבינו והיהודים שסביבו להתפלל את כל הסדר הנהוג, החלו השמים מתעטפים בעבים ומיד החל יורד גשם עליז ושוטף ומרוה את האדמה, לעיני כל

הגויים העומדים ורואים את הקולות והברד, ותהום כל העיר ויאמרו אצבע אלקים היא. ויתקדש שמו של השי"ת בקרב גויי הארץ למאוד וכן גדל אף שמו של רבינו כצדיק קדוש שתפילתו נשמעת במרומים ולמאז התייחסו אליו כל יושבי העיר אף הגויים בדרך ארץ ובמורא וידעו כי איש קדוש עובר עליהם ואף היו באים להתברך מפיו הק' בכל עת.

היתר עגונות

אחר המלחמה שאלות היתר עגונות רבות ריחפו בחלל ואין פותר אותן. הכל היה לוט בערפל. מי חי, מי מת, מי ברעב, מי במגיפה, מי בחניקה ומי בסקילה, מי נח ומי שקט.

כראש וראשון לכל דבר שבקדושה, מיד שינס רבינו את מותניו, לבקש ולחקור, אחר עגונות ובעליהן להתירן, או לאסרן, הכל כדבר האלקים ותורותיו. ישבו רבינו ורבני רומניה הנוספים, וקבצו על יד על יד שמועות ועדויות, בדבר ההרוגים והנספים, הקיימים ושאינם. בבחינת 'ויעמדו בין החיים ובין המתים'.

התכתבות עניפה בענין זה הותיר רבינו אחריו עם כל גדולי דורו ורבניו. הכל סמכו את ידיהם על פסקיו של רבינו והיו מריצים אליו את שאלותיהם ותשובותיהם. כתובתו הפכה למרכז העצבים לשאלות העגונות והמסתעף.

אחת מהעגונות עמן עסק רבינו עם רבנים נוספים בהיתרה, הותרה ע"י רבנים רבים מלבד רבינו. ישבו הרבנים עם רבינו ודנו עמו בשאלה של עלובה מרת נפש זו.

לידי אותה עגונה נשלח מברק מטעם שלטונות רוסיה, המבשר, כי בעלה ששירת בצבא הרוסי, נהרג במהלך המלחמה. וכמובן, הם מצרפים את תנחומיהם לנוות ביתו על מות החייל רב הפעלים ועתיר הקרבות.

רוב הרבנים צידדו להיתר אותה עגונה, אך רבינו התבצר בעמדתו כי אין להתירה להנשא. משדרשו ממנו הרבנים נימוק לפסקו זה, השיב רבינו דברים בלתי נהירים ודחם בקש ובגבבא, בלי טעם ברור. שבו הרבנים ודנו לפניו בצדדי השאלה, אך רבינו בשלו, שאין להתירה, מבלי לספק סיבה ברורה שבשלה נמנע הוא מלהתירה. משראו הרבנים כי טעמו כמוס, משכו את ידיהם משאלה זו ולא אבו להפך בהיתרה של אשה זו מבלי שרבינו ישתתף עמם בפסק.

כך הלך דינה של אותה אשה ונדחה למועד בלתי ידוע.

יום אחד כלו כל הקיצין עבור אשה זו ותקם ותעלה לבית רבינו. החלה אותה אשה זועקת במר יאושה כי אינה זזה מהבית עד כי יצטרף רבינו להיתר. בין הדברים גם הכריזה, כי ברור לה הדבר כשמש בצהריה כי בעלה אינו בין החיים.

שמע רבינו את הכרזותיה של האשה ולא התרגש יתר על המידה. השתתף בצערה, אך את התורה אין

משנים.

ויהי כי הכבירה בדבריה והטיחה בזעם את תסכולה על איסורה, פתע פתאום פנה אליה רבינו ויאמר לה:

"שמעי נא בת ישראל יקרה. ביום פלוני, בשעה פלונית, פני נא לשוק פלוני, שם תמצאי את בעלך החי – ולא המת".

משמעה האשה כך, החרישה והלכה לביתה. ביום הנקוב, בשעה היעודה עליה ניבא רבינו, עשתה אותה אשה את פעמיה אל המקום המדוייק עליו הצביע רבינו בדבריו, ופגשה שם את אישה המת-החי.

ויהי לפלא.

מעשה נאה מספרים בני המשפחה בענין זה.

בעת ששהה כבר רבינו בעיר בוקארעשט, בדרך לארה"ק, התגורר יחד עם גיסו, חתן אביו, הרה"ק ר' **יצחק אייזיק מזוטשקא** זיע"א, באותה הדירה.

באחד הימים, הגיעה בדואר לרבינו שאלה בענין היתר עגונה. שאלה סבוכה המצריכה ישוב הדעת. נטל רבינו את השאלה ועיין בה.

משסיים לעיין, נטל דף מזדמן ומיד החל עטו רץ ע"ג הדף. לא היה אז תחת ידו של רבינו ספרים. משסיים לענות את התשובה, סגר את המכתב ומסרו ביד אחיינו, בן גיסו, ישראליק'ל. מי שנודע ברבות הימים כהאדמו"ר ר' **ישראל מסטאניסלוב** זיע"א, למען ישלחו חזרה אל הכתובת ממנה נשלחה השאלה.

ראה ר' יצחק אייזיק את הנעשה, פנה לרבינו בשאלה, הכיצד זה כתב ללא ספרים והשיב תשובה על היתר עגונה, שהיא חמורה שבחמורות, בשהות מועטה כ"כ ובלא שהיה שום ספר למראה עיניו?! הכיצד נוטל הוא על כתפיו שאלה כבדת משקל שכזו, ללא עיון וישוב הדעת ארוך?!

שמע רבינו את דברי גיסו, מיהר וקרא אחרי הילד ישראליק'ל, שזה עתה יצא מעל פניו ופניו מועדות אל הדואר לשלח את התשובה ליעדה, כי ישוב לאחוריו. מששב הילד, פתח רבינו את המכתב ונתנו לידי גיסו לעיונו.

עיין ר' יצחק אייזיק, שבקי היה בכל מכמני התורה, בכובד ראש בתשובה הפרושה לפניו, ונדהם למראה עיניו, כיצד זה כלאחר היד כתב רבינו כתשעים (!) מראי מקומות וציונים לדבריו בתשובה, ובכולם, ללא יוצא מן הכלל, קלע רבינו אל השערה לא יחטיא, כמו היו הספרים פתוחים לפניו והעתיק את תוכנם אות באות מילה במילה.

ושוב לא פקפק בתשובותיו של רבינו, אף אלו שנכתבו למראית עין ללא עיון.

הכל מעלין לארץ ישראל

השלטון הרוסי שפרש את חסותו האימתנית על מדינות אירופה המדממת והביאן תחת כנפיו 'הרחומות', נאמן לשיטתו הקומוניסטית, מיד בבואם לגאול את הארץ מידי הגרמנים והרומנים הארורים, החילו את כל חוקי 'האהבה והרחמים' של 'שיטת' הקומניזם הארורה לא פחות מהגרמנים עצמם, על כל המדינות המדממות שכבשו זה עתה, אלא שפתחו פתח כחודו של מחט בתוך עב ענן מסך הברזל, בעדו ניתן ליהודים רבים לעזוב את ארץ מולדתם הבוגדנית ולבוא אל הר ה' ולתקוע בו יתד נאמן לחיים מלבלבים ופורחים בארץ מגורי אבותיהם – ארץ הקודש.

גם רבינו זה מכבר משאת נפשו וכיסופיו היה לעלות לארץ הקודש, אלא שגם כאן כבכל ימיו, היוה הכסף מכשול גדול ובלתי עביר בפני הרצונות והמאוויים, לא היה בידו של רבינו פרוטה לפורטה כדי לשלם אף את הוצאות הנסיעה מדאראבאן הקטנה עד נמל קונסטנצה.

ברם זכורה אותה אשה לטובה, היא בתו של רבינו, האשה הצדקנית מ' **שרה אסתר המאירי** ע"ה, שאותה שלח אביה הגדול להורות לפניו גושנה ולסלול עבורם את הדרך, שזכתה לעלות אל ארץ האבות ולחונן את עפרה מיד אחר נפילת שלטון הנאצים ועוזריהם, בעליות הנוער המאורגנות, שבבואה אל הארץ הנחמדה הטתה שכמה לסבול עול עבודות פרך וטרחה טרחות רבות ויגיעות בלתי ניתנות לתיאור למען יהא בידה לשלוח מעות לרבינו לקנות כרטיסי נסיעה לארה"ק בעוד היא עצמה, אף כדי מנעלים לרגלה לא היה בידה, רק מנעלי עץ גסים וזולים שמשו עבורה כמנוח לכף רגלה.

והיה רבינו משיב לה אהבה כל ימיו על אדמתו עבור יגיעתה בעמל כפיים ונפש עבורו ועבור בניו הקטנים ואף הבטיח לה בקדושתו כי בכל עת שתזדקק לישועה וברכה בגשמיות וברוחניות תוכל לפנות על קברו והוא יעשה עבורה כל אשר יהא בידו למען להביא לה מנוח ומרגוע בדבר שתצטרך אליו. אכן, אחר פטירתו השתמשה מ' שרה אסתר ע"ה בברכה זו פעמים מספר וזכתה לישועה וברכה מלוא חפניים כהבטחת אביה הק'.

סמוך למועד יציאת רבינו את דאראבאן, נפלה בתו העלמה מ' מירל יענטל למשכב. מצבה התדרדר והלך, בני המשפחה ובתוכם רבינו קרעו שערי שמים בתפילות להחלמתה, אך נגזרה הגזירה ותלקח בימי עלומיה הצעירים ביום כ"ח ניסן תש"ז ותקבר בעיר דורהוי הסמוכה.

שבור ורצוץ היה רבינו ממאורעות המלחמה ועוד קודם לכן, אך לא נתן לרוחו לפול לזרועות הייאוש והעצבות, ושוב נטל כוחות לו לא ושב והתעודד והתחזק בה' אלוקיו, בהצדיקו עליו דין שמים באהבה ובשמחה.

וכך, כשהוא מותיר מאחורי גבו נפשות רבות מיוצאי חלציו ובשר מבשרו שהיו ואינם עוד, זכה לבסוף רבינו לבוא אל ארץ האבות בשלהי שנת תש"ז כשמטלטליו הלא רבים עמו ופניו לעבר חיי קדושה וטהרה בארץ הקודש. גם זכה רבינו עוד לפקוד את הכותל המערבי עוד בטרם עלו הציונים לשלטון (אחר קום המדינה נחסמה הגישה אל הכותל המערבי, והיה הכותל תחת שליטה ערבית. משנכבשה העיר ירושלים כולה, בשנת תשכ"ז, כבר היה רבינו שנתיים ימים בגנזי מרומים).

גטו וורשה

רפרוף ביומן זמנים

בתשרי שנת ת"ש (ספטמבר 1939)

נכבשה ונרמסה וורשה תחת שרשראות המשוריינים והטנקים הגרמניים, הצבא הנאצי הביס שוק על ירך את הצבא הפולני שבא לבלום אותו כאשר הוא מצויד בסוסים אבירים שנהדפו ללא קושי וורשה הייתה נתונה למצור מתמשך, ומיד בכניסת גייסות הפלישה הופעלו שורה ארוכה של חוקי יסוד הכוללים:

1. סימון יהודים בתו ובסימן היכר.
2. הפקעת רכוש יהודים.
3. עבודות כפיה של יהודים למען המאמץ המלחמתי.

בתשרי שנת תש"א (אוקטובר 1940)

הכריזו הנאצים על סגירתם וכליאתם של יהודי וורשה לתוך מחיצות הגטו, אשר אל תוכו דחקו עוד ועוד יהודים ממגוון קהילות מרחבי פולין הכבושה. כך שבזמן קצר למאוד (חצי שנה) התרכזו בגטו יותר מחצי מיליון יהודים.

בחודש אב תש"ב (יולי 1942)

הונפק צו המורה לחסל את גטו וורשה ותוך חודשיים הועברו ברכבות יותר מ-300 אלף יהודים אל 'אזורי-המזרח' שם הוקמו מחנות השמדה נודעים לשמצה מרבית המגורשים נשלחים בעיקר אל תאי הגזים במחנה טרבלינקה.

בחודש חשון שנת תש"ג (אוקטובר 1942)

הוקמה בין כולי הגטו פועלה מחתרתית נרחבת בשם 'ארגון יהודי לוחם' שעלה בידו להשיג קומץ כלי נשק והחלו לרקום התארגנות למרד הגדול .

ערב פסח שנת תש"ג (18 באפריל 1943)

פרץ המרד שנודע בשמו המלא "מרד גטו וורשה" מרד שנועד לכישלון חרוץ עוד בטרם התחיל. החשבון היה פשוט: מארגני המרד סיפקו נשק לכמה מאות יהודים כאשר בתוך הגט נמצאים 50,000 אנשים חשופים לקרב ללא אמצעי לחימה ברשותם.

בחודש ניסן –תחילת אייר (תש"ג (אפריל- מאי 1943)

הוצת הגטו על כרעיו וקרבו, הנאצים השליכו אש בכל. השריפה והגז בתעלות הביוב הותירו אחריהם תלי חרבות והרס מוחלט.

בטבת תש"ה (ינואר 1945)

הצבא הנאצי החל לסגת והצבא האדום כבש את וורשה התקבצו כ-200 יהודים ששרדו את השמדת הגטו ויצאו מתוך מחבואים ובונקרים מאולתרים וממקומות מסתור שהעניקו להם פולניים אזרחי המקום.

צ'יצ'וב / Cyców

צ'יצ'וב כשדה תיחרש

כפר לא גדול במושגים של פולין הענקית סמוך ללנצ'ה ולובלין. מעדיות חיות וכתובת עולה שעד מלחמת העולם השנייה היו בעיירת צ'יצ'וב קהליה יהודית לא גדולה אבל חיה ותוססת

במספרים:

בשנת 1921 חיו בתחום העיירה 852 נפשות ומתוכם 181 יהודים במסמכי היושב מופעים רוב היהודים תושבי צ''יצוב כבעלי מלאכה כדוגמת חנוונים סוחרים או רוכלים שמציעים מרכולתם בעיירות ובכפרים הסמוכים.

מחשובי העדה דקהילת צ'יצוב היה הרב המפורסם ישכר דב (בעירש) פרידמן זצ"ל היה ת"ח מופלג חסיד וצדיק. כיאה לחסידי פולין שלא הפכו את תורתם קרדום לחפור בו היה גם הוא מנהל חנות מכולת בה היה יושב ועוסק בתורה ואשתו הרבנית מנהלת את החנות בפועל.

בית גדול היה לרבי יישכר דב, בית שמגדלים בו תורה ויראה. כמו"כ היה פותח את ביתו לכל אורח או הלך שהיה מזדמן לצ'יצ'וב היה יודע את הכתובת של רבי ישכר דב בו היה מוצא מיטה מוצעת ושולחן ערוך.

בפרוץ המלחמה עם כיבוש הצבא הנאצי את המקום הטילו הגרמנים גייוס כלילי של תושבי העיירה עבור עבודת כפייה מפרכים כאשר בהמשך הם נשלחים למחנה סוביבור – תוך רצח המוני של האנשים שניסו להסתתר

הרה"ח רבי גרשון פרידמן שליט"א מבני ברק ניונ"כ לסבו הגדול רבי ישכר דב זצ"ל מעלה זיכרונות על עולם שלם שחרב עיירת מוצאו צ'יצ'וב ועל יוצאי העיירה שהצליחו לברוח בעור שיניהם והקימו משפחות כאן בארץ הקודש.

שאלוניקי

מחורבן הבית ועד חורבן השואה

מן הקהילות העתיקות ביותר בכל ישבת אירופה נמנית שאלוניקי , עפ"י מקורות היסטוריים מהימנים הרי שתכף לאחר חורבן בית שני כבר הישוב היהודי צמח שם והשריש קהילה. הנביא יואל מתאר את הולכת השבויים מארץ ישראל: ובני יהודה ובני ירושלים מכרתם לבני היוונים (יואל ד' ו') – וכך גם (להבדיל) בחיפוש בכתבי פילו האלכסנדרוני שעוד נכתבו לפני הספירה הנוצרית אנו מוצאים-תיעוד על ריכוזים ויושבים יהודיים בכמה אזורים ביוון הקדומה כמקדוניה וקורניט דאז.

מן החשובות ביותר מבחינת הקף דתי ויהודי הייתה שאלוניקי, אולי את ווארשא הבירה הפולנית ניתן להשוות אליה אשר שתיהן עיצבו ערים ועם בישראל בתוך ים הגולה הנוכרי.

שאלוניקי מוכנה גם בשמה הנודע סאבאטופוליס (עיר השבת) הודות לכך שהנמל הגדול שהיה עמוס לעייפה במשך השבוע הרי שבשתות ומעודי ישראל הוא היה חתום וסגור אין יוצא ואין בא.

סופה המר והנמר שגדע את פתיל חייה הארוך והמפותל מזכיר במידה נכרת גם את גורלה של העיר ווארשא . יהודי שאלוניקי כאחיהם הווארשווים הובלו דחופים וסחופים בקרונות המוות עד שערי המוות של אושוויץ ונעקדו על קידוש השם.

ביום ט' ניסן תש"א (6 באפריל 1941) – הסתער צבאו של היטלר ימ"ש במבצע בזק בכיוון יוגוסלביה ויוון.

ביום כ"ו ניסן תש"א (23 באפריל 1941) – הובסה ממשלת יוון ונכנעה לצבא הנאצי

ביום כ"ג ניסן (20 במאי 1941) – ערכו הנאצים לראשונה בתולדות היסטוריית הלחימה פלישה אווירית בכוחות צנחנים על אי כריתים וכך השלימו למעשה את כיבוש יוון.

ביום ח' אדר תש"ג (15 במרץ 1943) החלו המשלוחים החיים של יהודי שאלוניקי בקרונות משא אל עבר מחנה ההשמדה המרכזי באושוויץ .

ביום ב' אלול (17 באוגוסט 1944) הגיעה אל מחנה ההשמדה המשלוח האחרון של יהודי שאלוניקי –כ-1200 נפשות שהיו בעצם כל האוכלוסייה היהודית באי רודוס.

מ- 75.000 יהודים שהתגוררו ביוון על סף כניסת הנאצים ב1941 שרדו אך ורק 16.000 יהודים.

צרפת

רפרוף ביומן זמנים

בראשית מאי 1940 פתח הצבא הנאצי בהסתערות בזק מוחצת, הצבא הצרפתי שלעג לצבא הנאצי נותר בהלם קרב ולכניעה מידית.

ב-25 ביוני 1940 נחתם הסכם שביתת הנשק ותחילת שלטון הבובות של המרשל פטן הנתון להוראות ישירות מהממשל הגרמני. בימים הסמוכים להסכם השביתה, החלו הגרמנים במסע מזורז לטיהור צרפת כולה מיהודים. שורה ארוכה של צווים וחוקי הפליה קשוחים, יצאו 'בצו עשה' בצרפת כולה.

ב-2 לאוקטובר 1941 בלילה שאחרי יוה"כ הקדוש של שנת תש"ב. התנפלו חיילים נאצים ובעידוד מלא של המון צרפתי זועם ואנטישמי, פרצו אל תוכי ביתי הכנסת הגדולים והקטנים בפאריס הבירה חילולו אותם קשות ושדדו את תשמישי קדושה אשר בתוכם.

ב- 14 בדצמבר 1941 הטיל מפקד צבאות גרמניה בצרפת את ה'קונטריבוציה (תשלום קנס) על סך מיליארד פרנקים על היהודים. בתוך כך הוצאו גם להורג מאה יהודים באשמה שהם בעצם קומוניסטים ואנרכיסטים.

ב-29 ביוני חוקק צו המורה שעל כל יהודי לחבוש כובע יהודי עבור זהות עם כתובת ז'ויף (יהודי בצרפתית)

ב-16 ביולי 1942 בצעו בפאריס חטיפות ומאסרים המוניים. וכבר באותו יום, נכלאו למעלה משלושים אלף יהודים והועברו למחנה הריכוז דראנסי, שהוקם בעיר דראנסי שמצפון לפריז שהוקם על ידי הנאצים בכדי לשמש תחנת מעבר בגירושם והשמדתם של יהודי צרפת. כשליש מיהודי המחנה שנשלחו להשמדה במזרח היו אזרחים צרפתים. אחרים היו מהגרים יהודים בעלי נתינות זרה גרמנית, פולנית ואחרת שחיו בצרפת.

ב-6 ביוני 1944 ט"ו סיון תש"ד- ערכו הכוחות של מעצמות הברית נחיתה רחבה והמונית בחוף נורמנדיה, הנחיתה הייתה בעצם תחילת גאולת אירופה מידי ציפורני הנאצים. וכך בשוך הקרבות, גודל החורבן של יהודי צרפת הלך והתבהר. מתוך 300 אלף יהודים שהיו בראשית המלחמה נותרו מהם רק שליש כערך 110 אלף יהודים, **הי"ד.**

יהודים במחנה הריכוז דראנסי בצרפת

קינת האדמו"ר מהר"ש מבאבוב זצוק"ל אוד מוצל מאש על חורבן יהדות פולין

זִכְרוּ נָא וְקוֹנְנוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, קוֹלְכֶם יִשָּׁמַע בְּרָמָה
כִּי הִשְׁמִידָה גְּרַמַנְיָה אֶת עַמֵּנוּ בִּימֵי זַעַם הַמִּלְחָמָה
בְּמִיתוֹת מְשֻׁנּוֹת אַכְזָרִיוֹת, בְּרָעָב וּבְצָמָא
אַל תִּשְׁכְּחוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת, עֲדֵי תִּזְכּוּ לִרְאוֹת בְּנֶחָמָה.

צַעֲקָתָם וּבְכִיוֹתֵיהֶם, צְפוּפִים וּסְגוּרִים בִּקְרוֹנִים
בְּצֹאן לְטֶבַח יוּבָלוּ לִשְׁרֵפָה בִּכְבִישׁוֹנִים
קוֹל שַׁוְעָם יְזַכֵּר תָּמִיד לִפְנֵי שׁוֹכֵן מְעוֹנִים
בְּקָרְאָם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, מָסְרוּ נַפְשָׁם לַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים.

רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת וְתַלְמִידֵיהֶם, וַחֲמוֹנֵי עַמְּךָ שָׂמָה
הֶעֱבִידוּם בְּעִנּוּיִים קָשִׁים, וַהֲרָגוּם בְּיָד רָמָה
דְּמֵי יְלָדִים רַבִּים צוֹעֲקִים אֵלֶיךָ מִן הָאֲדָמָה
נְקֹם נִקְמַת טַף וְנָשִׁים, לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה.

עַל שְׂרֵפַת אַלְפֵי מִדְרָשׁוֹת וּבָתֵּי כְּנֵסִיוֹת
רוּחוֹת סִפְרֵי תוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ. נְקוֹנֵן בַּשְּׁאֵ[ר]יוֹת שָׂלְחוּ
בְּאֵשׁ מְקָדְשֵׁי אַל, חִצִּיתוּ וְעֵינֵינוּ צוֹפִיוֹת
יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה, דָּיִן בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת.

זָעֲקוּ שָׁמַיִם וַאֲדָמָה, עַל אַלְפֵי עִירוֹת מִבְצְרֵי תוֹרָה
אַרְצוֹת אֵירוֹפָּא וּקְהִלּוֹתֶיהָ, גּוֹחֲלֵי וּמְקַיְמֵי מְסוֹרָה
צַדִּיקִים זְקֵנִים וַחֲסִידִים, דִּבְקֵי אֱמוּנָה טְהוֹרָה
מִיּוֹם גָּלֵינוּ מֵאַרְצֵנוּ לֹא הָיָה כָּזֶה כִּלָּיוֹן נוֹרָא.

רַחֵם עַל שְׁאֵרִיתֵנוּ, הַבֵּט נָא מִשָּׁמַיִם
לְמַחֲנוֹת הַקְּדוֹשִׁים, פִּי עֻשַּׁר כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם
קוֹמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ, וְנַחֲמֵנוּ בְּכִפְלַיִם.
רוֹמְמֵנוּ, וַהֲבִיאֵנוּ לְצִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם.

קינת הרב ואזנר זצוק"ל
על חורבן יהדות אירופה

אֵשׁ תּוֹקַד בְּקִרְבִּי / בְּהַעֲלוֹתִי עַל רוּחִי / חֻרְבָּן עֲדָתִי

קִינִים אֲגִידָהּ / בְּזִכְרִי קְדוֹשַׁי / עָרְבָה שִׂמְחָתִי

קְהִלּוֹת קֹדֶשׁ / לוֹמְדֵי תוֹרָתִי / מַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי

נֶחֶרְבוּ וְנִשְׁרְפוּ / נֶחְנָקוּ וְנֶהֱרְגוּ / אוֹי לִי כִּי חָטָאתִי

כִּזְבָחִים וְעוֹלוֹת / עָלוּ מִזְבְּחָהּ / לְכַפֵּר מְשׁוּבָתִי

בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים / בַּחוּרֵי חֶמֶד / לוֹמְדֵי תוֹרָתִי

אֵיכָה נִשְׁמְדוּ / לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי / אָבְדָה תִּקְוָתִי

אַלְפֵי רְבָבוֹת / עָלוּ עַל מוֹקְדָהּ / מִי יִתֵּן תְּמוּרָתִי

חֲתָנִים וְכַלּוֹת / זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת / מִי יִתֵּן חֲלִיפָתִי

הִשָּׁמֵר לְךָ / פֶּן תִּשְׁכַּח מַעֲשׂ עֲמָלֵק / מַחֲרִיב כְּנֶסְתִּי

עֲדֵי יִנָּקֵם ה' / נִקְמַת עַמּוֹ / יִבְנֶה אֶת בֵּיתִי

אָנָּא ה' נָקֹם / נִקְמַת עֲבָדֶיךָ / וְהָשֵׁב אֶת שְׁבוּתִי

יְקוּמוּן מֵתֶיךָ / וְיִחְיוּן צַדִּיקֶיךָ / וְאָז אֶסִּיר אֲבֵלָתִי

קינה דומעת

מאת אוד מוצל מאש הרב הגאון רבי **מנשה קליין** (הקטן) זצוק"ל
אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברקלין

אני הגבר

קינה לתשעה באב על ששת מליונים שנשמדו ע"י הנאצים ימ"ש

אני הגבר, ראה שבר, מרורים הרווני במסגר מסוגר, ובקרבי כל אבר מפרפר
תרד עיני דמעות, כל היום בלי הפוגות, כפלגי מים מנשף ועד עפר
בראש כל חוצות, ועל ההר ים וגבעות, אשא נחי וקינה אעורר
ש בר בת עמי, חורבן בית ישראל העולמי אבכה כמאבל ולא כמשורר
גם כי אזעק ואשוע, על אבדון הורי אחי ורעי, כל היום תמרורים
רוב יגוני וצערי, על חשכ ת שמשי ואורי, בלב טמונים נשארים
דברים כי אחדל, כאבי עוד יגדל, א ה א איך נפלו הגבורים
קהלות קדושות מישראל, בקריאת שמע ישראל, ע"י היטלער והנאצים הארורים
הרגו מהם רבבי רבבות, שרפו גופם בקרימאטאריות, ומאש אוכלה לחיים נשארתי
צמתו במחנה קאנצענטריישאן חיי, ויורו בי חיצי אויבי, הן אמרתי נגזרתי
ומכבשוני אש, אוד מוצל מאש, להעד על עדתי נצלתי
פראים, קברו ושרפו מהם חיים, הרגו וצלבו השריים, ואומרים און לא פעלתי
זדון לב הנאצים, נוסף על כל המנאצים, המה מקור הרשע
עד אני לכל אומיא, בחיא ובתר חיא, עונותם גדלו על כל פשע
חמס גזול שוד, רצוח בלי שפוט, תלוי ושרוף ואין לא-ל מושיע
סמי גז כביכול במרחצאות, ואכזריות ומיתות משונות, לעם ישראל נושע
טהורי לב, נטרפו כארי וכזאב, נפשי עדין ורוחות קדושה
נשים צדקניות, אבות ואמהות רחמניות, צדיק ועניו חסידה ופרושה
יונקי שדים, שרפום עדי חיים, בחורים ובתולות איש ואשה
מלאו ימיהם, פתאום בא קציהם, אויה לי ממלכות הרשעה
כלות וחתנים, מבושמות ומלבושות שנים, ישבו על המשבר כיולדות
לענה וראש, לעם הנבחר מראש, שפכו דמם כזבחים ועולות
לומדי תורה, ביראה טהורה, עם הבל פיהם של תינוקות
כהנה וכהנה, הוסיפו בני עולה, ארזי הלבנון להרוג ולכרות
מרנן ורבנן גאונים, אדמורי"ם צדיקים קדושים וחסידים, מלאו מהם כבשונים
ידו פרש צר בית ישראל ח"ו להפר, ולחמית אבות על בנים

הנה תראו את אבא!

עדות מרתקת

מאת הרב יעקב וויס זצ"ל

הרב יעקב וויס זצ"ל נולד בשנת תרצ"ו בעיר קראקא (קרקוב) בהיותו בן שלוש שנים בלבד (בשנת תרצ"ט) כאשר חושך יכסה ארץ הפרידו הנאצים ימ"ש את משפחת וויס מאביהם ע"ה

וכך נותרו הילדים הרכים עם אמם ללא אב נתונים לחסדי יהודים ומכרים.

אביהם נשלח מיד למחנות עבודה במסלול מפרך וחוצה ארצות. תחילה בפולין דרך צ'כיה ויוגוסלביה ובהמשך, גם דרך רוסיה ואוקראינה. שבעת מדורי גיהינום עבר אבא ע"ה אך לא וויתר על קוצו של יוד.

איחוד המשפחה המרגש התקיים רק בשנת תש"ז היו אלה -8 שנים של חוסר וודאות קיומית על אבא ע"ה. רק לאחר פרסום שמו בסוכנות ומלא חָפְנַיִם של סייעתא דשמיא זכינו לפגוש אותו.

רבי יעקב מתרגש ואומר:

אנשים פגשו אותי אחרי המלחמה ושאלו אתה הרי היית שם, נו היכן היה כביכול הקב"ה בזמן המלחמה - הייתי מצביע על אבא ע"ה. אתם רואים? תסכלו עליו, הוא הוכחה הניצחת שיש בורא לעולם. מי שיד ההשגחה גזרה עליו על כורחך אתה חי, הוא יישאר לחיות ולקיים מצות עם כל השמונה בגדים למרות כל מה שעבר עליו.

כי גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי

שער הכניסה לגטו קרקוב

כי אבי ואמי עזבוני וה' יאספני

עדות מרתקת

מאת הרבנית בת שבע לנדאו תליט"א

הרבנית בת שבע לנדאו תליט"א בשיחה מיוחדת על שנותיה הראשונות כילדה שזוכרת את בית אבא ואמא שחרב שנות הזעם- ועל תקווה לגאולה אמתית שלמה.

נולדתי ברומניה אבי היה רב בעיירה שלנו, לפני המלחמה המושג רב לא רק היה מורה הוראה או פוסק את האסור או המותר, רבי היה מורה דרך איש חינוך בעל צדקה בעצם הוא עמד לשמש לכל דבר שאנשי העיר זקוקים לו.

הדבר המרכזי לו היו זקוקים לו בני העיר בעיקר היה לימוד תורה והכנסת יידישקייט בלב הצעירים. כן, ללא מוסדות מוסדרים כמו חדרים או בית יעקב האחריות נופלת על רב העיר. כך גם בעיירה שלנו לא היה בית ספר של חרדים בהשגחה או פיקוח, אז למדנו בית ספר הכללי בבוקר ואחה"צ אבי הרב היה אוסף נערים וילדים צעירים לבית הכנסת. שם היה מלמדם תורה חומש או גמרא, כל ילד כפי הבנתו וגילו.

אנו הבנות היינו לומדות לשון הקודש בכדי שהתפילות אמירת התהילים כך גם ברכת המזון יאמרו בדקדוק נמרץ והתפילה תהייה קולחת יותר.

איסוף ומעצר יהודים ברחוב ביאשי, בזמן הפרעות

אבי היה איש אשכולות, אני זוכרת שהיה גר בסמיכות אלינו כומר רשע מרושע שהיה מתנצח עם אבי שעות ארוכת, ולא היה מרפה גם שאבי היה מביסו פעם אחר פעם בכל וויכוח. הכומר היה נהנה להתבשם מחכמתו של אבי. עד כדי כך, שגם בזמנים של קר ושלג היה נכנס ממש לביתנו בכדי להמשיך וויכוח שננטש מאמש. אך ארורים הרשעים שאינם מכירים טובה לעולם כפי שאספר בהמשך.

מלחמת העולם פרצה וגרמניה הנאצית בקרבות בזק הנודעים שבצעה כיסתה עוד ועוד חלקים באירופה. כאשר לפיד המרוץ הבוער הוא אנטישמיות. כך ברומניה לא היססו לשתף פעולה עם השטן ורכוש היהודים הופקה והופקר בידי השלטונות. השכנים הגויים קפצו על ההזדמנות לגזול ולרושש את שכניהם היהודים מכל וכל. כאשר השכנים המורשעים נכסו לביתנו הקטן נבהלנו ונצמדנו לפינה בבית כאשר אמא מגוננת עלינו ב שתי ידיה. והנה לנוכח עניינו הנדמות אנו רואים את שכינינו הכומר בראש הפורצים, לוקח מכל הבא ליד, כלי כסף תכשיטים ושאר חפצים, ממלא את שקו במרץ ושב חזרה לביתו.

הימים הבאים נעשו קשים עוד יותר הרעב והצמא נותנים את איתותיהם, ואין בכיס פרוטה לפורטה. אבי הרב חלה מאד וממש היה על ערש דווי, הרעב היה גדול מנשוא ולא היה לנו במה לחזק את גופו שהלך ודעך. כאשר אנחנו מסביב למיטתו יצא נשמתו הטהורה ת.נ.צ.ב.ה.

בסמיכות אלינו גר קצב אשר אתו היו לנו קשרי שכנות טובים, בתו הצעירה נכנסה אלינו הביתה וראתה שהמצב בכי רע- מיד רצה לביתו של אותו כומר שודד שבזז בביתנו, פתחה את הדלת ואמרה לו תשיב מיד את הרכוש של הרב היהודי שגזלת - הכומר היתמם אני? מה? אני לא לקחתי מהמאומה...

אך הבת של הקצב שהכירה את ביתניו היטב לא וויתרה –שקרן, אתה רואה את התמונה המוזהבת הזו בחדר? זה היה תולה בבית של הרב אני זוכרת כי גם אני שכנה של הרב. הכומר הנבוך הסכים שהילדה של הקצב תיקח עמה את התמונה המוזהבת, וכך בזכות אותה צעירה יכולנו לחיות עוד כמה ימים.

אבא הרב ואמא נפטרו ממחלות ומרעב ואנחנו נשארנו יתמות קטנות אני הייתי כבת 5 וזוכרת מעט מן המעט. ברוך השם שאנחנו כאן והקמנו משפחות שהשם יתברך יעשה לנו אך טוב וחסד ולא נזדקק לשנן את הזיכרונות האלו כי במהרה יבא גואל ....

אל תירה בי, יש לי קש מהרבי מבעלזא

עדות מרתקת

מאת רבי דב קורנבלי
ניצול מחנה אושוויץ

נער הייתי בפרוץ הלחמת העולם השנייה בערך בגיל 11. בית הורי היה בצ'כיה כאשר ואדמת אירופה בערה מחמת לרגלנו. ב-1938 נכנסו הפולנים לצ'יכה ובלי הסברים מיותרים על סיבת בואם, פוצצו את 2 בתי כנסת הגדולים של העיר

מסע טלטולי הגבר החל במלאו עוזו משפחות התפרקו נודדים בדרכים ללא מוצא ומחפשים מקלט. בתוך כל נחשול האנושי הזה גם משפחתי החלה במנוסה מתמדת.

יום אחד באנו לעיירת סאטמר שם כבר חיכו לנו חיילים נאצים שתכף הכניסו אותנו לתוכי גטו. צפיפות שלא תתואר, מחלות, והכמיה העזה למזון, כל אלה ועוד היו מנת חלקנו בגטו. עברו כמה ימים, והנה מעמיסים אותנו הנאצים אל תוך קרונות מסע של בהמות, קרונות ללא חלונות או פתחי אוורור. כך דחסו אותנו 100 110 איש בקרון אחד לנסיעה של 4 ימים. עד באנו לגיא צל מוות הלא הוא מחנה אושוויץ.

כידוע לכולם עד שהקימו את אושוויץ, היו הגרמנים מעמידים יהודים על גדות הנהר ויורים בהם למוות, אך החיה הנאצית רצתה להגביר את הקצב למקסימום, וכך החלו בבניית ביתי החרושת להשמדת המונים הגדול בתבל. במספרים: 120 אלף איש בכל יום מכל רחבי אירופה, ארובות המשרפות הבליחו עשן ללא הרף.

יצאנו מקרונות המסע שם הפשיטו אותנו מהבגדים שלנו, ולאחר בדיקה קפדנית שאנחנו לא מחבאים כלום, הלבישו אותנו במדי אסירי. שלושה אחים היינו, אני הצעיר שביניהם נלקחתי לצריף הילדים כ- 1600 ילדים בצריף אחד. אני זוכר שבקושי יכולנו לעמוד מרוב דוחק אנושי.

קבלת הפנים נעשתה ע"י מפקד צועני שלא הסתיר את שמחתו על שראה אותנו מפוחדים ונתונים לחסדיו- כולם להסתכל אלי... הצועני הוציא קופסת גפרורים ומשפתחה פרח מתוכה זבוב שהתעופף בחלל הצריף. אתם רואים???, אתם עוד יותר גרועים מהזבוב הזה, אתם כלואים כאן לנצח.

יום אחד נכנס המפקד לצריף ולקח אותי עם עוד שלושה ילדים נוספים, אנחנו ידענו שמי שיוצא עם המפקד ככה סתם לא חוזר לעולם. יצאנו וצעדנו עד למטבח המחנה, שם עמדה משאית ממתינה לפרוק סחורה אל תוך המטבח. תוך כדי פריקת הסחורה ניצלתי רגע של הסך הדעת וגנבתי 2 חפיסות מרגרינה. אך כלתה אלי הרעה –ד"ר מנגלה ימ"ש, בדיוק עמד ממרחק לא רב משם והשגיח על מעש. מיד כנשוך נחש רץ אלי עם אקדח שלוף מכוון אל ראשי תוך שאגה – למה גנבת??

עמדתי מולו וזעקתי בביטחון ובמקום לזעוק שמע ישראל אני שומע את עצמי זועק: **יש לי קש מהרבי מבעלזא.....**

מנגלה ימ"ש נדהם לראות אותי מחציף פנים, ובעט בי בחזקה. מועצמת המכה התהפכתי על הארץ וכך הוא המשיך לבעוט בי עד שכבר ממש אבדתי את הכרתי והיית דומם. רק אני זוכר ששמעתי אותו אומר 'תישאר כאן ותמות, לא נבזבז עלך כדור'.

בקושי הצלחתי לקום ובשארית כוחי שבתי לצריף הילדים. חברי נדהמו לראות אותי חי. אמרנו עלך כבר קדיש אמרו כולם.

הקש הקדוש-

טרם הלחמה נסענו עם אבא לעיר בודפסט לשהות במחיצת הרבי הקדוש מבעלזא. בימים הנוראיים ובפרט ביוה"כ נהגו המשמשים להניח לרבי תחת רגליו מעט קש, בכדי להקל על רגליו המיוסרות. לאחר התפילה היו החסידים חוטפים את הקש הקדוש שזכה להיות מצע תחת רגליו של הרבי. אבי טרם הלחמה הביא לי קמצוץ מאותו קש נאצל. ואותו בדרך לא דרך שמרתי כסגולה להצל מכל צרה....

אומץ גדול של ילד קטן

עדות מרתקת

מאת אליעזר פולברניס

אליעזר פולברניס יליד וורשה מגולל באופן מרתק את פרוץ הלחמה ואת עוז רוחו של ילד קטן שמוסר את נפשו ובגבורה נדירה ומאכיל 3 משפחות הנתונות לחרפת רעב

נולדתי בוורשה בשנת 1930 בגיל 5 נכנסתי ללמוד בחדר שם למדנו חומש ועברית, יותר מאוחר בגיל 7 עברתי ללמוד בבית הספר העירוני ובגיל 9 פרצה המלחמה ששינתה סדרי בראשית.

למעשה, אם כניסת הצבא הנאצי לפולין לא נערכה מולו מלחמה של ממש. פולין הענקית הייתה פרושה לפניו ללא קרבות מיוחדים. עד לוורשה הבירה הנאצים הלכו ברגל, רק בוורשה הצבא הפולני החליט להילחם עד טיפת הדם האחרונה. וורשה הייתה מכותרת מכל עבריה, ומעל לראשנו חגים ללא הרף 250 אווירוני הפצצה של הצבא הגרמני מנחיתים על אנשים ורכש חביות נפץ במשקל 500 ק"ג כל אחת.

עם פרוץ ההפגזות התאספנו שלוש משפחות אצל אחותה של אמא. אני זוכר חייל פולני אחד שגם התחבא עמנו, ופעם בעיצומה של ההפגזה החייל דרך את נשקו אל עבר אחד האווירונים, אך כל הסובבים זעקו שיחדול מלהתגרות במפציצים, כי פחדנו שהם יזהו אותנו וינחיתו עלינו מהלומה מוות.

בסמוך למקום בו התחבאנו שכן בית חרושת לשימורים. באחד ההפצצות בית חרושת ספג פגיעה קשה שהשביתה אותו כליל. בהפוגה הראשונה, אני זוכר מאות אנשים רצים אל תוכי בית החרושת ויוצאים עם שלל רב, כי המחסור במזון כבר ניכר בכל משפחה. אנחנו היינו ילדים זריזים רצנו לבית החרושת וחזרנו עם השלל אותו החבאנו מתחת לשולחן בו ישנו בלילה, כי לא רצינו שהאוכל בו תלויים נפשנו יפגע ברסיסם של פגזים.

בימים של רעב ומחסור כה גדולים כל פרור אוכל נחשב לאוצר של ממש, כל החושים מתחדדים באיתור וחיפוש אחר אוכל ומזון. לדודי היה חנות לממכר סוכריות, כל יום אני ובן דודי היינו יוצאים למשך שעות רבות ומכורים ממרכולתנו לעוברים ושבים. כך בלי הרבה ברירה נאלצנו כילדים צעירים שעדיין לא חצו את העשור הראשון לחייהם להאכיל משפחות שלמות ולהביא לחם לפי הטף.

הבית של אבא ואמא היה דירה בקומה חמישית כחלק בבניין רב קומות. דיירי הבניין מינו שומר מיוחד שישב בסמוך לגג למקרה שיפול פגז ויבעיר את הבניין כולו. והנה, באחת הפצצות פגע פגז בפגיעה ישירה באותו שומר שפשוט התלקח ונשרף חי. וכך באין שומר, כל הבניין כולו עלה בלהבות, לשונות של אש האירו את כל האזור כולו. בהפוגה הקרובה אבא ואמא ואני רצנו לכיוון הבניין לראות אולי נוכל להציל משהו מתכולת הדירה. אך כבר איחרנו את המועד, האש אחזה בכל.

אמא פרצה בבכי חסר מעצורים כי גם את המעט שנותר, כעת הושמד כליל. אבא נחמה באמירה קודרנית עוד יותר: חנה, אם נחיה מוטב ואם נמות על מה יש להצטער???

אל תגעו במשיחי

נס ההצלה של הרבי מבעלזא

נס ההצלה של הרבי מבעלזא הוא מן המפורסמות, **'מה' מצדי גבר כוננו'** להחיות נפש מנהיג ואיש על העדה בכדי להחיות עם רב. וכלשונם הזהב של חז"ל **ראה הקב"ה שצדיקים מתמעטים, עמד ושתלם בכל דור ודור.** אכן הרבי הקדוש רבי אהרון מבעלזא זצוק"ל נשתל ונשתלח לזה הדור לקיים ולחדש את עולם של תורה כאן בארץ הקודש. אלפי עמך ישראל שחששו לגורלו והיו מתפללים להצלתו מציפורני העמלקים, שש ליבם בשמעם כי רגלו של הרבי כבר פוסעת בחוף מבטחים.

בזאת חנוכה תש"ב החל הרבי במסע הבריחה, מסע רצוף ניסים מופלאים. היה זה כמין עמוד ענן שאפף והצפין את הרבי הקדוש ובני לווייתו מעיני המרצחים, ופעם אחר פעם ניצל בעור שיניהם.

הרבי התגורר אז בפרמישלאן ומשם החל נתיב הבריחה שלו, דרך העיר הגדולה למברג שהייתה זרועה חיילים גלקסיים בכל פינה ועיקול- טנקים ומשוריינים מלחמה שאטו ברחובות העיר, אך המכונית של הרבי לא עוררה כל חשד ולא נעצרה ולו לבדיקה אחת. משם הגיע הרבי לעיר הגבול פשמישל שם התגברו החששות יותר ויותר כי הנה הם עומדים לחצות את הגבול שם לבטח יתפסו, בני חברותו של הרבי התקפו בפחד מוות שמא יתפסו. אך הרבי היה שרוי במחשבות, והנה זה פלא, בזמן שעברו את הגבול, חיילי המחסום ישנו שנת ישרים והרבי וייתר המלווים חמקו מהם בקלות.

חומת גטו בודפשט

משם הם נסעו לעיר טראנא, שם גם שכנה מפקדת גסטאפו גדולה של מערב גליציה, אך בנס ופלא גם שם ניצלו.

עוד טרם המלחמה התבטא הרבי הקדוש ואמר מפורש: שבודפשט תישאר ולא תיחרב- ואכן בגטו עצמו לא היו פעולות השמדה או חיסול. אלא רק משם נשלחו יהודים למחנות עבודה והשמדה אחרים. גטו בודפשט כלל 200,000 נפש שהיו מנותקים מן העולם אין יוצא ואין בא- הצפיפות הרבה גרמה למחלות שהכו ללא רחם בתושבי הגטו והפילו חללים רבים – בשחרור הגטו נמנו רק 70,000 נפש מתוך אלו שנשלחו למחנות ריכוז- או שמתו מן המחלות

כאשר הגרמניים כבר נכנסו להונגריה, אחז פחד ובהלה היסטריים בכל מי שבשם יהודי יכונה. באחד מבתי הכנסת נשא אח של הרבי מהר"ם מבולגרייא זצ"ל נאום לחיזוק התושבים שמלחמה קיומית כבר עמדה על פתח ביתם. בשנים שאחר המלחמה הפיצו כמה עיתונים שמעות שווא שטענו שמהר"ם מבולגריא דרש מהשומעים בדרשה להיכנע לגרמנים הפולשים, לא להילחם נגדם ולהיכנע מיד.

זהו שקר מוחלט- אני אישית שוחחתי עם אדם שהיה בשעת הדרשה של אחיו של הרבי- ואמר לי שכל כוונתו הייתה להוריד את הפאניקה להרגיע את הרוחות שאנשים יפעלו מתוך תבונה ושלא יזרעו פחד באחרים.

בכל הונגרין ידעו אם אתה ילד יוצא הונגריה אתה משלושה מקומות כי כל המקומות האחרים הושמדו לא עלינו. גם אני ובני משפחתי נצלנו בחמלת ה' עלינו ששלח לנו איש חסיד אומות העולם שנתן לנו מכסה במשך כל אותם שנים של פחד ואימה- והשם ברוב חסדו זיכנו לעלות לארץ הקודש בשנת תש"ו. חולפים פרק זמן ההיסטוריה ממשיכה לדפדף דפים לעיתים וזמנים חדשים. שומה עלינו לזכור כי גם בשעת הסתר עננן וערפל כבד **'כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב'**

דף היומי, לא של אותו יום.

מחנות העבודה היו מעין בתי חרשות קטנים וצפופים שהעובדה בהם לא הושבתה יומם ולילה.

קיץ וחורף, חם וקור, הם לא היו סיבה מספקת בכדי לעצור את עבודת הפרך.

הצריף בו עבדתי היה שבירי קירותיו טלאים ע"ג טלאים שדלף בחורף ונמס בקיץ, במרכזו הוצב שולחן ארוך כאשר משני צדדיו היינו עומדים ותופרים מברשות עברו הצבא הנאצי.

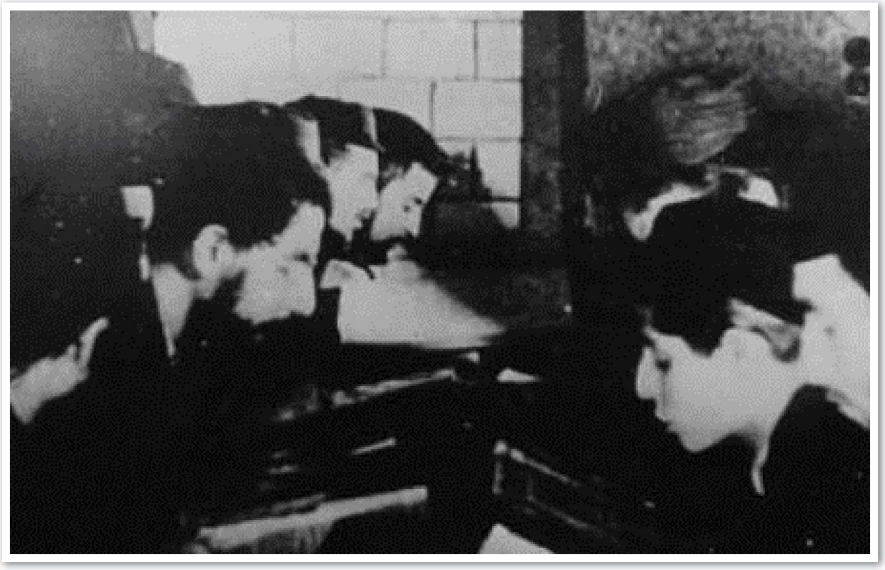
עד שיום אחד הגה אחד החברים רעיון מקורי...

אחד האברכים שהיה בר אוריין ידוע, ניצב בראש השולחן ולידו הניח ארגז גדול של מברשות

שם בתוך סבך שער המברשות הוא הטמין גמרא קטנה, וכך החל השיעור שלנו בדף היומי כאשר המגיד שיעור שלנו מחזיק בשתי ידו מברשת חצי גמורה כאדם הטרוד במלאכתו ובחצי עין האחרת הוא קורא מתוך הגמרא להרוות את צימאונם של יתר החברים לצריף.

את מתיקות הלימוד דאז לא אשכח לעולם. כך בזכות אותו אברך, כל יום תוך כדי עשיית מברשות היינו לומדים דף היומי בחמימות יתירה. נכון, הוא לא היה הדף היומי של אותו יום כי באותם ימים קשים בקושי ידענו איזה יום היום. אך דבר אחד הרגשנו בלבנו, חדרי התורה יכולים להיבנות מחוץ למסגרת הזמן והמקום.

(אני מאמין)

א גוטע וואך

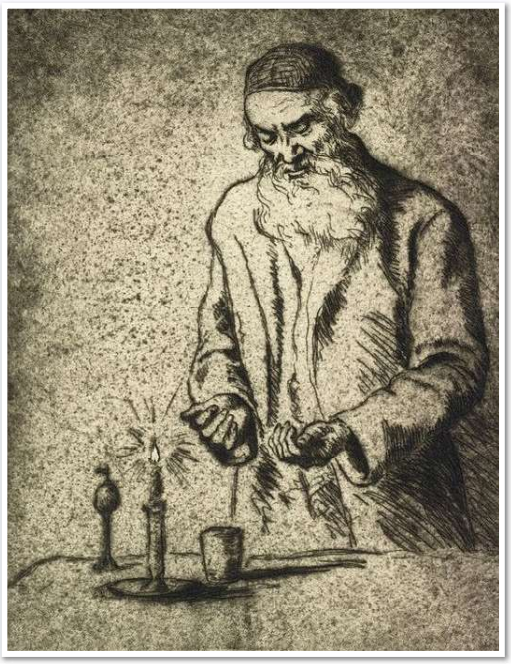
בספר המונומנטלי 'האישה בשואה' של הסופר המוכשר אוד מוצל מאש ר' יהושע אייבישץ הי"ו מתוארת אשת חיל היהודית במלא תפארתה בקווים חדים וברורים. כוחות הנפש של אימא יהודייה ומשאביה הבלתי נלאים שהדפו את המוות ונצחו אותו השכם והערב.

כמה נאים דברי רבי חיים שמואלביץ ראש ישיבת מיר המתייפח על קבר רחל אמנו בדמעות שליש כבן המושך בסינר אמו למען תקשיב למלאות משאלתו. וכה אמר : אמר הקב"ה **'מנעי קולך מבכי ועינך מן דמעה'** ואני הבן שלך חיים אומר לך **ווין יא ווין יא** (כן, תבכי בלי די) ותמשיכי להתפלל על שה פזורה ישראל הניתנת למשסע בין ע' זאבים. המשיכי להתפלל אל תרפי לרגע...

כך גם בשנות השואה האיומה חיילי השטן יכלו למנוע מעם ישראל קיום מצות ותורה, אוכל מזון או לינה, אך שפתותיהם תמיד רחשו תפילה את רחישת השפתיים הלוחשות אין הם יכלו לקחת. אימתנו הצדקניות לא פסק פיהם מלהתפלל, עבורם, עבור ילדיהם, ועבור עם ישראל בכל אתר ואתר.

בספרו 'האישה-בשואה' הוא מביא לכך דוגמה חייה של תפילה לשם תפילה:

גב' בשם ברטה פרדרבר מעלה זיכרון מרטיט : היה זה אחרי שבת יום המנוחה בו העבידו אותנו הנאצים בפרך נורא ואכזר. יש לציין שאת עיקר העבודה הם היו מתזמנים לשבתות וחגים בכוונת מכוון. שאפתם הנאלחת הייתה להוציא לנו את גרגיר הטעם האחרון שעוד זכור לנו מימים נעלים אלו.

עוד שבת חורפית עברה עלינו בעבודה מחוץ למחנה בקור מקפיא קור-כלבים כפשוטו בו מכתרים אותנו כלבים שחורים חשופי שייניים שהפילו את חיתתם עלינו. שבנו אל הבלוק רטובים עד לשד עצמותינו והנה, לנוכח עינינו הנדהמות אנו רואים אשה אחת מתיישבת ומתפללת בדביקות את התפילה של מוצ"ש **"א-לוקי אברהם, א-לוקי יצחק וא-לוקי יעקב"** ומתחננת מהשם שישלח שבוע טוב ומבורך....

האישה סיימה את התפילה וראתה שכולם מביטים בה בהשתוממות רבה

היא חייכה לעברינו קלות וכך אמרה לנו:

"את א-לוקים חייבים אנו לשבח בכל מקום ובכל הזמנים. א-לוקים מקשיב לתפילתנו גם כשהיא נישאת ממעמקים. ואם אפילו לא יבוא לעזרתנו, הרי ישנם עוד יהודים בעולם, שלמענם אנו חייבים לבקש שבוע טוב...".

ישראל נמשלו לכוכבים ואם עולים, עולים עד לרקיע

שהסתלקו שונאינו...

ארון הספרים היהודי על תקופת מלחמת העולם השנייה עמוס וגדוש בסיפורי גבורה מרטיטים, כיצד יהודים שהתחנכו על ברכי התורה מסרו נפש עבור חברם, בזו למוות בחיפוש ללא מעצורים אחר קיום מצוות. בשנים כ"כ קשות דווקא שם נצצו וזהרו נפשות ישראל יותר מכל זמן אחר בהיסטוריה שלנו.

אך החידוש האמתי הוא דווקא אודות הילדים, תינוקות של בית רבן שלא טעמו טעם ניסיון מעולם ילדים רכים שנתלשו מאמם ומאביהם, וללא מידע מקודם נולדו אל תוכי התופת ושרדו בגבורה בלתי מוסברת. כאן יכולת למשש את נפש ישראל המוטמעת בהם, כיצד נהגו כזקנים ורגילים בכל מה שקשור ל'אהבתך לרעך כמוך' ולפעמים אהבו את רעך יותר מעצמם הפרישו מפיתם הדלוחה גם ברגעים שחייהם היו תלויים בכך.

אוד מוצל מאש רבי יצחק טלר יליד קראקא מספר בהתרגשות:

נער הייתי, הולך ברחובות הגטו, בקור מקפיא עצמות של חודשי כסליו-טבת ושיני דא לדא נקשו, מה כוחו של ילד כה קטן שלא יודע היכן אבא או אמא שלו.

לילי טבת הארוכים כבר כאן, ואני מחפש לעצמי מקום לישון כי ביתי נהרס עד היסוד בהפצצות על העיירה.

זכורני לילה אחד חשתי ברעב עצום והרגשתי כי שעותיי ספורות, בניסיון אחרון יצאתי לרחוב הגטו אולי אמצע משהו להחיות את נפשי, אך הרחובות קרים וריקים אין נפש חיה בשעה כזו ואני מסתובב כשיכור צועד צעד קדימה ושתיים אחורה מסתובב סביב עצמי.

יצחק'לההה..... אני שומע קול צעקה מוכר, אני מסתובב ואני רואה את חבר כיתתי מנדל.

אתה עוד חי אני? אני שואל אותו – והוא בחיוך משיב לי, ברור, ויש לי סיבה טובה לחיות. ותוך כדי דיבור נכנס לאחד הבניינים ונעלם. לאחר מספר רגעים הוא חוזר ובידו אוצר של ממש פרוסת לחם דקיקה וסלק קטן הנה לך הוא מגיש לי בחביבות.

אכן אני זוכר את השמחה שלי דאז, ממש כמו ירידת המן במדבר 'יש מאין'

אכלתי לשובע ועד היום אני חייב לחברי מנדל את חיי

עבורו שנים הקמתי משפחה לתפארת ועד היום יש הרבה דברים שאני לא מבין. נסיבות וסוד החיים עמוקים מני ים. אך את אותה מסירות נפש של ילדים רכים בזמן המלחמה לא אדע לפתור מי חינכם לכך, מי הורה להם את הדרך הנאצלת לוותר על חייהם בכזה רצון עבור חבריהם

אין זאת כי אנו העם הנבחר, ובנו בחר הבורא מכל העמים.

(פורסם, אבי הלר)

משנה, על כל נשימה ונשימה...

מחנה דאוטמרגן שמבערב גרמניה, היה אחד מעשרות מחנות עבודת הכפייה, בהם העבידו בתנאים בלתי אנושיים רבבות אסירים וגרמו למותם של עשרות. כאן, בחצר האחורית של מדינת הרייך, הנאצים ימ"ש הרגישו בבית יותר מכל מקום אחר ומיצו עד תום את נפשם החייתית.

לילה לילה לאחר יום עבודה מפרך ומייסר שרוקן כול לחלוחית חיים

היו מתאספים אל תוכי הצריפים הדולפים, מי שהיו פעם בני אדם.

כעת, הם נראו כצלליות שלדים המסרבים בתוקף להיכנע ולחבור אל המוות.

שעת לילה מאוחרת, דומיה עטה על סביבת המחנה, רק נביחות של כלבים המשחרים לטרף קל נשמע מרחוק. חושך סמיך המופר מדי פעם

מאלומת פנס של מגדל השמירה שפולח את חלון הצריף הפרוץ.

ולפתע נשמעת קריאה חלשה וסדוקה:

"נו היכן הבחורל' מנובוגרודק" ??? שיחייה אותנו קצת??

כן, היה זה בחור דקיק ורזה גם במושגים של צריף בשלהי מלחמת העולם השנייה

חבריו תמיד תהו מנין ירק שדוף זה חי? הרי הוא חלוש חיוור וחולני ולמרות הכל הוא שורד את התופת.

מדי לילה בחצות היו מתאספים האסירים בדומיה סביב הדרגש של הבחור בנובוגרודק ובעיניים עצומות היו מאזינים בקשב לקול לחישותיו.

הבחור היה לוחש בעל פה...

היו אלה פרקי משניות שנאמרו במתיקות נפלאה והעריפה טללי תחיה מחודשים על יתר האסירים.

במחנה 'דאוטמרגן-שמברג' קיימו בשארית נפשם ובדם לבם את מאמר הכתוב:

"כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם"

תפוחי אדמה הללו קודש הם...

את מאמר הכתוב והיו חייך תלאים לך מנגד ופחדת לילה ויומם, ולא תאמין בחייך. - יכולנו למשש בחוש. הסכנה הייתה אורבת בכל פינה ועיקול והמוות היה מחפש רק הזדמנות. כן, כך שרדנו יום ועוד יום שנהפכו ל-5 שנים של מלחמה קיומית על כל רגע ורגע.

נשים צעירות היינו במחנה אושוויץ אחות לצרה הצרורה שפקדה אותנו. אני זוכרת שבאחד הימים באה צעירה אחת בת של רב מפורסם, היא הייתה נערה מיוחדת מאד שאצילותה לא פגה גם בשעות קשות אלו. חברות היא קראה לעברינו "היום בלילה חנוכה"...

האמירה החגיגית שלה הכניסה לי חיים חדשים והחלטתי שאני אשיג משהו לכבוד חנוכה ויהי מה.

בדרך לא דרך השגתי כמה חוטי פשתן דקיקים שנשרו מבגד. אך חנוכייה מניין? על מה אני יניח את הנרות המרשימים שברשותי?

לפתע נכנסת לבלוק שלנו סוהרת מרשעת. כולם אחרי מיד, היא פקדה בקשיחות. נאספו מאחוריה בשורה אנושית כמובלות אל הלא נודע.

יצאנו אחריה לעבודה מחוץ למחנה, ולפתע באמצע הדרך, אנחנו חולפות על יד שדה תפוחי אדמה מיד אני ואמי ציפינו לרגע של הסח הדעת ותכף החבאנו מספר תפוחי אדמה בשולי הבגד, ובלב מתוח לחשות תפילה לבל נתפס בקלקלתנו. העבודה מחוץ למחנה הייתה קלה מתמיד מלווה בצפייה דרוכה לקראת נר א' דחנוכה.

הלילה ירד על המחנה שקט סביב אני וחברותי הנחנו חצאי תפוחי אדמה עליהם הנחנו את חוטי הפשתן הדקיקים. וכך ברגש עצום הדלקנו את נרות החנוכה ו'בדמעות-חנוקה' זמזמנו לעצמינו את פזמון 'מעוז-צור' כאשר מכל הדרגשים נשים ונערות נוספות מצטרפות ברגש:

'נקום נקמת דם עבדיך מאומה הרשעה וקרב קץ הישועה'

(גב' רפפורט- ארכיון יד ושם)

מים מעטים לא יכלו לכבות את אהבה

מסכת עירובין היא מהמסכתות היותר מרכבות וקשות. הלכות עירובין הם הלכות חמורות הנידונים במסכת בסוגיות ארוכות המתלבנות בה היטב הדק היטב. אך גם דברי האגדה שבה חמורים וקשים להבנה ולא רק בסוד הדברים הכמוסים ומקופלים בתוך דברי האגדות של חז"ל, אלא גם בפשטות הדברים, ההבנה דורשת איחזה פעוטה במשנת עשייתם של איתני עולם הלא המה התנאים והאמוריים הקדושים שבדידים הווה עובדא.

דוגמה לכך:

מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית אסורים... ובכל יום וים מכנסין לו מים במדה...אמרו לו (רבי עקיבא) תן לי מים שאטול ידי, אמרו לו (תלמידו ר"י הגרסי), לשתות אין מגעין ליטול ידיך מגעין אמר לו (רבי עקיבא) מוטב אמות מיתת עצמי ולא אעבור על דעת חברי.

מעשה אבות סימן לבנים, ופרט בשנות הזעם, דווקא שם תחת אימה וסכנה יהודים קדושים זכו ללכת בדרכי אבותם הרוחניים והעפילו לפסגות תמירים, שם קיימו בנפשם מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי... ואכן, הם הגיעו לנגיעה של ממש במעשה אבותם.

הרב הגאון אוד מוצל מאש רבי מנשה קליין אב"ד קהילת אונגוואר

וראש ישיבת בית שערים בברוקלין מתעד תיעוד מרטיט בחוברת מאלפת על שנות הזעם- שם הוא מספר אודות אביו הרב רבי אליעזר זאב הי"ד רב בעיירה בארליווה:

היה זה שהעמיסו אתונו דחופים ודחוקים אל תוכי קרנות רכבת המסע, בואנו אושוויץ. הנסיעה הייתה

מפרכת וקשה מנשוא, הילדים הרכים צעקו הצילו! מים! מים! ואין לאל ידינו להושיע אותם ואת עצמינו. באחד המקומות נעצרה הרכבת והגישו לנו דליים של מים בכמות מצומצמת. החטיפות היו עצמות כולם רצו לשרוד וכל טיפת מים הייתה לדבר שהנשמה תלויה בו.

במאמצים מרובים עלה בידי להביא לאבי הקדוש מעט מים למען ירווה את צימאונו

והנה דבר פלא ראו עיני, אאמו"ר לקח את מעט המים ונטל את ידו לסרוגים ימין שמאל ימין שמאל

אנשים שראו זאת שפשפו את עיניהם בתדהמה גלויה – מדוע אתה לא חס על חייך זעקו לעברו פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה ???–

אך אבי לא שת לבו פניו היו להבים היה נדמה שרווח לו על כך שזכה לקדש ולטהר עצמו בסילודין ברגעים האחרונים לפני שמסר את נפשו על קידוש השם.

ארץ אל תכסי דמם.

אחד עשר ילדים אני יודע!

שנו רבותינו בדברי נעים זמירות ישראל **'הנותן שלג כצמר'** שהי"ת נותן לאדם ניסיון קר ומנוכר אך כצמר, רק כפי אורך הצמר בו יוכל להתגונן מצינה ומהסתר- כך דרכו של הבורא אשר שלחנו לעוה"ז נווה התלאות לעבוד אותו ולמרות כל הניסיונות לעולם לא קצר המצע מהשתרע.

במלחמת העולם האחרונה עמדו עם ישראל כצאן לטבח, אבל רבים מהם זכו לרועה נאמן שנשלח לשמור עליהם וללבות את גחלת ישראל לבל תעמם בשעות קריטיות וקטלניות אלו.

כזה היה הרבי מקולינזבורג אבי חסידות צאנז' בארץ הקודש ומקים קריה נאמנה קריית צאנז' המעטירה בנתינה.

אז נתחיל קצת קודם.

קלויזנבורג היא קלוזש (בהונגרית) וממש לקראת המלחמה הגדולה היא נודעה והתפרסמה בגלל הרב הצעיר כבן עשרים בלבד שכיהן בה והנהיג אותה בגאון הלא הוא הרב יהודה יקותיאל האלברשטאם זצוק"ל צאצא ישיר של בעל הדברי חיים הפורסם.

משקדרו שמי הונגריה מחמת המציק, הונגריה התמלאה בכל מקום בעשן ואש חיים ומוות משמים בערבוביה ומתערבלים זה בזה. הרבי עצמו שחווה על בשרו את שבעת מדורי הגיהינום **איבד אישה ואחד עשר ילדים** עם פלישת הצבא הנאצים נשלחה משפחתו מיד למחנה ההשמדה לאושוויץ , הרבי לעומתם נלקח למחנה עבודה של הצבא ההונגרי כאשר בהמשך הוא מובל למחנה "נאדי –באניה" בהונגריה בין גדרות הגטו השתדל הרבי לא להתבלט יתר על המידה כי ידעו כולם שהנאצים מחפשים בעיקר אחרי רבנים ואדמו"רים להשמידם ראשונים. משם נלקח הרבי גם הוא למחנה אושוויץ שם כבר נודע הדבר בין החסידים שמיהרו לספק לרבי הנערץ טלית ותפילין . בדרך לא דרך הרבי הצליח להחביא את הטלית והתפילן מעייניהם הבולשות של הצוררים ופעם אחר פעם באופן ניסי הצליח הרבי לשמור אותם בהיחבא כשתשמישי קדושה אלו חבוקים ודבוקים בגופו הטהור.

מדי יום ביומו היה משתרך סביב הרבי תור ארוך של יהודים שרצו להניח תפילון ולקלבע"ע עול מלכות שמים, הרבי היה מאיץ במניחים להזדרז ולא להאריך בתפילה בכדי שעוד יהודים יספיקו להניח תפילין.

את יתר שנות הזעם עבר הרבי בדרך רצופה אסונות ונסים כאשר לקראת פלישת הרוסים לפולין הועבר הרבי לדכאו עם 5,000 יהודים נוספים כשאר חלקים ניכרים מן הדרך הם עושים בריצה רגלית כאשר פעם לפעם נופלים יהודים בשולי הדרך באפיסת כוחות ונורים למוות מיד.

הרבי קיים בנפשו את הכתוב לא אמות כי אחיה ואספר מעשי י-ה

הוא הגבר הקים עולה והחיה את העצמות הישיבות לאחר החורבן הנורא ביסס מפעלי לימוד אדירים, קריות תפארת של תורה וחסידות, בית חולים, ועוד, ולא פסקו ידו מלעסוק בצרכי ציבור באמונה

הרבי זכה לראות עולם בנוי, חרב, ובנוי

כדברי המדרש **'צדיקים העמידה לי בחורבנה יותר מצדיקים שהעמידה לי בבניינה'**

האדמו"ר מצאנז-קלוינבורג סיפר כי אסיר צעק עליו: "האם תמשיך עוד לומר 'אתה בחרתנו'? ותשמח כבן לעם סגולה?". האדמו"ר השיב לו: "אמנם עד היום לא אמרתי זאת בכוונה הראויה, אולם מעתה, כאשר אגיד 'אתה בחרתנו' אכוון יותר טוב! מוטב לי להישאר במצבי זה מלהיות כאחד מהם, ח"ו"

'תאיר כאור יום חשכת לילה'

ליל הבדולח (בגרמנית: קריסטלנאכט) הוא בעצם יריית הפתיחה של מלחמת העולם השנייה בכלל ונגד יהודים בפרט.

בלילי ט"ז חשוון נערך פוגרום יזום ע"י כל תושבי הרייך השלישי המון זועם שכילה את זממו על כל מה שריח יהודי נודף ממנו.

קרוב ל- 400 יהודים נרצחו הי"ד עוד באותו ליל פרעות 30 אלף יהודים נעצרו ונשלחו למחנות ריכוז כאשר בימים סמוכים מוצאים מהם להורג. מספר היהודים שנרצחו בעקבות אותו לילה ובימים שאחריו מגיע ל- 1,400 יהודים בכל רחבי המדינה.

ממעשי השוד והביזה, הרס ואובדן, נחרבו כמעט כל בתי הכנסיות שבגרמניה, פרופ' מאיר שוורץ מעמותת "בית אשכנז", מונה 1,406 בתי כנסת שנשרפו או נהרסו כליל. אלפי חניות בבעלות יהודית נבזזו כך גם 29 בתי כל בו מסחריים.

ובחשכת ליל לאור הלבנה נצצו רחובות גרמניה משברי הזכוכיות של בתי הכנסיות וחלונות הראווה כך שאותו ליל דמים כונה בשם המצמית **'ליל הבדולח'**.

הנאצים ימ"ש בחרו לכנות את אותו ליל פוגרום רצחני בשם **'ליל-הבדולח'** בכוונת מכוון.

מבחינה תדמיתית כך הם שידרו לעולם כי ליל הבדולח מסתכם בנזק של שבירה וניפוץ זגוגיות ולא חלילה בפגיעה בנפש או רצח.

לכן רבים מהחוקרים סוברים שאין לכנות לילה זה בשם ליל הבדולח, בכדי שלא להעיב על אותו לילה שבעצם היה שותת דם.

באותו לילה השיגה ההנהגה הנאצית השיג חשוב, שבעצם סלל את הדרך עבורה לאהדה ולגיוס כללי של אזרחי גרמניה, שהתייצבות כוללת לאור קריאתם לנקום ביהודים. כך גם הושגה מטרה נוספת וכ-80,000 יהודים עזבו את שטח הרייך מאותו לילה ועד לפרוץ מלחמת העולם השנייה.

כחיצי גיבור כן בני הנעורים!

בספרות חז"ל לאורך ולרוחב אנו מוצאים הערצה בלתי מסויגת לתינוקות של בית רבן או בקיצור ה**תשב"ר**.

חז"ל מלמדים אותנו כי כל העולם כולו נע על צירו רק בזכות הבל פיהם הטהור של ילדי ישראל שלא טעמו טעם של חטא. עד כדי כך מגיעים הדברים, שאף על ארון ברית ה' שמשם קול השכינה היה נשמע בסילודין, עליו היו מוצבים הכרובים, ופניהם כפני ילדים רכים, המסמלים יותר מכל את הקשר העמוק בין ישראל לאביהם שבשמים.

בשנות המלחמה, כאשר נתלשו באכזריות צרופה מיליוני ילדים מחיק אביהם ואימם או במקרה הגרוע אף הכרחו לצפות כיצד מענים או מוצאים להורג את הוריהם הי"ד, זו הייתה שעתם הנאצלת, הם הוכיחו קבל עם ועולם שגם חיץ של חומה דוקרנית ומחושמלת לא תפריד ביניהם לאביהם שבשמים. **'קרבת אלוקים לי טוב'** קיבלה משמעות חדשה ומהדהדת במחיצתם.

הרב יוסף זלמן קליינמן זצ"ל נער כבן 14 בזמן פרוץ המלחמה, התפרסם בעולם כולו בזכות עדותו המרטיטה במשפט הראווה של אבי המרצחים אייכמן ימ"ש טרם הוצא להורג כאן בארץ הקודש

כאמור יוסף קליינמן היה נער כבן 14 שגלה עם משפחתו מקרפטורוס לאושוויץ תיאוריו המפורסמים שנאמרו בחן מיוחד ובמתק שפתיים על אותם שלושת אלפים נערים שרוכזו באושוויץ בקיץ 1944

החידוש הגדול בסיפוריו של ר' יוסף. הם על קיום המצות במסירות נפש של נערים צעירים שביצעו מעשי קונדס על בסיס יומי נגד הצוררים, המעשים בצעו בכדי להשיג שופר מצה או תפילין מעשי שובבות קדושים שעלו לא פעם בחיים קצרים שנגדעו באחת.

באחד הימים שכבתי על הדרגש בבלוק הילדים כאשר בין הדרגשים מפטרל סגן המחנה עם שוט הגומי שלו ומשחר לטרף קל להפיק עליו את זממו. עונש מלקות שגרתי על גב חלש וצעיר היה כ- 25 הצלפות - והנה הסגן המורשע נעצר ליד אחד הדרגשים וצועק 'תרד מיד'...

הנער שמעלי ירד והתייצב מול החיה הרעה בפנים חתומות, כמוכן לקראת הבאות. הנער התכופף, ולקול שריקות השוט המפלח את האוויר התחלנו לספור את החבטות 1 2 3 4.....23..24...

חכינו כבר למספר 25 ולסיים את המחזה המצמרר הזה.

אך הנאצי המשיך 26..27..28

היינו בהלם, לא ממש הבינו מדוע הוא לא פוסק, אך מיד הוברר לנו דבר פלא. הנער שחטף את המלקות לא השמיע זעקה או אנחה אפילו לא קרכצן קטן, וזה הספיק להוציא את הנאצי משלוות נפשו.

48..49..50.. זהו, השריקות הפסיקו והדממת מוות אחזה בצריף. הסגן האכזר היה נראה מותש לגמרי ועזב את הבלוק בעצבנות יתירה.

נגשנו מהר להרים את הנער ששכב על הרצפה ללא תנועה, אך נשמתו עדיין נותרה בקרבו \

מה קרה? ומה עוללת? שאלנו במקהלה.

הנער שטק רגע ומיד פלט:

זה היה כדאי, הבאתי סידורים לחברים שלי!

עדות מרתקת
מאת הרב יעקב יהושע לאופר

היה זה יומיים לפני ראש השנה, כן תאריך שלעולם לא אשכח, הנאצים נכנסו לעיירה שלנו ומיד ריכזו את כל התושבים בכיכר העיירה כך מנער ועד זקן טף ונשים עומדים מפוחדים עם ידיים למעלה רועדים מפחד, כך עמדנו בלי הרבה הסברים מצד החיילים מ-10 בבוקר ועד 12 בלילה 12 שעות שנדמו כנצח עמדו מאות יהודיים ובני משפחתם וממתנים לגרוע מכל כאשר מסביבם צרים חיילים עם נשק שלוף ומחכים לפקודה-

במרחק לא רב משם ניצב בית המדרש המרכזי לשם אספו הנאצים ימ"ש תמשי קדושה ספרי קודש העמיסו אל תוך בית המדרש והציתו אותו בלהבות לנוכח עינינו הכלות לראות חורבן הבית מקדשינו בזעיר אנפין.

אני זוכר איש אחד שקראו אותו ר' שמאל לאופר ניגש אל עבר חייל נאצי והראה לו שיש לו דרכון גרמני (כך חשב שאולי הוא יצליח להינצל) החייל הלקח אותו על יד הבית מדרש הבוער ירה בו למוות והשליך אותו אל תוך הלהבות לעיניי כולם כאות שתירוצים לא יועילו. הי"ד.

כך עברו עלינו 12 שעות מתוחות כאשר מפעם לפעם החיילים מכריזים ברמקול מחריש אוזניים שעוד מעט והם מוציאים את כולם להורג.

בחצות לילה הגיע לפתע קצין נאצי בכיר, ולאחר דין ודברים עם חיילי המקום הוא הוציא פקודת בזק תוך 3 דקות אני לא רוצה לראות יהודי אחד ברחוב, כולם נכנסים לבתים שלהם ומיד מתחיל עוצר – מי שימצא ברחוב נורה מיד.

לימיני קש, משמאלי קש, מתחתי קש ועל ראשי תפילין...

עדות מרתקת

מאת הרב סיני אדלר

הרב סיני אדלר ילד כבן 11 בפרוץ הלחמה בעדות מרתקת על אור מצווה המגרש חושך כפול ומכופל. קיום מצוות במסירות נפש גם ברגעים של פסע קל מהמוות.

"בליל יום חמישי הם עלו על רכבת המסע שעשתה את דרכה למחנה אושוויץ. בקרון חשוך טחוב ומחניק,
לתוכו דחסו 70/80 אנשים
'לא יכולנו למתוח את הרגליים או לשכב, אחרי 24 שעות של נסיעה אבא הי"ד הוציא פרוסת לחם מן הכיס ועשה קידוש על הפת'
כן, גם בשעה זו אמר את פסוקי הקידוש : כִּי בָנוּ בָחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קִדַּשְׁתָּ מִכָּל הָעַמִּים ...
מה אתם מתפלאים?? 'מצות צריכים לקיים שאפשר, ואם אי אפשר זה אונס ואז פטורים'
בתמימות ואמונה טהורה, רבי סיני אדלר מספר על הנחת תפילין שכמעט עלתה לו בחייו ובחסד השם עליו סימא את עיניי המרצחים וחייו ניצלו."

'ומשפע מצוות תפלין יתמשך עלי'...חיים ארוכים'

הרב משה הגרמן חבוש תפילין מבוקעות, יחף ומושפל בידי חיילים גרמניים בכיכר השוק באולקוש (פולין), באירועי השפלת אולקוש, כ"ה בתמוז ה'ת"ש, כשברקע שוכבים יהודים שהוכו ועונו.

"ילדים, מכאן אתם תצאו רק דרך הארובה"

הייתי שם

עדותו המרטיטה של הרב יוסף קליינמן במשפט אייכמן

בעת המשפט היה תושב ירושלים. היה בן 14 כששולח ב-1944 עם בני משפחתו מקרפטו-רוסיה לאושוויץ. הוא תיאר את חייהם של 3,000 נערים בגילאי 14-16 שרוכזו באושוויץ בקיץ 1944. קבוצה זו הייתה קורבן לתעלוליו של "הרוצח בחלוק הלבן", ד"ר יוזף מנגלה. העד סיפר על גורל הנערים, על הסלקציות שנערכו בחגים ועל הסלקציה הידועה על מגרש הכדורגל ('הסלקציה של המקל'). עוד סיפר על קיום מצוות בקרב הנערים ועל אחד מרופאי המחנה היהודים, שנהג לומר להם: "כן, ילדים, מאושוויץ אפשר לצאת רק דרך הארובה". הוא סיפר גם על טבח הילדים בחגים.

אב בית-הדין: מה שמך המלא?

ת. יוסף זלמן קלינמן.

היועץ המשפטי: אתה גר בירושלים, בשוק בית ישראל 76 ?

ת. זה מקום עבודתי. ש. מה כתובתך הפרטית? ת. רחוב הישיבה 14.

ש. נולדת ב-30 בינואר 1930 ?ת. כן. ש. וכשהיית בן 14, הובאת לאושוויץ?

ת. כן.

ש. היית עם אביך, אמך ואחותך הקטנה?

ת. כן.

ש. מניין הביאו אתכם?

ת. מהעיר סייביץ במחוז קרפטורוס.

ש. איפה הפרידו בינך ובין בני משפחתך? ת. בתחנת הרכבת של אושוויץ.

ש. מי הפריד ביניכם?

ת. עמדה שם קבוצת קצינים. אני תמכתי באבא, אבא היה חלש אחרי הנסיעה ברכבת. אחי, בן 15 ,הלך לפני. הוא נשלח עם אלה שהלכו לעבודה. אותי גם הפרידו מאבא. את אבא שלחו לצד אחר ואותי ואת אחי שלחו עם המבוגרים לעבודה.

ש. אחרי זה ראית עוד פעם את בני משפחתך?

ת. אף אחד מהם לא ראיתי.

ש. מה קרה איתם?

ת. הם הועברו לתאי הגזים. ש. לאיזה מחנה הובילו אותך?

ת. למחנה A .

ש. אחר כך הוציאו את כל הנערים למטה מגיל 16 ?ת. כן. ש. לאן הובילו אותם?

ת. הכי צעירים היו בני 14 .בני 13 כמעט לא הוכנסו למחנה אלא נשלחו עם האימהות. מגיל 16-14 הוציאו את כל הנערים, יחד אספו את כל הנערים, 500 נערים כאלה נאספו גם במחנה אחר, והעבירו אותנו למחנה B .אחר כך נתברר שיש הוראה כללית לא לתת לנערים מתחת לגיל 16 לעזוב את מחנה אושוויץ ולהישלח למחנות המיועדים לעבודה.

ש. אתה היית עוד באושוויץ או בבירקנאו? ת. כל זה התרחש בבירקנאו. ש. איפה היו המשרפות ותאי הגזים?

ת. בבירקנאו. שתי המשרפות הראשונות היו בשני הקצוות של תחנת הרכבת, אחת הייתה קרובה למחנה הצועניים בקצה של מחנה בירקנאו - מחנה F.

ש. היה אסור לכם לעזוב את המקום?

ת. כן. שיכנו אותנו בשני צריפים - צריף 27 וצריף 25 .אני הייתי בצריף 25 . למבוגרים נתנו מספרים על היד ואנחנו, הקטנים, היינו בלי מספרים.

ש. מדי פעם משהו מן הנערים היה מתגנב החוצה?

ת. כן .

ש. לשם מה?

ת. אנחנו ישבנו סגורים בתוך הצריפים שלנו והיו שם הצריפים של ה"זונדרקומנדו". שני הצריפים שלהם היו עם קירות, לא ראינו מה נעשה שם ולא היה שום קשר עם שאר האנשים. והיות והכל יצאו לעבודה ונשארנו רק אנחנו, הנערים, ומשמרת הלילה של הזונדרקומנדו נשארה במקום, הלכנו אל הזונדרקומנדו. להם היה מכל טוב. התגנבנו לשם בשביל דברי אוכל

ש. אתה זוכר מקרה של הלקאת נער?

ת. כן.

ש. ספר.

ת. בהיותנו במחנה B בצריף 25 ראיתי באחד הימים את עוזרו של מפקד הצריף הולך עם צינור גומי להכות מישהו. ירדתי מהדרגש {אנחנו לא עבדנו וכל היום היינו על הדרגשים} ורציתי לראות את מי הולכים להכות. ראיתי שהוא מצווה על אחד הנערים, כבן 14 ,לרדת מהדרגש והתחיל להכות אותו. עמדנו שם כמה נערים והסתכלנו במחזה. מחזה כזה אפשר היה לראות הרבה פעמים, אבל הפעם קרה מקרה מיוחד: הנער לא צעק, לא בכה, לא הוציא אנחה. עמדנו מסביב וספרנו את המלקות. ספרנו 20 ,ספרנו 30 מלקות, וכולנו משתוממים שאיננו מוציא קול - דבר כזה לא ראינו. אחרי המכה ה-40 הפך אותו סגן מפקד הצריף על הארץ והמשיך להכותו על הפנים, על הרגליים, והוא לא הוציא הגה. הוא גמר להכות את המכה ה-50 ויצא. עזרנו לנער לקום. שאלנו אותו: מה עשית? למה היכו אותך? הוא ענה: "זה היה כדאי. הבאתי לחברים שלי כמה סידורי-תפילה, שיהיה להם במה להתפלל.

" ש. אחר-כך פרץ מקרה של מחלת סקרלטינה?

ת. אני רוצה להזכיר שהיה חצי זוג תפילין בצריף והוא היה בתנועה מתמדת מן הבוקר, עד הערב, העברנו אותם מאיש לאיש.

ש. אחר-כך קרה מקרה של מחלת סקרלטינה בצריף ?

ת. כן, אחד הנערים או שנים כי בצריף 27 קרה דבר כזה, העבירו אותנו למחנה א', שיכנו אותו בצריף 11 ובצריף 12.

ש. ואז אמרו לכם שאם תתפשט המגיפה מה יהיה ?

ת. קודם היה מדובר ששלושה שבועות סוגרים אותנו, וד"ר מנגלה היה בא כל יומיים ביחד עם סגנו ד"ר טילו. עברנו כל יום בדיקה רפואית, היינו צריכים לשטוף את הפה במי חיטוי. כל שבוע היה עושה ד"ר מנגלה מסדר, היה בודק את כולם. אחרי שלושה שבועות פרצה חזרת, כמה נערים חלו בחזרת, אז מנגלה בא וכל פעם דיבר עם הרופאים בקול רם. היו שלושה רופאים, אחד נוצרי-פולני, אחד יהודי רופא מנורבגיה, זה היהודי היחידי שפגשתי מנורבגיה, אינני זוכר את שמו. הוא היה אחד האנשים העליזים ביותר שפגשתי. והיה על ידנו עוד אחד רופא יהודי מהעיר טרנלב. הרופא הזה תמיד היה פסימיסט גדול והיה אומר: "כן, כן, ילדים, מאושוויץ אי אפשר לעזוב, רק דרך הארובה, בבוא יומכם גם אתם תצאו משם". הוא מת אחרי כמה ימים ממחלת דיזנטריה או משהו כזה.

ש. ימי המועדים, חגי ישראל, היו ימי חרדה מיוחדים?

ת. כן, הוותיקים היו מרמזים לנו תמיד: באושוויץ לא תקבלו סוכריות. החגים מתקרבים.

ש. לא ענית על שאלתי. מדוע ימי החגים היו ימי חרדה?

ת. ככה זה, כנראה מנהג שלהם היה, של הגרמנים, לבחור חגים למבצעים מיוחדים

. ש. אתה זוכר את ראש השנה?

ת. כן.

ש. ספר מה אירע. ת. זה היה במחנה הצוענים, במשך הזמן שימש מחנה הצוענים כמחנה מעבר ליהודי הונגריה, ואחרי זה - גטו לודז'. היינו 3,000 נערים בצריפים מיוחדים, "קינדרבלוקן", זה היה ביום שישי לפני ראש השנה. ראש השנה היה ביום שני ויום

שלישי, מנגלה הופיע עם סגנו, ד"ר טילו, ביום שישי לפנות ערב בשעות המסדר, הוא עבר בקינדרבלוקן ועשה סלקציה וציווה עלינו להתפשט עד החצי ועבר, אנחנו היינו הצריף האחרון בשורת הצריפים של הנערים.

ש. כמה נערים הייתם?

ת. 3000,נערים כמעט כולם מתחת לגיל 16 ,ואנחנו היינו הצריף האחרון בשורה. ציווה עלינו להתפשט עד החצי, ועבר לפני השורות, זה היה בשעת המסדר. את הקטנים והרזים שלח לכביש, ואת הגדולים יותר שלח לשער האחורי של הצריף. אותי שלח עם הקטנים אל הכביש. כאשר הגעתי אל הכביש, שם היו שולחים קבוצות של 50-60 לכיוון הצריפים 11 ו-9 .כשעמדתי על יד הכביש חשבתי אולי אפשר לברוח. עמדתי כמה רגעים, פתאום החלטתי, אני בורח. יצאתי מן השורה, ברחתי לצריפו של אחי שהיה בצריף 25 ,בינתיים נאספו כ-1000 נערים מכל הצריפים ונסגרו בצריפים 9 ו-11.

ש. והיה ברור לשם מה? ת. כן. ש. סגרו אותם?

ת. כן. ש. עד מתי חיכיתם שם? ת. עד מוצאי ראש השנה. בראש השנה החליטו על "בלוקשפרה" {עוצר}. אספו את כל הקאפו, ומסרו הוראות חמורות ביותר שמי שיעזוב את הצריף - ייהרג. כאשר החשיך התחילו להגיע מכוניות, והתחילו להעמיס את הנערים על המכוניות.

ש. מי עשה את זה?

ת. אני לא הייתי בחוץ, זה היה אנשי ס"ס או קאפו.

ש. קאפו גרמנים או יהודים?

ת. הרוב היו תושבים גרמניים, והתחילו להעמיס אותם למכוניות, הזעקות היו נוראות, זעקות "שמע ישראל" זעקות "אבא, אימא" נשמעו במשך כמה שעות. כדבר הזה עוד לא שמענו באושוויץ, בדרך כלל, באושוויץ במשך הקיץ הובלו לתאי הגזים מאות אלפים, אך הם לא צעקו, הם לא ידעו לאן מובילים אותם. אבל אנחנו היינו במחנה וידענו כל מה שמתרחש באושוויץ.

ש. מה קרה ביום הכיפורים?

ת. נשארנו 000,2 נערים. חשבנו שאולי בזה ייגמר העניין. אז, בערב יום הכיפורים, אני זוכר, לפני הצהרים, נפוצה הידיעה שעומדים לחלק יותר לחם. בדרך כלל, היו מחלקים רבע או חמישית של לחם. באותו יום הביאו לצריף רבע ושליש לחם ואולי יותר, ועוד תוספות של גבינה ועוד דברים, מאד שמחנו שנוכל לצום מחר.

ש. כלומר, חשבתם שתוכלו לאכול יותר על מנת לצום מחר?

ת. כן. כל היום דיברו הנערים על הנדיבות הפתאומית הזאת. השמחה הייתה גדולה מאד, שנוכל לצום למחרת היום. אבל אז עוד לא ידענו מה מחכה לנו באותו יום בשעות אחר-הצהרים. בשעה שלוש בערך, פתאום הגיעה פקודה על עוצר {בלוקשפרה}. עוד לא הספקנו להיכנס לצריפים, והגיעה פקודה, כל הנערים אל מגרש הכדורגל. היה שם מגרש כדורגל שכנראה היה מיועד לצוענים שהיו במחנה זה לפני כן, והושמדו כמה שבועות לפני זה. כל מפקד צריף הביא את הנערים שלו אל מגרש הכדורגל. התכונה הייתה גדולה, הפקיד הראשי, כל הפקידים של המחנה, כל הקאפו, מפקדי הצריפים התאספו על המגרש וסידרו אותם בקבוצות של

"הונדרטשאפן". מישהו הפיץ שמועה שעומדים לקחת אותנו לאסוף תפוחי- אדמה מאושוויץ. סידרו אותנו בקבוצות, היינו 000,2 נערים. פתאום עבר רעד בכל המגרש כאילו זרם חשמל היכה בנו, "מלאך המוות" הופיע, ד"ר מנגלה הופיע, רכוב על אופניו, מישהו ניגש אליו, לקח את האופניים ממנו והשעין אותם על יד הצריף. אני עמדתי על יד הכביש עם הקבוצה שלי. ד"ר מנגלה שם את ידיו אחורנית כשהן שלובות, שפתיו כרגיל היו צמודות, עלה על המגרש, הרים את ראשו כדי שמבטו יוכל להקיף את כל המגרש. אז נפל מבטו על נער כבן 15 ,אולי היה בן 14 ,משהו בגיל כזה, שעמד לא רחוק ממני בשורה הראשונה. זה היה נער מגטו לודז', אני זוכר את פניו היטב, היה בלונדיני, רזה ומאד שרוף מן השמש ופניו מלאי נמשים. הוא עמד בשורה הראשונה. מנגלה ניגש אליו ושאל אותו: בן כמה אתה? הנער רעד ואמר: אני בן 18 .תיכף ראיתי שד"ר מנגלה מאד מתרגז והתחיל לצעוק: אני אראה לכם! אחרי זה התחיל לצעוק: הביאו לי פטיש, מסמרים ולייסט, מין קרש צר, תיכף רץ מישהו ואנחנו עומדים ומסתכלים עליו בדומיה מוחלטת, דממת מוות שולטת במגרש, והוא עומד באמצע, וכולנו מסתכלים עליו. בינתיים הגיע זה עם הכלים, ואז כאילו עמד כבר על יד מנגלה, וד"ר מנגלה ניגש אל נער אחד שעמד לא רחוק, נער גבוה היה זה, עמד בשורה הראשונה, פניו היו עגולים, נראה טוב. ניגש אליו ד"ר מנגלה, תופס אותו בכתפו ומוביל אותו אל השער של הכדורגל - היו שני שערים, שערים של "גולים" - ומוביל אותו בכתפו, והאדם עם הכלים גם כן הולך. מעמיד אותו על יד השער, ומצווה - לדפוק את הקרש הזה בגובה מעל ראשו של הנער ככה שיצר כעין אות ד'. ואז ציווה ד"ר מנגלה שהקבוצה הראשונה תעבור מתחת לקרש הזה. קבוצה ראשונה התחילה ללכת בשורה עורפית.

ש. האם אמר מה יקרה לכם?

ת. אנחנו כבר הבנו, שהקטנים שלא מגיעים לקרש הולכים למוות.

ש. האם היה ברור לך, שזאת המשמעות ואין אחרת?

ת. לא לא, לא הייתה שום משמעות אחרת, זה היה ברור לכולם במאה אחוז בשביל מה הוא הולך. וכולם התחילו להתרגש, כל אחד רצה להשיג עוד כמה סנטימטרים גובה, כל אחד ניסה להתמתח, אני התייאשתי כי נערים גבוהים ממני לא משיגים את הגובה של הקרש. כל אחד שראשו לא נוגע בקרש, הולך לצד השני של המגרש, בין הקטנים המיועדים למוות. ש. אחיך עמד לידך? ת. כן, אחי עמד על ידי, לא דאגתי בשבילו, כי הוא היה מהנערים הגבוהים, הוא היה בן 16 ,במקרה היה אותו יום, יום הולדתו ה-16 .הוא הצליח לנגוע בקרש. כן, עמדתי ככה מיואש לגמרי. חשבתי, החיים שלי נגמרו כאן. פתאום לחש לי אחי ואמר לי: "אתה רוצה לחיות, תעשה משהו!". אני, כאילו, התעוררתי כך מתרדמה, והתחלתי לחפש דרך הצלה. ראשי עבד במהירות. פתאום נתקלו עיני באבנים הפזורות על ידי. חשבתי שאולי על ידי זה אפשר להינצל. כולנו עמדנו עמידת דום. התכופפתי בלי שהרגישו ולקחתי צרורות אבנים. פתחתי את שרוכי הנעלים והתחלתי לדחוף לתוכן אבנים. היו לי נעלים גדולות מאשר לפי מידתי, מילאתי את הנעלים אבנים מתחת לעקב והשגתי עוד שני סנטימטר. חשבתי, אולי זה יספיק. בינתיים, ראיתי שאינני יכול להחזיק מעמד בעמידת דום עם האבנים בתוך הנעלים. אמרתי לאחי שאני עומד לזרוק את האבנים. אמר לי אחי: "אל תזרוק, אתן לך משהו". הוא נתן לי כובע. קרעתי את הכובע לשתי חתיכות, התחלתי לתחוב את הסמרטוטים של הכובע לתוך הנעלים, שיהיה לי יותר רך.

ש. אולי נקצר. אתה עברת? אב בית-הדין: נשמע בכל אופן איך הוא עבר.

ת. עמדתי 10 דקות עם האבנים והסמרטוטים בתוך הנעלים. חשבתי, אולי כבר אוכל להגיע לגובה הדרוש. בינתיים ממשיכים כל הנערים לעבור שם, שנים מגיעים ושנים אינם מגיעים לגובה הדרוש. עמדתי כפי שעמדתי. בסוף התחיל אחי להסתכל עלי ואמר:

אין זה מספיק גבוה. התחלתי לפחד, אולי אכשל מתוך התרגשות, כשאתחיל ללכת ירגישו שיש לי משהו בתוך הנעלים. ביקשתי את אחי ועוד מישהו, שיש לו פרספקטיבה יותר גדולה, שיעריכו אותי באיזה גובה אני. כולם אמרו שאין לי סיכוי לעבור. התחלתי אז לחפש תחבולה, להגיע בין הגדולים שכבר עברו את הסלקציה. הם הסתדרו בשורות, במאות ממול, והקטנים, שלא הגיעו אל הקרש ואל הגובה הדרוש סודרו בחלק אחר. הקטנים ניסו להתפרץ אל הקבוצה השנייה. גם אני הסתננתי לבין הגדולים. חשבתי לרגע קט שכבר ניצלתי. אז ניסה עוד נער אחד להתגנב לתוך הקבוצה של הגדולים. ואז מנגלה הבחין בדבר, התחיל לצעוק על אנשי המשמר ועל הקאפוס: "מה אתם עושים כאן, סבוטז'? ציווה על כל הקבוצה לעבור שוב ליד הקרש. בדרך לקרש שוב ברחתי אל המקום הישן שבו עמדתי. היה שם מעבר צר, שומרים היו צריכים ללכת לפני זה ואחרי זה, בכל זאת התגנבתי למקום הישן. היועץ המשפטי: ועברת? ת. לא עברתי עדיין. כדאי לחיות גם חצי שעה באשליה. לבסוף התגנבתי לבין הגדולים. כך הסתיימה הסלקציה. כאלף מבין האלפיים לא השיגו את הגובה הדרוש.

ש. מה קרה אתם?

ת. כשנגמרה הסלקציה הזאת, כל האלף, אלה שהשיגו את הגובה, לא הספיק דבר זה בשביל מנגלה. הוא בדק את הגוף. התפשטנו עד החצי. אלה שלא השיגו את הגובה הדרוש, נסגרו בצריפים 25 עד 26 .התחיל להיות חושך.

ש. מה קרה אתם בסופו של דבר?

ת. החזיקו אותם סגורים בשני צריפים עד יומיים אחרי יום הכיפורים.

ש. אחרי זה מה קרה אתם?

ת. העבירו אותם אל תאי הגזים, השמידו אותם בתאי הגזים. אנחנו נשארנו אלף. אז ידענו כבר שזוהי שיטה.

ש. האם ראית איזה קשר ליום הכיפורים עם צורה זו של הסלקציה?

ת. היה רושם שהתעורר, כאילו מנגלה רצה להראות לנו, הנה כתוב בתפילה "מעביר צאנו תחת שבטו", רצה להראות ליהודים באושוויץ, שהוא הוא המעביר אותם ולא אחר

אב בית-הדין: ד"ר מנגלה היה בקיא בדברים כאלה ?

ת. כנראה שהיה מתמצא בדברים כאלה. אף פעם לא הייתה סלקציה כזאת באושוויץ.

היועץ המשפטי: הוא רצה להראות, שהוא מעביר צאנו תחת שבטו?

ת. כן. כך נשארו אלף נערים. ראינו שזוהי שיטה להשמיד בימי החגים. "חיכינו" למנגלה שיבוא בימים הראשונים של סוכות. לא בא. ידענו שבוודאי באחד הימים האחרונים של סוכות יגיע, שדחה זאת לאז. אחרי מספר ימים הגיעו טרנספורטים מגטו טרזיינשטט לאושוויץ. בימים הראשונים של סוכות נודע לי שרושמים טרנספורט למשלוח למחנה עבודה. רצנו לשם כמאה נערים. הצלחנו להירשם לאותו משלוח. חשבנו שאולי יקרה נס ולא יעשו ביקורת, ואנחנו נעזוב את אושוויץ. קודם עשו לנו חותמת על היד עם טוש, כך שזרים ואחרים לא יתערבו בנו - למחרת יום ההרשמה הופיעה משלחת של שני רופאים ופרופסור. כולם היו יהודים. נדמה לי שפרופסור אפשטיין היה מנהל בית החולים במחנה הצוענים. הוא בדק את המשלוח מבחינה רפואית.

ש. אפשטיין היה מפראג או מאוסלו?

ת. קראו פרופסור אפשטיין, מנהל בית החולים במחנה הצוענים. אינני יודע מנין היה. בדק את כולם מבחינה רפואית, אם הם מסוגלים לעבוד. הגיע אלי. התחיל למשש לי את השרירים אם מתאימים לעבודה. לי לא היו כאלה. ראיתי שהוא מהסס. ראיתי שזהו רגע מסוכן. הסתכלתי לתוך עיניו. הוא ידע שאם יוציא אותי מתוך השורה כאילו היה גוזר גזר דין מוות עלי. כנראה שלא רצה לקחת זאת על מצפונו. אחרי היסוסים רבים השאיר אותי בתוך המשלוח הזה. באותו ערב לקחו אותנו למרחץ, הלבישו אותנו בגדים נקיים.

ש. עזבת את אושוויץ עם המשלוח הזה? מה קרה עם אלה שנשארו שם?

ת. אני רוצה להעיר כאן משהו. היינו מאה נערים. שמענו בשער, לפני צאתנו מהמחנה, שהנה הופיע מנגלה. אנחנו הקטנים כבר ידענו בשביל מה הוא בא. התחלנו לברוח מהשורות, כמתוך ספינת רעב ברחנו. אף אחד מהנערים לא נשאר בשורות. מנגלה ישב עם שני פקידים ליד שולחן באמצע הכביש. כל הטרנספורט עבר לפניו. היו כמה נערים גדולים שהעזו וחשבו שהם די גדולים ושמנגלה לא יוציא אותם מהמשלוח. אבל גם אותם הוציא. מנגלה לא ייתן לשום נער לעזוב את אושוויץ. בסוף, כשאנחנו עוד מסתובבים, התייאשו רובם וחזרו לצריפים שלהם. אני ואחי ועוד כמה נערים הסתובבנו בסביבה וחשבנו אולי אפשר להתגנב לתוך המשלוח. וכך היה, 10 עד 11 נערים הצלחנו להתגנב לתוך המשלוח.

ש. עזבת את אושוויץ עם המשלוח הזה? לאן הגעת?

ת. למחנה קופרינג 4 ליד דכאו. בתוך 500,1 איש היינו בערך 12 נערים. מאלה שנשארו במחנה, כאלף נערים הובלו לסלקציה בשמחת תורה. 800 הובלו באמצע היום לתאי הגאזים. אנחנו הגענו למחנה קופרינג.

ש. במחנה קופרינג 4 היו 500,1 איש?

ת. לא. היו כבר לפני זה אנשים שם.

ש. במשלוח שלכם היו 1500 ?

ת. כן.

ש. כמה מהם נשארו בחיים?

ת. בערך 50 איש.

ש. כמה אנשים היו במחנה קופרינג 4 בכלל כאשר הגעתם לשם?

ת. כ-3,000 איש. ביום הראשון הסתדרנו בשורה ורשמו אותנו. בדקו לכל אחד את השיניים שלו ורשמו. כל אחד שהיו לו שיני זהב רשמו אותו. במשך כל החורף היה הולך רופא השיניים עם המלקחיים שלו ועם הקופסה להוציא את השיניים מהפיות. באותו מחנה עבדנו 6 שבועות. אחרי כן הפכו אותו הגרמנים למחנה חולים בשביל כל מחנה קופרינג. היועץ המשפטי: אני מוכן לסיים את עדותו של העד.

אב בית-הדין: ד"ר סרבציוס, היש לאדוני שאלות?

ד"ר סרבציוס: אין לי שאלות אל העד. אב בית-הדין: באיזה עבודות עסקו הנערים במשך הזמן הזה?

ת. לא עבדנו שום דבר. החזיקו אותנו כל הקיץ בלי שום דבר. אמרו שאנחנו עוד קטנים מדי מלהישלח לעבודה פיסית. כך גמרו עם 3,000 נערים במשך הקיץ. ש. עד גיל 16 ?ת. עד גיל 16.

אב ביח-הדין : תודה, מר קלינמן, גמרת את עדותך.

מקור: גדעון רפאל בן-מיכאל (עורך) מתוך זרקור לעדויות ממשפט אייכמן המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבישץ- חיפה

מזמור לדוד ה' רועי

בתחילת המלחמה נכנסתי אל האדמו"ר, כדי שיבהיר לי על שום מה מתרגשות הצרות על ישראל.
וכך ענה לי: מן הפרשה הראשונה שבתורה למדנו זאת, הבל הצדיק וקין הרשע.
והנה הבל הצדיק, דמו נשפך כמים, בעוד קין הרוצח חי ומתהלך בעולם.
(הרב אהרונסון)

כן, זאת היא תמצית משנתו של רבי דוד מסוכטשוב הי"ד זצצוק"ל לקבל ייסורים באהבה ועוד יותר בהבנה.

על פסגת הר גבוה נולד רבי דוד בורנשטיין הי"ד, הלא הוא בנו בכורו של השם משואל הנודע, ונכד לסבו בעל האבני –נזר ששמעם הלך וגדל במדינת פולין כולה

שלישי בשושלת הזהב של בית סוכטשוב המעטירה שהיוותה המשך מקורי וישיר לחתירה לאמת צרופה שנוסחה ולוטשה בבית מדרשו הבוער של הסבא הרמ"מ מקוצק.

רבי דוד היה חביב על סבו הגאון בעל האבני נזר וממנו ינק את משנת למדו המעמיקה. שבגר מעט נהפך להיות רבה של העיירה ויוגרוב, שם גם פתח ישיבה למצוינים ועילויים שהציבו את הישיבה בכותל המזרח של עולם התורה. אך הישיבה לא זכתה לאריכות ימים ושנים ובעקבות מלחמת עולם הראשונה נסגרה הישבה לצמיתות.

לאחר פטירת אביו בעל השם משמואל קבל האדמו"ר רבי דוד הי"ד על עצמו את נזר ההנהגה, כך גם פתח ישיבה חדשה בשם בית אברהם ע"ש סבו הנערץ. פשטותו לצד כושר מנהיגות הקנו לו תפקידים חשובים ומובילים, כאמור הוא היה חבר באגודת הרבנים בפולין וחבר מועצת התורה של אגודת ישראל ועוד.

אם כניסת הנאצים ללודז' נכנסו חיילים לביתו והתעללו בו ממשוכות, הרבי ברח לוורשה שם קיים סדר של תפילה ועובדת ה' גם בזמנים קשיים שהחושך מציף היה מלכד את השורות סביבו ומפיח חיים חדשים של תורה ועבודת ה'.

רבי דוד לא חסך מעצמו כל מאמץ ובמסירות נפש אמתית גם בעתות צרה ומצוק המשיך לערוך שולחנות (טיש) בהם היה מעריף על שומעי לקחו דברי תורה ומוסר ודברי התעוררות בשבת ובחג.

בחג הסוכות האחרון לחייו בתש"ג ערך שולחן חג כשאר מסביבו סחופים ודחופים נאספים שניים מעיר ואחד ממשפחה. אחד הנוכחים תיאר את החג במחיצתו של הרבי:

"הוזמנתי לשולחנו של הרבי והשתתפתי בסעודה. לאיש אחר נהפכתי באותו חג סוכות. באותם רגעים נגוזו ממוחי צוקות העיתים. עברתי לעולם אחר, מזוקק מהגשמיות. עדיין עולות באוזני נעימותיו בשוררו את פסוקי ספר קהלת, והוא מדגיש כל מילה ומתרגמה ליידיש. במשך החג השמיע את תורותיו ואמרותיו החסידיות, כאילו הוא שקוע בענייני שמיא בלבד" (בסתר רעם)

בח' כסליו תש"ג מחמת שבץ חמור נדם לבו הגדול, תושבי הגטו יצאו ללוותו בדרכו האחרונה ולחלוק כבוד למי שניסך בהם רצון להמשיך לחיות.

הוא נטמן בבית הגברות גשנה, אך מחמת השעה הדחוקה לא הוקמה מצבה על מקום קבורתו רק על פי מסורת יודעים שהוא נטמן בסמיכות קברו של בעל החמדת שלמה (רבה הגדול והראשון של וורשה)קרוב לפתח בית החיים.

ת.נ.צ.ב.ה

כמעיין המתגבר

הרב אלכסנדר זושא פרידמן זצ"ל הי"ד

הרב אלכסנדר זושא פרידמן זצ"ל הי"ד הוא אחת מן הדמויות הבולטות בפולין שלפני השואה, דמות רבת גוונים, בכל ארגון או מוסד היו מבקשים את ידו המוכשרת. הוא כיהן בשלל תפקידי מפתח. הוא הוא היה תלמיד חכם מופלג ומחנך דגול, שישמש כמזכיר אגודת ישראל, ועורך את ביטאוני התנועה דגלנו ודרכינו. דרך במה זו ודרך במות שבהם נשא מדברותיו הרטוריים, הוא קנה לעצמו מעריצים מבוגרים וצעירים נלהבים שהתחברו לנוסך כתבתו וסגנון דעותיו המוקצעות.

בשנות הזעם עם כיבוש הצבא הנאצי הוא נותר בוורשה. שם ובכל מקום שהתגולל עד לרציחתו, היה תמיד נרתם לעזרת אחיו היהודים, מתוקף תפקידו כחבר המועצה היהודית בוורשה הוא פעל רבות, מעזרה קיומית סוציאלית ועד פעולות מחתרת נועזות. כישוריו הנדירים עמדו לו גם בשעה קשה זו וקשריו המסועפים הרחיקו נדוד הרבה מעבר לחומות הגטו משם דלה עזרה וסיוע פורתא עבור תושבי הגטו. מפורסמת הודעתו שנכתבה בכתב סתר, אודות חיסול גטו וורשה וזה לשון ההודעה **" האדון עמוס קיים הבטחתו משלישי-חמישי "** כאשר הוא כומס ומרמז על הפסוק בנביא עמוס פרק ה' פסוק ה': **"העיר היוצאת אלף, תשאיר מאה. והיוצאת מאה, תשאיר עשרה לבית ישראל"**

אדם צ'רניאקוב ראש היודען-ראט כתב יומן אישי קצר ומדוקדק אודות ההתרחשויות בין כותלי הגטו בוורשה. בין דפי היומן עולה על ההתקשות המוצקה של רבי אלכסנדר זושא פרידמן בצרוך לפתיחת אקדמיה ללימודי דת וביסוס מרכזי עזר יהודים נוספים.

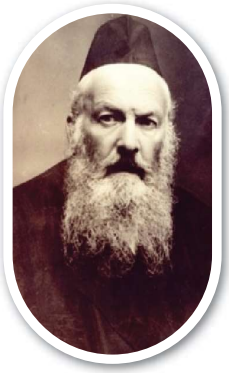
מגטו וורשה הוא נלקח למחנה המוות פוניאטו- טראוניקי הסמוך ללובלין, שם נרצח בימים הראשונים של חודש מר-חשון תש"ד הי"ד.

אומנם שירת חייו נגדעה באחת, אך שפתותיו של רבי אלכסנדר זושא פרידמן זצ"ל הי"ד עדיין דבובות סביב שולחנות השבת של בני ישראל, המצטטים כבדך קבע מתוך ספרו המפורסם והנפוץ "**מעיינה של תורה**" שנכתב בקיצור ובפשטות, בו משתעשעים זקן וצעיר ומעלים פנינים יקרים.

מתוך הקמה לספר מעיינה של תורה מאת המחבר:

תתעודדנה הרוחות הנכאות מקרני הוד של רעיון יהודי אמיתי. יאורו המוחות מברק חסידי שנון. יתעדנו הלבבות מרעיון מוסרי מעמיק. יתחילו נא בניו הצעירים של הדור לראות שוב את החומש בתור המעין האיתן הנצחי, הנובע חכמת חיים, מוסר, מידות, התחזקות והקרבה למען היהדות. יווכחו נא הכל לראות, כי בתוך חומש זה מצויים כל המקורות והגורמים ליסודנו ושמחותינו, לסבל הגלויות ולתקות הגאולה, ויחזרו הכל להיות בנים נאמנים לעם הספר".

השטיקעל רב אלחנן

רב אלחנן, במלעיל נהגה בהערצה חוצה ישיבות. רב אלחנן שנעקד על קידוש השם ומקום קבורתו אין – הרי שהוא חי ותוסס ומלא שמחת חיים בבתי המדרשות והיכלי הישיבות כך היא דרכה של תורה, המקנה כבוד ללומדיה בחייהם ובמותם. והנה, כבר קורב לתשעה עשורים שנכסף אל הקודש עדיין רב אלחנן הוא שם נרדף לסברה עמוקה וישרה למפלפלים בסוגיות הש"ס.

כאן אפשר לשמוע אותו בקול חוצב להבות אש אומר את דברו.

הורתו ולדתו בקדושה בעיר ברז שבליטא המעטירה בשנת תרל"ה. ויגדל הילד וילך לנודד למקום תורה בשיבה בטלז תחת עינו הפקוחה של רבי שמעון שקופ ורבי אליעזר גורדון. משם יצא שמו לתהילה וכל רואיו ניבאו בו כי לגולות נוצר.

בשנת תרפ"א נעמד בראש ישיבת 'אהל תורה' בברנוביץ רבתי. תחת שרביטו קנתה לה הישבה שם טוב בראש עולם התורה השפעת הישיבה התרחבה בכל יבשת אירופה כך שבשמך הזמן נהפך רב אלחנן למנהיג וגדול הדור.

בפרוץ מלחמת העולם השנייה ברנוביץ הופצצה מן האוויר ונרמסה תחת המגף הנאצי. רב אלחנן מיהר עם כמה מתלמידו לברוח חזרה אל עבר ליטא שם בעיר קובנה תכננו לברוח לחוף מבטחים. אך מעשה שטן הצליח, והם איחרו את המועד.

בשעת הסתר כה גדולה רב אלחנן התגלה במלאו זהרו, גם שם תחת עינם של הגלקסיים הקים בחירוף נפש שיעורי תורה סביב שעות היום בדגש על לימוד הלכות קידוש השם ונוסך הברכה בשעת מסירות נפש אותם לימד כהלכה למעשה.

בי"א תמוז תש"א נשא את משאו האחרון סביבו נצבו בדמעות רבנים ותלמידים כאשר הוא מעורר אותם ומעודד את רוחם על גודל המעמד בו הם נמצאים בשעתם האחרונה:

"במרומים מחשיבים אותנו כצדיקים, כנראה, כי נבחרנו לכפר בגופותינו על כלל ישראל. עלינו לעשות תשובה כעת, מיד במקום, כי הזמן קצר... עלינו לזכור, שבאמת נהיה מקדשי השם. נלך בראש זקוף, ולא תעלה חלילה מחשבה פסולה, שהיא בבחינת פיגול, הפוסל את הקורבן. אנו מקיימים עתה את המצווה הגדולה ביותר: קידוש ה'. האש שתבער בעצמותינו היא האש, אשר תקים מחדש את העם היהודי."

יחד עם שני בניו נפתלי וצבי-יהודה, וכל בני הישיבה, יצאה נשמתו בטהרה הי"ד.

עת ספוד ועת רקוד

על ריקוד חסידי על ידי תושבי לובלין

אודילו לוטאריו גלובוצ'ניק (Odilo Lotario Globocnik; **ימ"ש שר"י** קצין אוסטרי בכיר באס בדרגת גרופנפיהרר. פושע מלחמה נאצי בולט שהיה אחראי לרציחתם של **כשני מיליון בני אדם במלחמת העולם השנייה,** רובם המוחלט יהודים. הימלר ימ"ש חיבב את גלובוצ'ניק, והחליט למנותו למפקד האס אס והמשטרה (SSPF) במחוז לובלין .

הוא הקים את מחנה הריכוז וההשמדה ריזיירה די סן סאבה בטריאסט, שהיה מחנה ההשמדה היחיד באיטליה, ובו נרצחו למעלה מ-5,000 בני אדם. בסוף המלחמה נסוג גלובוצ'ניק עם אנשיו לדרום אוסטריה, שם נעצר על ידי משמר בריטי ב-31 במאי 1945, והתאבד על ידי נשיכת קפסולת ציאניד.

אודות אותו שטן במדי נאצי סיפר לימים יו"ר היודען ראט ד"ר וואלרמן בעדות אישית לסופר השואה רבי משה פרגר: היה זה בשלהי 1939 עת הגיעה הצורר הידוע גלובוצ'נק ימ"ש והכל בהכנות קדחתניות ליצירת **הרזרוואט** ומיד בעומדו בשערי לובלין הוא פקד עלי להזעיק את האוכלוסייה היהודית בלובלין למפקד כללי שיערך בשדה שבפאתי העיר.

בשעה שנקבעה נאסף בשדה המון יהודי מפוחד ונרעד, כאשר מסביבו נערך כתר של חיילים נאצים ניצבים ברובים שלופים ומקיפים את היהודים כטבעת חנק. והנה מופיע הצורר גלובוצ'ינק מחויך ופונה ליהודים בשאגה- כי לרגל המאורע עליהם לפצוח לפניו בשיר חסידי.

ההמון היה בהלם מה? שיר חסידי?

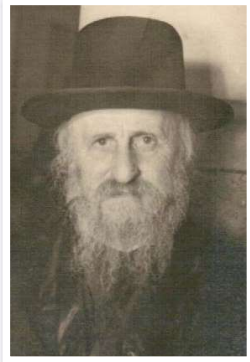
והנה אחד היהודים התעשת, והחל לשיר "**מיר וועלין זיי איבערלעבען, אבינו שבשמים"** (אנחנו נבלה אותם, אבינו שבשמים) השיר נקלט במהירות וכרוח תחיה סחפה את המון שפצח ברקוד סוער וכובש . עיניו של הצורר נפערו לרווחה הוא לא חלם שהיהודים יבצעו את המשימה המרשעת שלו בהתעלות שכזו. השירה והריקוד העצימו ככול שהתארך הזמן, גלובוצ'ניק השכיל כי תכניתו נתקלה בעוז רוח קשה לגימוד. רץ אל ההמון והכל מכה בהם בקת רובהו בצווחות אימה **"די תפסיקו מיד, תפסיקו מיד".**

יהודי לובלין בדרכם לביצוע עבודות כפיה

עשה לך רב

תולדות הרב שמואל מאיר הכהן הולנדר

נולד בשנת תרמ"ט (1889) בקרקוב. נפטר בתשכ"ה (1964) בתל אביב. בצעירותו למד אצל רבי שלמה מבובוב. בשנת תרע"ג (1913) התיישב בצ'רנוביץ שברומניה ושימש שם כראב"ד. בזמן מלה"ע השנייה המשיך לשמש כרב בצ'רנוביץ, וניצל מגירוש לטרנסניסטריה. לאחר המלחמה שימש כרבה של דרבני,

ובשנת תש"ז (1947) שימש כרב בבהמ"ד "שלום על ישראל" בבוקרשט.

בשנת תש"ח (1948) עלה לישראל ושמש כרב שכונה בתל אביב.

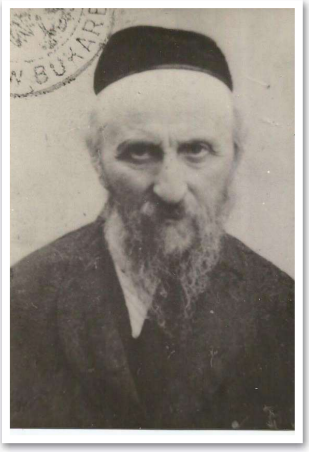
בנוסף לספר השו"ת "ש"ם הכהן" פרסם גם ספר דרוש באותו שם (תש"ז) ופירוש עה"ת - מהרש"ם הכהן (תשט"ז)

וכל מעשיו בספר נכתבים:

דברים על הרב שמואל מאיר הכהן הולנדר, שכתב בעדות אישית

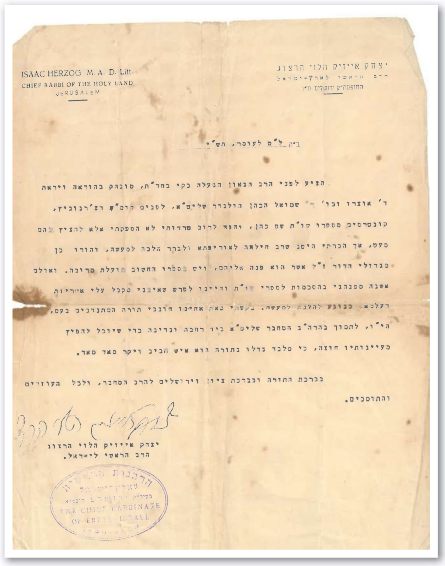
ס' שם הכהן, הקדמה.

ישתבח הבורא ויתפאר היוצר ב"ה אשר נתן לי חיים ונצלתי ממות כי הרבה פעמים הייתי תחת החרב של הרוצחים כי הי' לי בהמ"ד לתפארת שקימתי ב"ה זה א' ואנוהו התנאה לפניו במצות (שבת קל"ג) שבניתי לי ע"י סיוע מידידים אנ"ש ומהגבאים שלי בצרנאביץ והיו לומדים ומתפללים ביום ובלילה ת"ח ויר"ש וגם הי' בשם תלמוד תורה לילדים. ובעשרה בתמוז תש"א ביום ש"ק אשר נהפך מתש"א את ראש בנ"י לא"ש "תכלה שהי' ג' ימים ימי חושך על ישראל שנהרגו בשוקים וברחובות ובבתים אלפים מאחבנ"י כי נתנו לאנשי חיל רשות להרוג לכל מי שברצונם כי באו אז לצרנאביץ בחזרה. וסכנתי את עצמי ולא בטלתי מלהתפלל בציבור ושלא לסגר את הבהמ"ד שלי והי' ברצונם להרוג אותי כי היו מחפשים את הרבנים תומ"י בבואם לשם להרוג אותם. וגם אמרו שאנכי מקבץ אנשים ללחום עמהם רק השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו הצילני.

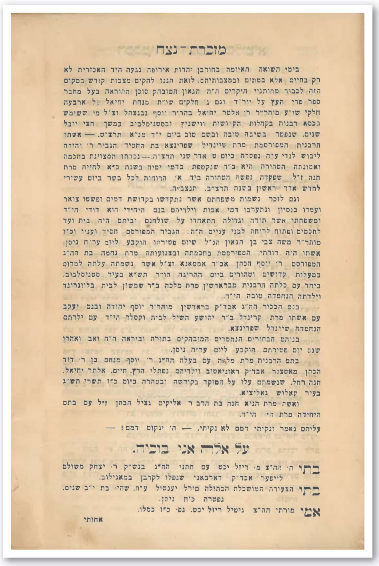

וכן כשראיתי שיש רעב גדול בהעיר כי לא הי' ביכלתם לילך בשוק לקנות אוכל למו להשיב את נפשם. עשיתי ע"י סיוע מאנ"ש מסעדה

שהיו אוכלים בחנם כל מי שהי' ברצונו והיו אוכלים בשם לערך מאה ושלשים אנשים מאחבנ"י אח"כ בימי החורף כי הי' ממש פקוח נפש וירא'תי מאד מפני הרוצחים ועשיתי הכל בסתר. ופ"א יצאו הרוצחים ברחוב שלי ובאו לביהכנ"ס שלי ולקחו אותנו וכל אנ"ש שהיו מתפללים בשם למשטרה ולבית האסורים ות"ל יתי"ש שנצלנו מהם. וגם פ"א קודם החג הפסח שאפיתי מצות בסתר כי לא הי' מצות ולא הי' ביכלתינו לאפות כי לא הי' קמח וקניתי חיטים והיו טוחנים ואופים בבהמ"ד שלי כדי לחלק לכאו"א עכ"פ שיהי' על כזיתים מצות וזה ע"י יגיעת רבות לקנות החטים ולטחון ולאפות והכל הי' בסכנה ובנס גדול נצלתי ב"ה. והייתי נחבא ברחוב אחר ולא בבית איזה ימים עד שיהי' ביכלתי להיות בבית.

מכתב מהרב הראשי הרב הרצוג

מזכרת נצח בשו"ת ש"ם הכהן

רבינו בגטו טשערנאביץ, בשנות הזעם

ציטוטים נבחרים

כשהאדם כותב על השואה, הוא לא כותב את המילים. הוא נלחם במילים. כי אין מילים לתאר את מה שהקרבנות הרגישו כאשר המוות היה הנורמה והחיים היו נס.

(אלי ויזל)

◆◆◆

השואה דומה לתהום פעורה אשר ככל שאנו קרובים אליה, אי אפשר להבין את עומקה. דווקא מן המרחק אפשר לראות אותה בכל גודל הזוועה. ככל שעוברות השנים, מספר המתעניינים בשואה גדל ומתרבים החוקרים והגילויים. אין לי ספק שבעוד מאה שנים יגדל מספר המתעניינים פי כמה, וכך גם מקומו של יד ושם ותפקידו יהיו חשובים לאין ערוך.

(הרב ישראל מאיר לאו)

◆◆◆

כן, ילדים, מאושוויץ אפשר לצאת רק דרך הארובה.

(יוסף קלינמן, בעדותו במשפט אייכמן. בשם רופא יהודי במחנה שנהג לומר להם כך)

◆◆◆

"אם אין בידינו להציל את הגופים הבה נציל את הרוח".

(בשנת תש"ב, כשהגיעו ידיעות על המתחולל באירופה, אמר הרבי מסלונים בעל הנתיבות, והקים את ישיבת 'בית אברהם' בירושלים)

◆◆◆

חורבן הבית היה בגלל חטאים ומתאים לזה יום אבל, אבל כאן לא שייך עניין של חטאים, אלא זה היה גזר דין למעלה, למעלה מכל מושג אנושי.

משמעותו של יום ו' חשוון לגבי הציבור שלנו, הוא חורג מעל ומעבר למשמעות הרגילה של יום ההילולה של הצדיק. שמלבד עניין ההילולה שביום הזה... הרי תמיד היה בדעתי שיום הזה יהיה נקבע ליום הזיכרון לכל צבור אנ"ש, שיבטא בשבילנו את כל ההיקף של מה שהיה ואיננו... היום הזה מזכיר לנו את כל צבור אנ"ש, על עשרות השטיבלך שהיו... ויום זה הוא היום שבו עלינו להתעמק בכל מה שהיה לנו, עולם מלא שחלף ואיננו

◆◆◆

חבלי משיח, שכבר חז"ל תיארו אותם כייסורים קשים ביותר, היו "כעין שטר חוב התלוי ועמד על ראשו של כלל ישראל, שצריכים לפרוע אותו קודם ביאת המשיח... כנראה שהשטר הזה נפרע בדור האחרון, שכל אלו הקדושים נטלו על עצמם לפרוע את החוב של חבלי משיח כדי שכבר תהיה הדרך פתוחה לביאת המשיח".. דברים אלו הופכים את ביאת המשיח למושג קרוב למימוש ובר השגה, ומהווים חלק מהתפקיד של הדור שלאחר השואה.

(בעל הנתיבות שלום מסלונים)

אחרי המלחמה היה לי קשר עם אבא קובנר עליו השלום. פעם ישבנו יחד ברב שיח שעסק בנושא משמעות השואה. הוא שאל אותי: "האם היו לך בעיות עם האמונה?" עניתי לו: "לי יש בעיות? הבעיות שלך הן יותר חמורות. אני האמנתי בקדוש ברוך הוא, עכשיו אני לא מבין את הדרכים שלו. אתה האמנת בבן אדם, עכשיו אתה ממשיך להאמין בבן אדם אחרי מה שראית בשואה?

(הרב יהודה עמיטל)

◆◆◆

עם כל הכאב האיום שבטרגדיה הזאת, ברור ש"אין רע יורד מלמעלה", ובתוך הרע והסבל של הצרות, טמון טוב רוחני נשגב. אף על פי שאין שכל אנוש משיגו, קיים הוא בכל תוקפו. הנה כך קיימת גם אפשרות ששואה פיזית תהיה טובה רוחנית, משום שתחומי הגוף והנפש אינם בהכרח מקבילים"

(הרבי מחב"ד אמונה ומדע, עמ' 116)

◆◆◆

היהודים במחנות ההשמדה תמיד ידעו שהם העם הנבחר, שהם מהנרצחים והנרדפים ולא מן הרוצחים האכזרים

(הרב שך)

◆◆◆

אחד המשכילים פגש בחסיד ושאל אותו, מדוע אתם לא לומדים לימודי חול והשכלה חדלו לכם מעסק בדברים מיושנים ולא אקטואליים הרי אנחנו במאה ה-20? החסיד נאנח קלות ואמר לו – עבורי החדשנות והפיתוח של המאה ה-20 נאצרה בין אושוויץ לפצצת ההירושימה

(הרבנית עמר)

◆◆◆

אדמת ליטא הורטבה מדמנו על-ידי הליטאים עצמם, שעימם חיינו הרבה מאות שנה ובכל חילנו עזרנו להם בשעתם לקומם את מדינתם העצמית. שבע אלפים של אחינו ואחיותינו הומתו פה ועל-ידי הליטאים בכל המיתות היותר קשו בימים האחרונים של יוני 1941 ובערי השדה הוציאו הם ולא אחרים להורג את כל הקהילות הקדושות על-פי פקודת הגרמנים. בהנאה מיוחדת בדקו הם, מדעת עצמם, במערות וקירות, בשדה וביער והוציאו משם את שרידי הפליטה ומסרו אותם להרשות, אל תדרשו בשלומם כל ימי חייכם. מקוללים ומנודים יהיו הם ובניהם לכם ולהדורות הבאים!

(מתוך מכתבו של יושב ראש היודנרט בגטו קובנה, אלחנן אלקס)

◆◆◆

וְנִקִּיתִי דָּמָם
לֹא נִקִּיתִי
וַה' שֹׁכֵן בְּצִיּוֹן

